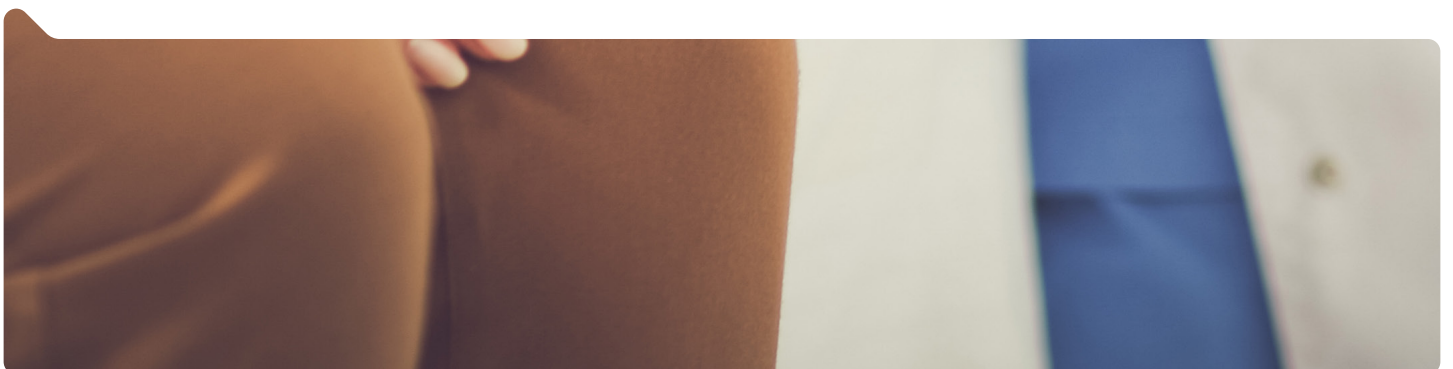

SPH

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
Halfjaarverslag januari - juni 2022

Inhoudsopgave

1.	Managementsamenvatting	04
2.	Inleiding	07
3.	Positieve selectie	12
4.	Uitsluitingsbeleid	13
5.	Engagement	16
6.	Stembeleid & Corporate Governance	71
7.	Impact maken	78
8.	Bijlagen	79

1. Managementsamenvatting

In de eerste helft van 2022 heeft Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen (hierna: SPH) wederom doorgewerkt aan de aanscherping van het MVB-beleid en de implementatie daarvan. De aanpak voor positieve selectie binnen de beleggingscategorie bedrijfsobligaties is verwerkt in een maatwerk index en de relevante vermogensbeheerders zijn geïnstrueerd om deze index te implementeren. Ook zijn met deze vermogensbeheerders afspraken gemaakt over de implementatie van de CO₂-reductiedoelstelling van SPH. Het nieuwe uitsluitingsbeleid is geïmplementeerd in de staatsobligatieportefeuille en SPH heeft ook haar stembeleid aangescherpt. Tot slot wordt sinds begin 2022 extra aandacht besteedt aan duurzaamheid bij de monitoring van onze vermogensbeheerders.

1.1. Positieve selectie

In de eerste helft van 2022 hebben SPH en Achmea IM gewerkt aan de implementatie van positieve selectie binnen de beleggingscategorie bedrijfsobligaties. De voorkeuren van SPH zijn vormgegeven in een maatwerk index die door de vermogensbeheerders gebruikt wordt. Alleen de 30% meest duurzame beleggingen houden we in de portefeuille, de overige 70% wordt verkocht.

1.2. CO₂-reductie

Het nieuwe MVB-beleid stelt dat de CO₂-uitstoot van onze portefeuille in 2030 gehalveerd moet zijn ten opzicht van 2015, en dat we in 2050 een per saldo CO₂-neutrale beleggingsportefeuille hebben. Bij het implementeren van de nieuwe maatwerk index voor de portefeuille bedrijfsobligaties zijn tegelijkertijd afspraken gemaakt met de vermogensbeheerders over het volgen van dit reductiepad.

1.3. Implementatie uitsluitingsbeleid

In 2021 is door SPH besloten om het uitsluitingsbeleid verder aan te scherpen. Ook voor de beleggingen in staatsobligaties. Voor landen beleggen we niet meer in staatsobligaties wanneer de overheid niet voldoet aan minimale standaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten en corruptie. Per 1 september 2021 is dit beleid van toepassing zijn op de aandelenportefeuilles, in de eerste helft van 2022 is het nieuwe beleid ook toegepast op de beleggingen in staatsobligaties en op de high yield portefeuille. Voor de bedrijfsobligatieportefeuilles staat de implementatie gepland voor de tweede helft van 2022.

1.4. Aangescherpt stembeleid

Begin 2022 heeft SPH het stembeleid voor het stemmen op aandelen van beursgenoteerde bedrijven verder aangescherpt. Zo wordt er een duidelijker verband gelegd tussen ESG-factoren en het benoemen van bestuurders en beloningen.

SPH stemt tegen de (her-)benoeming van bestuursleden bij een gebrek aan transparantie op het gebied van duurzaamheid en bij een tekortkoming om ESG-risico's adequaat te beheren/beperken. Op basis van het engagementprogramma en de escalatiestrategie kan SPH tegen de (her-)benoeming van bestuurders stemmen die de materiële ESG-onderwerpen in hun bedrijfsstrategie (waaronder het beloningsbeleid) onvoldoende hebben geadresseerd.

Op het thema klimaat verwacht SPH dat de bedrijfsstrategie is gericht op de doelstelling om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 graden Celsius, zoals uiteengezet in het Klimaatakkoord van Parijs en/of een plan hebben opgesteld om in 2050 een netto-uitstoot van nul te bereiken.

Ook op het gebied van beloningen worden nu ook expliciet ESG-criteria meegenomen. Van de grootste bijdragers aan de CO₂-uitstoot (olie en gas-, staal-, cement- en nutsbedrijven) verwacht SPH een transitieplan dat onderdeel is van de strategie en gekoppeld is aan het beloningsbeleid. Indien dit niet het geval is zal SPH tegen het beloningsbeleid stemmen.

1.5. Monitoring vermogensbeheerders op duurzaamheid

Elk jaar worden de vermogensbeheerders van SPH beoordeeld en geëvalueerd, onder andere op het gebied van

duurzaamheid. Met ingang van 2022 is er een aparte pijler voor alle MVB-gerelateerde aspecten toegevoegd aan het beoordelingsraamwerk. De beoordeling van de verschillende MVB-aspecten is niet nieuw, maar was tot nu toe onderdeel van verschillende andere pijlers. Om tot een objectief beeld te komen van de MVB-pijler hebben we een vragenlijst opgesteld en uitgestuurd aan vermogensbeheerders. De vragen zijn uiteenlopend en hebben betrekking op het MVB-beleid binnen een organisatie, de integratie van MVB in het beleggingsproces en het beloningsbeleid bij een vermogensbeheerder. Uit het beoordelen van de ingevulde vragenlijst volgt een score die weer leidt tot een groen, oranje of rode kleur op de MVB-pijler. De score geeft een beeld van in hoeverre vermogensbeheerders aandacht en middelen besteden aan MVB.

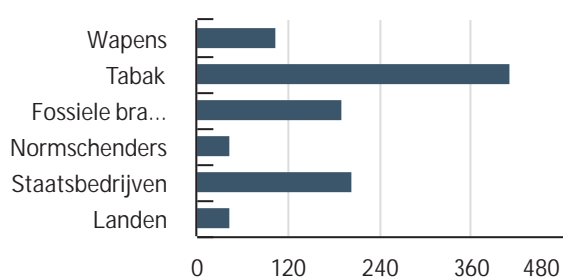
1.6. Statistieken uitsluiten, engagement en stemmen

SPH heeft het afgelopen halfjaar haar invloed als belegger en aandeelhouder ingezet om invulling te geven aan het MVB-beleid. Hieronder is een samenvatting gemaakt van de activiteiten op het gebied van uitsluiten, engagement en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

uitsluiten

In bepaalde landen, bedrijven of bedrijfstakken investeert SPH niet. Dat kan zijn omdat deze een negatieve bijdrage leveren aan de gezondheid en/of het klimaat (wapens, tabak, kolen, teerzand, schalieolie en -gas en Arctische olie en -gas) of in strijd handelen met algemene normen die SPH onderschrijft. Ook het overschrijden van internationaal geaccepteerde normen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen kan reden tot uitsluiten zijn (controversiële landen, staatsbedrijven in die landen of bedrijven die aangemerkt worden als normschenders vanwege structureel controversieel gedrag). De aantallen in onderstaande tabel refereren aan de uitsluitingen die per 1 september 2021 van toepassing zijn op basis van het aangescherpte uitsluitingsbeleid. Voor de bedrijfsobligatieportefeuilles staat de implementatie gepland voor de tweede helft van 2022.

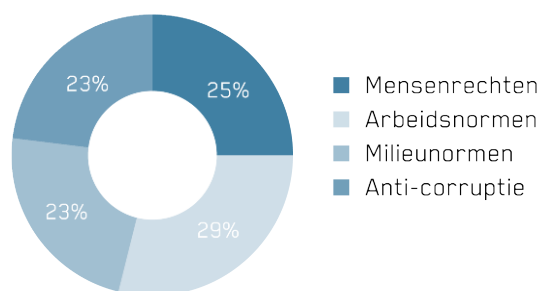
GRAFIEK 1.6.1 UITSLUITINGEN

Normatief engagement

SPH vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden en hen te bewegen tot verantwoord gedrag. Wij noemen dit 'Normatief engagement' of 'Normatieve dialogen' waarbij het doel is om schendingen van normen door bedrijven te stoppen, te voorkomen en waar mogelijk te herstellen. Op dit moment is SPH in gesprek met 124 ondernemingen in het kader van het Normatief engagement programma. Onderstaand is weergegeven hoe het programma naar normschending is opgebouwd.

FIGUUR 1.6.1

In het afgelopen halfjaar is met 25 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd.

Thematisch engagement

Het thematische engagementprogramma van SPH is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen die zich in het beleggingsuniversum bevinden. In tegenstelling tot het normatieve engagementprogramma worden de dialogen niet geïnitieerd als direct gevolg van het schenden van internationale normen maar wordt gezocht naar het implementeren van *best practices*. In het eerste halfjaar van 2022 bestond het thematische engagementprogramma uit 12 engagementthema's die zich in verschillende fases bevinden. Binnen deze 12 thema's zijn 73 ondernemingen opgenomen. In het afgelopen halfjaar is 275 keer inhoudelijk contact geweest met 63 ondernemingen.

Bij veel dialogen zien we dat het ons lukt om in gesprek te komen met de betrokken bedrijven, de onderwerpen die wij van belang vinden te agenderen, en in sommige gevallen ook al resultaten te bereiken in de vorm van het overnemen van aanbevelingen.

TABEL 1.6.1 AANTAL DIALOGEN NAAR THEMA

Thema	%
Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie	8%
Transport en klimaat	10%
Klimaattransitie	8%
Afbouw blootstelling steenkool	13%
Klimaatadaptatie & water	7%
Reductie CO ₂	10%
Access to nutrition	5%
Plastics	10%
Biodiversiteit	7%
Goede en beschikbare medicijnen	11%
Human capital	7%
Arbeidsomstandigheden	4%

Stemmen

Wij stemden in het eerste halfjaar van 2022 tijdens 4.278 vergaderingen op totaal 46.595 agendapunten. Voordat de definitieve stem wordt uitgebracht analyseren we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt. Het betekent ook dat niet altijd met het management van de onderneming wordt meegestemd. Zo stemden wij in het eerste halfjaar van 2022 op 22 procent van alle agendapunten tegen het management. Het betrof met name beloningsstructuren die als excessief, onvoldoende toegelicht en niet transparant genoeg beoordeeld worden, of waar een link met de prestaties van de onderneming ontbreekt. Dit kwam zowel terug in beloningsbeleid als beloningsverslagen. Ook betrof het onder andere de benoeming van bestuurders van ondernemingen die niet onafhankelijk zijn waar dit wel geëist of gewenst is. Ook de stemmen voor een aandeelhoudersresolutie houden impliciet een stem tegen het management in en zijn door ons meegenomen in onderstaand percentage van tegenstemmen. Hoe we stemmen wordt bijgehouden in het [stemoverzicht](#) op onze website. Hier kunt u per bedrijf zien hoe wij gestemd hebben op de aandeelhoudersvergaderingen.

TABEL 1.6.2 OVERZICHT TEGENSTEMMEN H1 2022¹

Totaal	Voor	Tegen
46.595	78%	22%

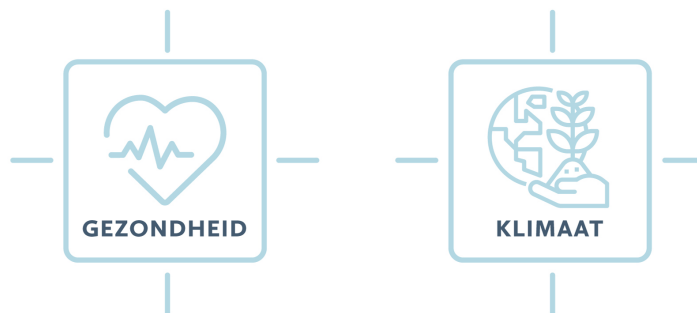
¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

2. Inleiding

Voor SPH is maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) een logisch onderdeel van haar kerntaak: zorg voor later. SPH staat voor een goed en betaalbaar pensioen. Tegelijkertijd vinden wij het belangrijk dat we ons vermogen beleggen met oog voor de wereld om ons heen. SPH is van mening dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom zet SPH haar invloed als belegger in om bedrijven maatschappelijk verantwoord te laten ondernemen. Voor SPH is het van groot belang dat de deelnemers in het pensioenfonds zich

herkennen in het MVB-beleid, de missie en visie van het beleid ondersteunen, en goed begrijpen wat er wel en niet wordt gedaan met het pensioenvermogen. Uit onderzoek weten we dat 87% van de huisartsen het belangrijk vindt dat SPH het pensioengeld van haar deelnemers maatschappelijk verantwoord belegt. Meninge over MVB kunnen veranderen. Iedere twee jaar doen we kwantitatief onderzoek onder alle deelnemers; aanvullend daarop gaan we twee keer per jaar in gesprek met deelnemers (kwalitatief onderzoek). Het MVB-beleid van SPH kan in het kort worden samengevat in het volgende overzicht:

Beleggen in een gezonde toekomst

87% van de huisartsen vindt het belangrijk dat SPH het pensioenvermogen maatschappelijk verantwoord belegt.

Wat we doen:

- Dialoog aangaan
- Beïnvloeden door te stemmen
- Positieve selectie
- Impact beleggen

We beleggen niet in:

- Tabak
- Wapens
- Kolenmijnbouw
- Teerzandolie

Het MVB-beleid van SPH

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen betekent rekening houden met mens en milieu wanneer vermogen wordt belegd. Door bij alle beleggingskeuzes de milieu-, sociale en bestuurlijke aspecten mee te wegen, willen we bijdragen aan een goed leefklimaat en een duurzame wereld. Hierbij hebben we altijd de volgende twee uitgangspunten voor ogen:

1. Richt geen schade aan.
2. Help mensen en draag bij aan de maatschappij.

Hierbij sluit SPH zich aan bij samenwerkingsverbanden, maakt gebruik van bewezen beleggingsstrategieën en -instrumenten en volgt wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheid. Daarnaast houden we rekening met algemeen geaccepteerde internationale standaarden. In het belang van onze deelnemers zoeken we continu naar een goed evenwicht tussen risico, rendement, kosten en duurzaamheid. Het beleid is hierdoor steeds in beweging.

Voor een goed pensioen is een goed rendement op de beleggingen belangrijk, maar het is ook van belang dat die beleggingen bijdragen aan een duurzame toekomst waarin deelnemers ook daadwerkelijk van hun pensioen kunnen genieten. SPH oefent daarom haar invloed als belegger uit op de ondernemingen waarin zij belegt om aan te sturen op een duurzame bedrijfsvoering. We zijn er bovendien van overtuigd dat beleggingen die beter presteren op ESG (environment, social and governance) factoren ook betere beleggingen zijn voor de lange termijn.

SPH hanteert twee speerpunten in het MVB-beleid: Gezondheid en Klimaat. De keuze voor deze speerpunten is gebaseerd op de normen en waarden van de huisartsen. We beseffen dat gezondheid en een leefbaar klimaat voorwaarden zijn om van een goed pensioen te kunnen genieten. Ook zijn we ons bewust van de wetenschap dat klimaatverandering een van de grootste risico's is waar we als beleggers en samenleving de komende jaren mee te maken krijgen. Bovendien is er brede steun uitgesproken voor deze speerpunten in ons laatste deelnemersonderzoek over het MVB-beleid.

Gezondheid

Wij beleggen niet in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, handel of distributie van tabak, controversiële wapens en wapens voor de consumentenmarkt. Daarnaast zoeken we actief de dialoog op met bedrijven. Op dit moment gebeurt dit via engagement programma's op de onderwerpen "Goede & beschikbare medicijnen" en "Access to nutrition". Waar mogelijk steunen we collectieve engagement initiatieven. Afgelopen halfjaar gebeurde dat op de volgende onderwerpen:

- "Access to Nutrition UK Retailer Index 2022 Collaborative Investor" van de organisatie Access to Nutrition over de wijze waarop supermarktketens in het Verenigd Koninkrijk omgaan met het thema gezonde voeding.; en

- "Long-term Investors in People's Health" van de organisatie ShareAction om samenwerking over engagement op het thema gezondheid te bevorderen, kennis te delen om de impact van beleggingen op gezondheid beter in kaart te brengen; en inzicht te krijgen in wat voor systemische problemen bedrijven belemmeren om stappen te zetten naar een meer gezonde samenlevingen en daar actie op te ondernemen.

In de uitvoering van het stembeleid van SPH wordt ook expliciet aandacht besteed aan het thema Gezondheid. Uit het engagement programma vloeit een "focuslijst" voort met bedrijven die tijdens het stemseizoen extra worden gemonitord. Vervolgens worden relevante resoluties op het gebied van gezondheid gesteund.

SPH belegt in het Zorgvastgoedfonds waarvan wij aan de oprichting vijf jaar geleden hebben bijgedragen. Dit fonds investeert in Nederlands zorgvastgoed, waaronder eerstelijnszorgcentra.

Klimaat

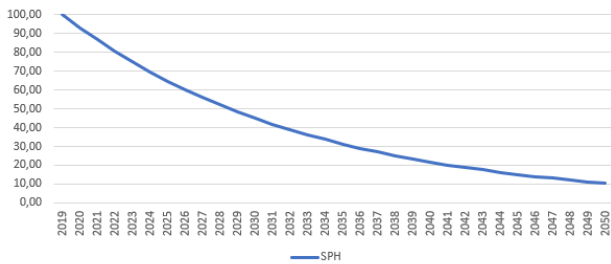
Bedrijven die zich bezig houden met de productie van fossiele brandstoffen die bij de extractie een disproportionele impact hebben op het milieu of brandstoffen die een disproportionele impact hebben op het klimaat worden uitgesloten. Bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit de winning van thermische steenkool, electriciteitsopwekking uit thermische steenkool, winning van olie uit teerzanden, winning van schalie olie en -gas; en winning van Arctische olie en -gas komen niet meer in de portefeuille.

Daarnaast zoeken we actief de dialoog op met bedrijven. Op dit moment gebeurt dit via engagement programma's op de onderwerpen "Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie", "Transport en klimaat", "Klimaattransitie", "Afbouw blootstelling steenkool" "Klimaatadaptatie & water" en "Reductie CO₂".

In de uitvoering van het stembeleid van SPH wordt ook expliciet aandacht besteed aan het thema Klimaat. Uit het engagement programma vloeit een "focuslijst" voort met bedrijven die tijdens het stemseizoen extra worden gemonitord. Vervolgens worden relevante resoluties op het gebied van klimaat gesteund.

SPH monitort ook de CO₂-voetafdruk van de beleggingsportefeuille. In 2050 willen we een per saldo CO₂-neutrale beleggingsportefeuille hebben. Het CO₂-reductiepad dat SPH wil bewandelen ziet er als volgt uit:

FIGUUR 2.2

Hierbij worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- 7% jaarlijkse reductie van de broeikasgasintensiteit in lijn met EU Klimaatbenchmark methodiek
- Gehanteerde metriek: CO2/EVIC (Enterprise Value Including Cash)
- Referentiejaar: ultimo 2019
- Referentiepunt: Marktbenchmark
- Jaarlijks zakkend plafond met ruimte voor tussentijdse afwijking
- Tijdige evaluatie en herijking van de gekozen aanpak in verband met data ontwikkelingen en impact op de portefeuille

Per beleggingscategorie wordt dit reductiepad gespecificeerd en nader uitgewerkt. In de eerste helft van 2022 zaten we voor aandelen, bedrijfsobligaties en global high yield beleggingen ruim onder het reductiepad. In de eerste helft van 2022 zijn we ook begonnen met het vastleggen van deze reductiedoelstellingen in de contracten met onze vermogensbeheerders, als eerste in de bedrijfsobligatieportefeuille.

Internationale normenkaders

Naast haar eigen speerpunten zoekt SPH binnen het MVB-beleid ook naar aansluiting bij internationale normenkaders. Als ondertekenaar van het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) convenant van de Nederlandse Pensioensector spelen de OESO Richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de daarin verwerkte UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's) een belangrijke rol. Ook het Global Compact van de Verenigde Naties vormt een belangrijk uitgangspunt voor het beleid. Het Global Compact heeft betrekking op vier hoofdthema's:

- Mensenrechten;
- Arbeidsnormen;
- Milieu; en
- Anticorruptie.

Het Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (zie bijlage). Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO). Het VN Global

Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedssfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitvoeren. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's ook nog de volgende thema's:

- Consumentenbelangen;
- Wetenschap en technologie; en
- Mededinging en belastingen.

MVB-instrumenten

1. Positieve selectie en ESG-integratie: het expliciet opnemen van ESG-risico's en kansen in de traditionele financiële analyse en investeringsbeslissing gebaseerd op een systematisch proces. Voor de portefeuille aandelen ontwikkelde landen en bedrijfsobligaties belegt SPH enkel nog in de bedrijven die behoren tot de 30% best presterende bedrijven op basis van hun ESG-score. Voor de beleggingscategorie aandelen opkomende landen hebben beleggen we alleen in de 60% meest duurzame bedrijven. Daarnaast wordt ook voor andere beleggingscategorieën ESG-integratie toegepast door de verschillende vermogensbeheerders en wordt momenteel gekeken of daar ook positieve selectie kan worden toegepast.
2. CO₂-reductie: SPH wil een positieve bijdrage leveren aan een verantwoorde en geleidelijke transitie naar een klimaat neutrale economie. SPH wil hierbij de broeikasgasreductiedoelen van de Europese Unie naar aanleiding van het zogenoemde Parijs-akkoord volgen. Dat behelst een transitie naar een beleggingsportefeuille die per saldo CO₂ neutraal is in 2050. SPH werkt toe naar het tussentijds doel van 50% CO₂-reductie in de beleggingsportefeuille ten opzichte van 2015 in 2030. Bij het bepalen van CO₂-reductiedoelstellingen zal SPH zoveel mogelijk aansluiting zoeken met de EU Paris-aligned Benchmarks.
3. Uitsluiten:
 - Tabak;
 - Controversiële wapens;
 - Wapens voor de consumentenmarkt;
 - Steenkool;
 - Teerzand;
 - Schalie olie en -gas;
 - Arctische olie en -gas;
 - Ondernemingen die op structurele wijze gedragsprincipes schenden (VN Global Compact en OESO Richtlijnen);
 - Landen die onderhevig zijn aan relevante VN sancties;
 - Landen die zich niet houden aan minimale normen op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen en anti-corruptie; en
 - Ondernemingen die voor meer dan 50% eigendom zijn van landen op de uitsluitingslijst.
4. Engagement: het aangaan van de dialoog met ondernemingen om een positieve gedragsverandering

te realiseren. Dit doen we naar aanleiding van geconstateerde betrokkenheid bij controversieel gedrag (normatieve engagement) en op basis van thematische aandachtsgebieden (thematische engagement).

5. Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.
6. Impact beleggen: beleggen met de intentie om naast een financieel rendement aan de hand van meetbare doelstellingen positieve impact op een of meerdere

sociale en/of milieu-thema's te genereren. Dit doen we op dit moment met onze investeringen in het Zorgvastgoedfonds.

Reikwijdte MVB-beleid

Daar waar mogelijk past SPH haar verantwoord beleggen beleid toe op alle beleggingscategorieën. Welke instrumenten op welke beleggingscategorieën worden toegepast is aangegeven in onderstaande tabel.

TABEL 2.1

Beleggingscategorie	Uitsluiten bedrijven	Uitsluiten landen	Stemmen	Dialogo	Positieve Selectie	CO ₂ -reductie	Impactbeleggen
Staatsobligaties en EMD	nvt	v	nvt	v			nvt
Aandelen ontwikkelde markten	v	nvt	v	v	v	In ontwikkeling	
Aandelen opkomende markten	v	nvt	v	v	v	In ontwikkeling	
Aandelen smallcap	v	nvt	v	v		In ontwikkeling	
Bedrijfsobligaties	v	nvt	nvt	v	v	v	
Global High Yield	v	nvt	nvt	v		In ontwikkeling	
Infrastructuur	nvt	nvt	nvt	nvt		In ontwikkeling	
Vastgoed	nvt	nvt	nvt	nvt		In ontwikkeling	v
Hypotheke	nvt	nvt	nvt	nvt		In ontwikkeling	

Het MVB-beleid van SPH geldt voor beleggingen in discretionaire mandaten en voor een groot deel van de fondsen die worden beheerd door externe vermogensbeheerders. Wanneer gebruik wordt gemaakt van beleggingsfondsen van externe vermogensbeheerders is het niet altijd mogelijk om een eigen MVB-beleid toe te passen. Bij de selectie en monitoring van beleggingsfondsen wordt daarom goed gekeken naar de mate waarin het MVB-beleid van de uitvoerder overeenkomt met het MVB-beleid van SPH. Naast de uitvoering van het MVB-beleid van SPH door externe vermogensbeheerders zien we dat vermogensbeheerders strategieën hebben ontwikkeld voor ESG-integratie en ESG-criteria structureel meenemen in het beleggingsproces.

Infrastructuur

Het infrastructuur fonds waar SPH in belegt, investeert in bedrijven die zich bezig houden met klimaat, water en andere milieuthema's zoals duurzame energie, drinkwater/waterzuivering en duurzame warmtevoorziening. Continu worden bij de onderliggende investeringen nieuwe ESG-initiatieven uitgevoerd die gericht zijn op extra aandacht voor veiligheid en welzijn van medewerkers en klanten, energie efficiency, verbetering van goed bestuur en focus op meer diversiteit. De vermogensbeheerder van het fonds is een van de oprichters van de GRESB (Global Real Estate Sustainability Benchmark) Infrastructure Assessment. Daarmee kunnen infrastructuurfondsen met elkaar vergeleken worden op ESG-prestaties.

Vastgoed

Ook voor het vastgoedfonds waarin SPH belegt is ESG een integraal onderdeel van het beleggingsproces en het selectieproces. Beleggingen worden alleen geselecteerd wanneer deze voldoen aan het strenge ESG-beleid van het fonds. Dit resulteert in bovengemiddelde GRESB-scores van het fonds. Daarnaast heeft de vermogensbeheerder in kaart gebracht hoe de vastgoedportefeuille is blootgesteld aan fysieke klimaatrisico's en aan transitierisico's die gepaard gaan met toenemende regelgeving voor het uitstoten van broeikasgassen.

Hypotheke

Tot slot wordt ook in de hypothekeportefeuille van SPH rekening gehouden met ESG-factoren. Voor de hypotheke die via de vermogensbeheerder worden aangeboden geldt dat de mogelijkheid om extra te lenen voor energiebesparende maatregelen. Ook wordt inzicht geboden in milieulabels en de CO₂-voetafdruk van de hypotheke portefeuille.

Uitbesteding uitvoering MVB-beleid

SPH heeft Achmea IM aangesteld als ESG-dienstverlener en heeft Achmea IM de opdracht gegeven om uitvoering te geven aan het MVB-beleid. Uit hoofde daarvan voert Achmea IM onder andere het ESG due diligence beleid uit waartoe SPH zich heeft gecommitteerd in het kader van het IMVB Convenant Pensioenfondsen. Ook geeft Achmea IM namens SPH uitvoering aan de stem- en engagement

activiteiten. Periodiek legt Achmea IM verantwoording af aan het pensioenfonds.

Communicatie en verantwoording

Transparantie is onafscheidelijk verbonden met een goed MVB-beleid. SPH rapporteert daarom tweemaal per jaar hoe zij invulling geeft aan het beleid via dit halfjaar verslag. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan actuele MVB-thema's op de website en in de nieuwsbrief Huisarts & Pensioen. Daarnaast staan op deze website onder meer de volgende documenten:

1. Het volledige MVB-beleid;
2. Het Stembeleid;
3. De stemrapportage middels het Vote Disclosure Systeem waar zichtbaar is hoe per aandeelhoudersvergadering is gestemd;
4. Rapportages over goed bestuur en betrokken aandeelhouderschap;
5. Uitsluitingslijsten voor landen en bedrijven; en
6. De volledige beleggingsportefeuille van het pensioenfonds.

3. Positieve selectie

SPH streeft ernaar om alleen nog te beleggen in bedrijven die laten zien dat ze maatschappelijk verantwoord ondernemen belangrijk vinden. Dit komt onder andere tot uiting in de ESG-score die bedrijven krijgen toegekend door een onafhankelijk onderzoeksbureau. ESG staat voor Environment (milieu), Social (sociaal beleid) en Governance (ondernemingsbestuur). SPH maakt hiervoor gebruik van de ESG-data van MSCI ESG.

Sinds september 2020 past SPH op de portefeuille aandelen ontwikkelde landen positieve selectie toe op basis van deze ESG-scores. Dit wordt ook wel een best-in-class beleid genoemd. Per sector en regio worden alleen de 30% best presterende bedrijven (op basis van marktkapitalisatie) in de portefeuille opgenomen. SPH belegt voor dit deel van de portefeuille dus ook in veel minder bedrijven dan voorheen.

In de tweede helft van 2021 is ook de portefeuille aandelen opkomende markten aangepast op basis van positieve selectie. Alleen de 60% meest duurzame beleggingen hebben we in portefeuille gehouden, de overige de 40% hebben we verkocht.

In de eerste helft van 2022 is de toepassing van positieve selectie ook in de bedrijfsobligatieportefeuille geïmplementeerd. Alleen de 30% meest duurzame beleggingen hebben we in portefeuille gehouden, de overige de 70% hebben we verkocht. Voor iedere beleggingscategorie onderzoeken we telkens wat er mogelijk is en hoe we op een verantwoorde manier een zo positief mogelijk resultaat kunnen behalen.

Door deze positieve selectie ontstaat een prikkel voor ondernemingen om zich in te spannen om maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Zo willen we bijdragen aan een goed leefklimaat en een duurzame wereld. Positieve selectie leidt niet tot meer beleggingskosten, wel tot beperkte meerkosten voor de dataleverancier. Een voorwaarde voor deze manier van inrichten van de portefeuille is dat het risico-rendementsprofiel op lange termijn vergelijkbaar moet zijn met traditionele beleggingen. Uit onderzoek blijkt ook dat deze manier van duurzaam beleggen niet ten koste hoeft te gaan van het rendement en dat het naar verwachting geen extra risico's met zich meebrengt. Net als bij haar overige beleggingen houdt SPH de ontwikkelingen van het rendement nauwlettend in de gaten.

4. Uitsluitingsbeleid

Er zijn verschillende redenen waarom wij ervoor kiezen om niet te beleggen in bepaalde ondernemingen. Zo kan het pensioenfonds ervoor kiezen om niet te beleggen in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die bepaalde controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, is een engagementbeleid niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. In dat geval hanteert SPH op voorhand een uitsluitingsbeleid. Daarnaast kunnen ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen bijvoorbeeld rondom mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie schenden en bij achterblijvende engagementresultaten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hierbij vormen de principes van het Global Compact, de principes van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en UN Guiding Principles on Business & Human Rights de uitgangsbasis.

Het uitsluitingsbeleid van Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen richt zich op bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens, die wapens produceren ten behoeve van consumenten, de tabaksector, mijnbouwbedrijven die zich voornamelijk op (thermische) steenkool richten, teerzandolieproducenten, producenten van schalieolie en -gas, producenten van Arctische olie en -gas, en bedrijven die structureel en op grove wijze internationale verdragen schenden op het gebied van o.a. milieu, mensenrechten, arbeidsrechten en corruptie. Ook voor overheden en staatsbedrijven worden uitsluitingscriteria gehanteerd. De actuele uitsluitingslijst is in de bijlage te vinden.

4.1. Gezondheid

Tabak

SPH wil op geen enkele wijze betrokken zijn bij bedrijven die omzet genereren uit de productie, distributie of verkoop van tabak. Ook toeleveranciers van producenten van rookwaren en producenten van e-sigaretten worden uitgesloten.

Controversiële wapens

Voor SPH zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. In de praktijk gaat het om de volgende typen wapens:

1. Biologische wapens;
2. Chemische wapens;
3. Antipersoonsmijnen;
4. Clustermunitie;
5. Nucleaire wapens;
6. Witte fosfor; en

7. Verarmd uranium.

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt SPH aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Daarnaast wordt gekeken of wapens een disproportionele impact hebben op de burgebevolking wanneer zij gebruikt worden.

Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele belegbaar universum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid vaststelt is dat reden tot uitsluiting.

Wapens ten behoeve van de consumentenmarkt
Uitsluiting van ondernemingen die betrokken zijn bij de productie, handel of distributie van wapens ten behoeve van de consumentenmarkt. SPH hanteert als overweging of het uit te sluiten product een significante rol speelt in de activiteiten van het uit te sluiten bedrijf. Dit criterium bestaat uit een drempelwaarde in de omzet van minimaal 10%.

4.2. Klimaat

Kolen, teerzand, schalie olie en -gas, en Arctische olie en -gas

Bedrijven die zich bezig houden met de productie van fossiele brandstoffen die bij de extractie een disproportionele impact hebben op het milieu of brandstoffen die een disproportionele impact hebben op het klimaat worden uitgesloten. Er wordt niet belegd in bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit:

- Winning van thermische steenkool;
- Electriciteitsopwekking uit thermische steenkool;
- Winning van olie uit teerzanden;
- Winning van schalie olie en -gas; en
- Winning van Arctische olie en -gas.

4.3. Overig

Schenders van internationale normen

Naast producenten van controversiële wapens vindt SPH ook dat ondernemingen die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie schenden, moeten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hiervoor hanteert SPH een aantal belangrijke raamwerken als uitgangspunt, namelijk het UN Global Compact, de OESO-Richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de *UN Guiding Principles on Business & Human Rights*. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's ook de volgende thema's: consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De *UN Guiding Principles* geven handvatten voor staten en ondernemingen hoe mensenrechtenschendingen in de praktijk te voorkomen, te adresseren en te mitigeren.

Vaststelling uitsluitingen

Bedrijven die structureel en op grove wijze de genoemde internationale verdragen schenden worden aangesproken op hun gedrag door onze engagement provider. Indien bedrijven hun beleid en handelen niet aanpassen zal dat bij grove structurele schendingen leiden tot uitsluiting.

Landen

Het uitsluiten van landen is met name relevant bij de beleggingen in staatsobligaties en infrastructuur. SPH sluit landen uit op basis van relevante sancties of embargo van de Verenigde Naties tegen de betrokken overheid. In de bijlage vindt u de actuele landenuitsluitingslijst.

VN Sancties worden relevant geacht als zij:

a. in relatie staan met schending van door Nederland ondertekende internationale verdragen (of waaraan Nederland is gebonden op grond van haar lidmaatschap van internationale organisaties);

b. gericht zijn tegen de regering van het land zelf of de huidige machthebbers;

c. in relatie staan met schendingen van internationale verdragen of algemeen geaccepteerde normen van één of meerdere van de volgende categorieën:

- non-proliferatieverdrag tegen verspreiding van kernwapens
- mensenrechten schendingen
- misdrijven tegen de menselijkheid
- schending van de democratie
- wapen- en/of handelsembargo's

Ook worden landen uitgesloten wanneer zij zich niet aan minimale standaarden houden op basis van drie onafhankelijke indices:

- Freedom in the World Index van Freedom House (mensenrechten)
- Global Rights Index van ITUC (arbeidsrechten)
- Corruption Perception Index van Transparency International (corruptie)

Staatsbedrijven

Wanneer ondernemingen voor meer dan 50% eigendom zijn van een van de landen op de uitsluitingslijst komen deze ook op de uitsluitingslijst terecht.

5. Engagement

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Dit streven naar winstmaximalisatie kan echter op gespannen voet komen te staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het Global Compact, de OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights. Wanneer ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden, wordt gedrag onverantwoord. Daarmee ontstaat er een risico voor de continuïteit van de onderneming en houdbaarheid van winstrealisatie op de lange termijn. Daarom is het in het voordeel van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. Daarom gaat SPH in dialoog met ondernemingen. Inzet: het duidelijk stellen van kaders, het ontwikkelen van kennis bij ondernemingen en het definiëren van 'good practices'. SPH gaat in gesprek met ondernemingen over lange termijn waardecreatie. Zo draagt het bij aan het bewaken van het juiste evenwicht en beschermt het haar belangen en die van haar deelnemers.

5.1. Dialoog en de onderliggende uitgangspunten

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is een centraal middel in het verantwoord beleggenbeleid van SPH. Met het aangaan van de dialoog willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, lange termijn waarde creatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Wij voeren de dialoog op meerdere vlakken:

1. Wij spreken ondernemingen aan die internationaal breed gedragen normen en principes over mensenrechten, arbeidsnormen, milieu of anticorruptie schenden. Dit noemen wij *Normatief engagement*.
2. Wij spreken ondernemingen in specifieke sectoren of ketens aan ter bevordering van een algemene standaard. Dit noemen wij *Thematisch engagement*.
3. Wij spreken met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen over Ecologische, Sociale en Governance (ESG)kwesties. Dit doen wij veelal in collectief verband. Dit noemen wij *ESG Nederland engagement*.

De doelstellingen

De verschillende typen engagement hebben elk een andere focus en doelstelling. Voor elk van de verschillende vormen geldt dat engagement een zaak van lange adem is. Voor de diverse trajecten wordt uitgegaan van een looptijd van drie

jaar. Anders dan bij het instrument uitsluiting waarbij pensioenfondsen of beleggingsfondsen op voorhand niet beleggen in ondernemingen, geldt voor engagement dat er wel belegd wordt in ondernemingen die ter discussie staan, maar we als aandeelhouder het management juist actief aansporen het beleid of de activiteiten te verbeteren.

Het Normatieve Engagement heeft als doel structurele schendingen van UN Global Compact principes, OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of *UN Guiding principles on Business & Human Rights* te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de principes staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media. In de praktijk leiden deze schendingen vaak tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die ook de belangen van aandeelhouders schaden. Normatief engagement voeren wij uit in samenwerking met onafhankelijk onderzoeksbureau ISS ESG.

Om tot een selectie van de ondernemingen te komen die vallen binnen het Normatief engagementprogramma wordt een due diligence proces uitgevoerd. Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend op het schenden van één of meerdere principes van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights door onderzoeksbureau ISS ESG. Bij vermoedens van een mogelijke schending wordt een

dialogoog gestart om escalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending wordt de dialoog met deze bedrijven gestart met als doel de schending op te heffen en mogelijke nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Daarbij zal ook herstel van de situatie en mogelijke schadevergoedingen voor bijvoorbeeld de lokale bevolking ter sprake komen.

Het Thematische engagement heeft een andere doelgroep dan normatief engagement. Hier staan niet de bedrijven centraal die normen schenden, maar juist bedrijven die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties verder kunnen verbeteren. De thema's worden gekozen in samenspraak met klanten en binnen de speerpunten van het MVB-beleid. Bij de keuze spelen de volgende zaken een rol:

- Materialiteit van het thema;
- Sociale of ecologische relevantie van het thema;
- Omvang van de onderneming in de beleggingsportefeuille (zowel aandelen als bedrijfsobligaties);
- Succeskans voor slagen van de dialoog.

In het ESG Nederland engagement is SPH in gesprek met de belangrijkste Nederlandse ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudervergaderingseizoen. Deze dialogen vinden veelal in collectief verband plaats in samenwerking met andere Nederlandse institutionele beleggers en Eumedion, het Nederlandse corporate governance platform voor institutionele beleggers. Het gezamenlijke doel is het beïnvloeden van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudervergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid.

Escalatiestrategie

SPH hanteert een escalatiestrategie voor het geval dat dialogen met ondernemingen uit de engagement programma's onvoldoende voortgang boeken. Als eerste wordt gekeken of de dialoog geïntensiveerd kan worden met andere (hoger geplaatste) contact personen of door het versturen (al dan niet gezamenlijk met andere beleggers) van een urgentiebrief aan het bestuur. Mocht dit geen effect hebben dan kan SPH haar aandeelhoudersrechten inzetten, zoals:

- Tegen stemmen op bepaalde agendapunten bij onvoldoende openheid en voortgang bij de engagement. Zo kan tegen het remuneratiebeleid worden gestemd indien ESG hierin onderbelicht is of tegen benoemingen worden gestemd indien de ESG-kennis binnen het bestuur onder de maat is. De onderneming kan over de voorgenomen steminstructie actief worden geïnformeerd om ons standpunt kracht bij te zetten;
- Het stellen van vragen op de aandeelhoudervergaderingen;

- Het plaatsen van aandeelhoudersresoluties op de agenda van de aandeelhoudersvergadering.

De inzet van deze aandeelhoudersrechten bij ondernemingen waar de dialoog stagneert wordt op case-by-case basis overwogen. Hierbij wordt meegewogen of het opportuun en effectief is. De inzet van aandeelhoudersrechten worden alleen ingezet wanneer zij een duidelijke link hebben met en bijdragen aan de thema's en prioriteiten zoals geïdentificeerd in dit MVB-beleid. Wanneer er wordt tegengestemd op een van de relevante agendapunten wordt de reden vermeld en vastgelegd.

Wanneer na verloop van tijd en na meerdere escalatiestappen onvoldoende resultaat ontstaat, wordt overgaan tot uitsluiting een reële optie.

Thema's in het engagementprogramma

Het engagementprogramma van Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen beslaat het engagementprogramma de volgende thema's:

TABEL 5.1.1 LOPENDE THEMA'S

#	Thema	Dialogovorm
1	Schending Mensenrechten	Normatief
2	Schending Arbeidsnormen	Normatief
3	Schending Milieu	Normatief
4	Schending Anti-Corruptie	Normatief
5	Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie	Thematisch Klimaatverandering
6	Transport en klimaat	Thematisch Klimaatverandering
7	Klimaattransitie	Thematisch Klimaatverandering
8	Afbouw blootstelling steenkool	Thematisch Klimaatverandering
9	Klimaatadaptatie & water	Thematisch Klimaatverandering
10	Reductie CO ₂	Thematisch Klimaatverandering
11	Access to nutrition	Thematisch Gezondheid
12	Plastics	Thematisch Milieu
13	Biodiversiteit	Thematisch Milieu
14	Goede en beschikbare Medicijnen	Thematisch Gezondheid
15	Human capital	Thematisch Sociaal
16	Arbeidsomstandigheden	Thematisch Sociaal
17	Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen	ESG Nederland

Binnen deze thema's liepen in het eerste halfjaar van 2022 250 dialogen. Het kan voorkomen dat in het kader van normatieve engagement met een onderneming over meerdere schendingen wordt gesproken. Dit zien we als meerdere dialogen. Daarnaast kan het voorkomen dat een onderneming deel uitmaakt van verschillende thematische dialogen. Ook kan sprake zijn van verschillende juridische entiteiten of dochterondernemingen. Indien dit het geval is, zien wij dit als één dialoog. In totaal bestond het totale engagementprogramma uit 250 dialogen met 187 unieke ondernemingen.

Vermeldenswaardige ontwikkelingen binnen de engagementthema's zijn in de komende paragrafen toegelicht. Voor ieder thema is inzichtelijk gemaakt welke ondernemingen zijn opgenomen in het engagementprogramma.

5.2. SPH en de normatieve dialoog

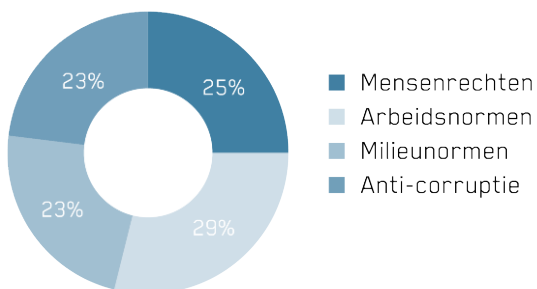
SPH heeft een discretionair mandaat voor de wereldwijd ontwikkelde markten aandelenportefeuille. Daarnaast heeft het fonds ook een discretionair mandaat voor de bedrijfsobligatieportefeuille. Op deze beide discretionaire mandaten is het volledige MVB-beleid van SPH van toepassing. Dit beslaat het uitsluitingsbeleid, stembeleid en engagementbeleid. Voor de aandelen opkomende markten en de High Yield beleggingen is een fondstoplossing gekozen.

SPH hanteert een eigen engagementproces, waarbij in gevallen een relatie bestaat met het uitsluitingsproces. Het fonds zal een dialoog aangaan met ondernemingen waarin wordt beledigd die ongewenst gedrag laten zien. Ongewenst gedrag betekent dat er ofwel sprake is van een vastgestelde schending van Global Compact principes op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie dan wel dat er grote aanwijzingen zijn dat de onderneming deze principes in de nabije toekomst zal schenden. In beide gevallen kan de dialoog met de onderneming worden aangegaan. Het engagementbeleid is erop gericht om de (vermeende of geverifieerde) schending op te heffen, bij voorkeur binnen een periode van twee jaar. Voor de uitvoering van het engagementbeleid maken we gebruik van ISS ESG.

5.3. Omvang normatieve engagementprogramma

SPH vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden. Wij noemen dit normatieve engagement. Per 30 juni 2022 maken 124 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken wij over één of meerdere normschendingen. Het aantal normschendingen waarover wij spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. In totaal lopen er 177 dialogen. Onderstaand is weergegeven hoe het programma naar normschending is opgebouwd.

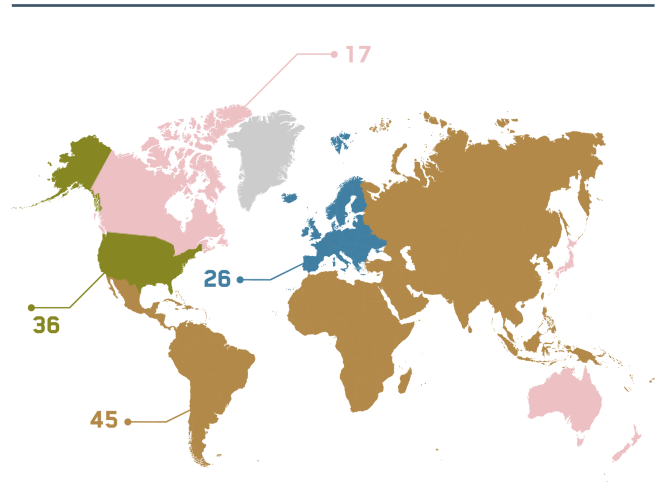
FIGUUR 5.3.1 NORMSCHENDING

De ondernemingen zijn gevestigd over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten met 79 dialogen. Wij verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld Overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren wij de dialoog met 45 ondernemingen uit opkomende markten. Zie in figuur 2 de regionale verdeling van ondernemingen in het normatieve engagementprogramma.

In het afgelopen halfjaar is met 25 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd of een al lopende dialoog opnieuw opgestart.

FIGUUR 5.3.2 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Voortgang van de lopende dialogen

Iedere dialoog heeft vier onderneming specifieke doelstellingen. Deze doelstellingen worden samengevat in vier mijlpalen, zoals weergegeven in tabel 1. De mijlpalen worden in iedere dialoog getoetst aan de hand van vier indicatoren, namelijk: (1) een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd, (2) er zijn maatregelen geïnitieerd, (3) er is een toezegging gedaan en (4) er zijn geen maatregelen genomen.

Niet iedere mijlpaal is relevant in een dialoog. Per dialoog is bekeken welke mijlpaal wel of niet relevant is voor de onderneming. Herstel en verhaal is bijvoorbeeld niet in alle gevallen relevant omdat er niet één specifieke groep van benadeelden is of herstel & verhaal al plaats heeft gevonden via het nationale rechtssysteem.

TABEL 5.3.1 MIJLPALLEN

Mijlpalen	
1	Delen van relevante informatie
2	Implementatie van beleid
3	Herstel en Verhaal
4	Opheffen en/of voorkomen

De statistieken over de voortgang van engagementprogramma gaat over het totale engagementprogramma. Alle (positief) afgesloten dialogen zijn uit de statistieken gehaald, waardoor onderstaande statistieken een beeld geeft van de lopende dialogen.

Ten aanzien van de eerste mijlpaal, het delen van relevante informatie, zien we dat in 41% van de dialogen hierop nog geen stappen zijn gezet door de onderneming. Dat kan komen door onwil van de desbetreffende onderneming of omdat de dialoog pas recent van start is gegaan. In totaal is in 46% van de dialogen wel informatie gedeeld, in 3% van de gevallen ook geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 7% van de dialogen heeft de onderneming wel een toezegging gedaan dit te doen.

TABEL 5.3.2 DELEN VAN RELEVANTE INFORMATIE

Indicatoren	Mijlpaal 1: Delen van relevante informatie
 Er zijn geen maatregelen genomen	41%
 Er is een toezegging gedaan	7%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	46%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	3%
 n.v.t.	3%

Voor de tweede mijlpaal, de implementatie van het beleid, zien we dat in 27% van de dialogen de ondernemingen hierop stappen hebben gezet en 2% zijn geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 18% van de dialogen is de toezegging gedaan hierop stappen te zetten en in 37% van de dialogen hebben de ondernemingen zowel geen stappen gezet als toezeggingen gedaan.

TABEL 5.3.3 IMPLEMENTATIE VAN BELEID

Indicatoren	Mijlpaal 2: Implementatie van beleid
 Er zijn geen maatregelen genomen	37%
 Er is een toezegging gedaan	18%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	27%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	15%

Het mogelijk maken van Herstel & Verhaal, zoals ook benoemd in het IMVB-convenant, is de derde mijlpaal. Hierbij zien we dat in 38% van de dialogen de onderliggende doelstellingen zijn behaald, waarvan 1% geverifieerd zijn

door een onafhankelijke partij. Voor 11% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 5.3.4 HERSTEL EN VERHAAL

Indicatoren	Mijlpaal 3: Herstel en Verhaal
 Er zijn geen maatregelen genomen	40%
 Er is een toezegging gedaan	10%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	38%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	1%
n.v.t.	11%

Bij de vierde mijlpaal, het opheffen en/of voorkomen van de schending, zien we dat in 15% van de dialogen de ondernemingen hierop de onderliggende doelstellingen hebben behaald, waarvan 2% geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. Additioneel is in 16% van de dialogen de toezegging gedaan om maatregelen te zullen nemen. In 36% van de dialogen dienen de ondernemingen hier nog stappen op te zetten.

TABEL 5.3.5 OPHEFFEN EN/OF VOORKOMEN

Indicatoren	Mijlpaal 4: Opheffen en/of voorkomen
 Er zijn geen maatregelen genomen	36%
 Er is een toezegging gedaan	16%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	15%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	31%

Afgesloten dialogen

Voorafgaand aan de rapportageperiode zijn, in het totale engagementprogramma, 43 dialogen succesvol afgesloten. Dat betekent dat de ondernemingen niet langer betrokken zijn bij de (vermeende) schending. Met 9 ondernemingen is de dialoog voortijdig afgesloten, vanwege gebrek aan reactie en/of samenwerking van de onderneming.

Voorafgaand aan het voortijdig afsluiten van een dialoog hanteren wij een escalatiestrategie. In hoofdstuk 8 zijn de ondernemingen te vinden die op de normatieve escalatielijst staan. Bij deze bedrijven gaan wij de aandeelhoudersvergaderingen monitoren en beoordelen of er anders gestemd kan worden op de vergadering.

De profielen van alle dialogen zijn dit halfjaar niet per casus weergegeven. Indien interesse is naar informatie over een

specifieke casus dan kan dit opgevraagd worden bij het MVB team. In het rapport van H2 2022 zal er gerapporteerd worden over de voortgang van alle relevante dialogen.

5.4. Normatieve dialogen

Onderstaand is aangegeven welke nieuwe dialogen rond normatieve schendingen zijn geïnitieerd in het afgelopen halfjaar. Het engagementprogramma rond normatieve schendingen wordt uitgevoerd in samenwerking met gespecialiseerd onderzoeksbureau ISS ESG.

Mensenrechtenschendingen

Het doel van deze dialogen is het opheffen van de geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen van die verband houden met het voorkomen van nieuwe mensenrechtenschendingen. De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Schendingen van de beginselen van mensenrechten kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door hun activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede laten komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurd veiligheidsdiensten van ondernemingen.

SPH is in het eerste halfjaar van 2022 met 3 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) mensenrechtenschending (zie tabel 5.4.1).

TABEL 5.4.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN MENSENRECHTENSCHENDING H1 2022¹

Onderneming	Gestart
Freeport-McMoRan, Inc.	Q1 2022
Rio Tinto Limited	Q1 2022
Korian SA	Q2 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2022 zijn 3 lopende dialogen op het gebied van mensenrechten afgesloten.

In april 2022 is de dialoog met Chevron over belastingontwijking in Nigeria afgesloten, omdat er vanaf maart 2022 geen updates zijn over de rechtszaak van vennootschapsbelastingontwijking. De dialoog staat op groen (score 5: onder observatie).

Het Europese Gerechtshof heeft in juli 2021 het besluit van de EU-Commissie bekrachtigd om een formeel onderzoek in te stellen naar de vraag of de fiscale behandeling van NIKE, Inc. in Nederland neerkwam op illegale staatssteun. Hoewel er sinds het ontstaan van de controversie veel tijd is verstreken, blijft ISS ESG de ontwikkelingen nauwlettend volgen. Het oranje oordeel van Nike is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie).

The Boeing Company heeft aangegeven dat het claims met de meeste families van slachtoffers van de fatale vliegtuigcrash in Ethiopië en Indonesië heeft afgerond. In maart 2022 is de 737 MAX 8 opnieuw gecertificeerd door verschillende internationale luchtvaartautoriteiten, waaronder de Federal Aviation Administration van de Verenigde Staten. Gezien de hercertificering van de 737 MAX 8 in verschillende landen en het ontbreken van recente aantijgingen van consumentenschade tegen Boeing, oordeelt ISS ESG dat de controversie niet langer actueel is. Het oordeel is gewijzigd van oranje naar groen (score 4: wordt aan herstel gewerkt).

Arbeidsnormenschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormenschending. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormenschendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële en reputatierisico's voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Structurele schendingen van de beginselen over arbeidsomstandigheden kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel van een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen bedrijven zelf als binnen de ketens.

De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

SPH is in het eerste halfjaar van 2022 met 16 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) arbeidsnormenschending (zie onderstaand overzicht).

TABEL 5.4.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN ARBEIDSNORMENSCHENDING H1 2022¹

Onderneming	Gestart
Delta Air Lines, Inc.	Q1 2022
Mitsubishi Electric Corp.	Q1 2022
Sumitomo Corp.	Q1 2022
The Brinks Company	Q1 2022
Universal Electronics Inc.	Q1 2022
China Molybdenum Co., Ltd.	Q2 2022
HUGO BOSS AG	Q2 2022
Carrefour SA	Q2 2022
Motherson Sumi Systems Limited	Q2 2022
FAST RETAILING CO., LTD.	Q2 2022
Macy's, Inc.	Q2 2022
Kohls Corporation	Q2 2022
PVH Corp.	Q2 2022
Target Corporation	Q2 2022
Urban Outfitters, Inc.	Q2 2022
Levi Strauss & Co.	Q2 2022

¹ Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2022 zijn 6 van de lopende dialogen op het gebied van arbeidsnormen afgesloten.

Glencore werd beschuldigd van kinderarbeid in Democratische Republiek Congo. Het oordeel van deze dialoog is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie). Deze wijziging vond plaats omdat in november 2021 een rechtszaak omtrent kinderarbeid werd afgewezen waarin Glencore en haar volledige dochteronderneming Katanga Mining Ltd. deelnam. In februari 2022 informeerde Glencore ISS ESG over haar inspanningen om kinderarbeid in de Democratische Republiek Congo aan te pakken en verklaarde dat zijn dochteronderneming een Responsible Minerals Initiative-certificering heeft ondergaan, die een beoordeling van de risico's van kinderarbeid omvat.

De dialoog met Mitsubishi Electric Corp. is gewijzigd van oranje naar groen (score 4: wordt aan herstel gewerkt). Deze wijziging vond plaats omdat Mitsubishi Electric in maart 2022 aan ISS ESG heeft medegedeeld dat het, in overeenstemming met het bevel van het Thaise Hoogerechtshof, corrigerende maatregelen heeft genomen. Zo is het geschil tussen de lokale vakbond en IndustriALL bijgelegd, is de vakbondsvoorzitter in ere hersteld en is achterstallig loon uitbetaald.

Vanwege het gebrek aan informatie over de rol van SAIC Motor Corp., Youngor Group Co. en Victory City

UITGELICHT VESTAS: Vermeende schending van gezondheids- en veiligheidsnormen voor werknemers in Spanje

Opgeheven schending: Arbeidsnormen

In het voorjaar van 2019 publiceerde een Deense vakbond een reeks onderzoeksrapporten over de gezondheid van Vestas werknemers. Aan de hand van interviews en analyses van medische dossiers concludeerden de onderzoekers, dat werknemers van een dochteronderneming van Vestas longziekten en allergische reacties opliepen op het werk. De oorzaak was volgens de onderzoeken de langdurige blootstelling aan schadelijke stoffen tijdens werkzaamheden. De auteurs stelden dat 70 werknemers sinds 2015 long- en huidziekten opliepen in de fabrieken van Vestas. Na inspectie vroeg de Spaanse arbeidsinspectie aan Vestas om het veiligheidsbeleid van de onderneming te herzien.

Nieuwe, onafhankelijke audits die in 2021 zijn uitgevoerd, stelden vast dat Vestas nu voldoet aan de wettelijke voorschriften, ook voor chemicaliënbeheer. Vestas verwees in de dialoog met ISS ESG begin 2022 naar een audit van een derde partij uit 2019 waarin werd geconcludeerd dat de omgang met chemicaliën over het algemeen goed werd beheerd. In de dialoog verstreekte de onderneming ook informatie over het klachtenmechanisme. Ook is Vestas in dialoog met werknemersvertegenwoordigers. Sinds 2020 zijn er geen nieuwe beschuldigingen over gezondheidsklachten in de fabriek geweest.

We concluderen dat Vestas protocollen en beleid ten aanzien van veiligheid in de fabrieken heeft verbeterd en daarover adequaat heeft gerapporteerd. Om deze reden is het oordeel van oranje gewijzigd naar groen.

Milieuschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het Global Compact en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages die verband houden met het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele en reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het VN Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART-doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat schending van de Global Compact principes structureel is opgeheven waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

SPH is in het eerste halfjaar van 2022 met 2 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) schending van milieunormen.

TABEL 5.4.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN
MILIEUSCHENDINGEN H1 2022¹

Onderneming	Gestart
Rio Tinto Plc	Q1 2022
Stellantis NV	Q2 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2022 zijn 2 lopende dialogen op het gebied van arbeidsnormen afgesloten.

Het oranje oordeel van Empresas Copec is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie), vanwege gebrek aan concrete beschuldigingen over luchtvervuiling.

Pertamina, de exploitant die in opdracht van Halliburton werkt en die in verband wordt gebracht met een olie lekkage in 2019, heeft in de dialoog gedeeld dat haar werkzaamheden tot het herstel van het milieu is afgerond en dat het wacht op verificatie door de autoriteiten. Er zijn geen verdere ontwikkelingen met betrekking tot de mogelijke medeplichtigheid van Halliburton aan de olie lekkage. Het oordeel van oranje is gewijzigd van oranje naar groen (score 4: wordt aan herstel gewerkt).

Anti-corruptieschendingen

Omkoping en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op de (creatie van) aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anti-corruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een bedrijf en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het Global Compact is gericht op corruptie. Dit principe roept bedrijven op om preventieve en handhavingsmaatregelen in te stellen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie.

Dit engagementthema heeft als doel het anti-corruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij bedrijven te verbeteren. Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, tussenpersonen en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

SPH is in het eerste halfjaar van 2022 met 4 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) corruptieschending (zie onderstaand overzicht).

TABEL 5.4.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN
CORRUPTIESCHENDINGEN H1 2022¹

Onderneming	Gestart
ING Groep NV	Q1 2022
Meituan	Q1 2022
Shikun & Binui Ltd.	Q1 2022
HYUNDAI ENGINEERING & CONSTRUCTION CO., LTD.	Q2 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de eerste helft van 2022 zijn 6 dialogen op het gebied van anti-corruptie afgesloten.

In de dialoog heeft Ackermans & van Haaren NV details gedeeld over het compliance programma van haar dochteronderneming Dredging Environmental & Marine Engineering NV, alsook de maatregelen die de vennootschap heeft genomen om corruptie te voorkomen. Gezien de genomen maatregelen en de geruime tijd die is verstreken sinds beschuldigingen van omkoping, heeft ISS ESG het oordeel gewijzigd van oranje naar groen (score 5: onder observatie).

In mei 2019 stemde Almirall SA in met een schikking met het Amerikaanse ministerie van Justitie (DoJ) en het California Department of Insurance (DoI). De schikking bestond uit de betaling van respectievelijk 3,5 miljoen dollar en 3,1 miljoen dollar, om claims gerelateerd aan het betalen van smeergeld door dochteronderneming Almirall, LLC, (ALLC) tussen 2012 en 2017 af te kopen. Er is aanzienlijke tijd verstreken sinds het wangedrag en er zijn geen nieuwe beschuldigingen geweest sinds Almirall SA instemde met een schikking. ISS ESG beoordeelt dat deze controversie niet langer actueel is, wat leidt tot een herziening van de status oranje naar groen (score 2: past involvement).

Het oranje oordeel van Deutsche Bank is gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie), vanwege de aanzienlijke tijd die is verstreken en het gebrek aan gerapporteerde ontwikkelingen in de onderzoeken van de Amerikaanse autoriteiten naar het mogelijk witwassen.

De Braziliaanse federale aanklagers hebben sinds december 2021 geen informatie gedeeld om het tijdsbestek van de vermeende omkopingsactiviteiten van Glencore te verifiëren. Details van het vermeende wangedrag zijn daardoor nog steeds onduidelijk. Vanwege de onduidelijkheid is het oordeel van Glencore gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie).

SAP SE heeft uitgebreide verbeteringen doorgevoerd op het gebied van compliance en anti-corruptiemaatregelen. Zo heeft SAP lokale nalevingseenheden in Zuid-Afrika en andere risicomarkten opgericht, verbeterde due diligence-controle doorgevoerd en een verbod ingesteld op

verkoopcommissies van derden. Het oordeel van oranje is dan ook gewijzigd naar groen (score 5: onder observatie).

UITGELICHT SWEDBANK: Vermeende betrokkenheid bij witwassen in meerdere landen

Opgeheven schending: corruptie

De Estlandse en Zweedse openbaar aanklagers doen onderzoek naar beschuldigingen van witwassen door Swedbank, in de periode tussen 2011 en 2017. Internationale media maakten in maart 2019 bekend dat ook de New York State Department of Financial Services (DFS) een onderzoek had ingesteld naar witwaspraktijken door Swedbank. Tussen 2007 en 2015 zou geld door de Baltische staten zijn gesluisd. Swedbank gaf in september 2019 toe onvoldoende te hebben gedaan om witwaspraktijken met behulp van Swedbank's diensten in Estland en Zweden, te voorkomen. Sindsdien implementeerde de bank aanvullende maatregelen om witwassen te voorkomen.

In de dialoog met ISS ESG heeft de bank gerapporteerd over de genomen maatregelen ter naleving van de regelgeving. Zo heeft het 244 initiatieven geïnitieerd om witwassen tegen te gaan. In de dialoog met ISS ESG in februari 2021 heeft Swedbank bevestigd dat 90 procent van dit actieplan is voltooid. Swedbank is transparant over de maatregelen die de bank heeft implementeert. In 2022 zijn deze maatregelen goedgekeurd door de Estse financiële toezichthouder. Het oordeel is daardoor gewijzigd van oranje naar groen.

5.5. Thematische dialogen

SPH voert thematische dialogen met als doel algemene standaarden binnen een bedrijfstak of keten te verbeteren. Voor sommige dialogen werken wij samen met andere nationale en internationale partijen. Over de voortgang en het vervolg op onze dialogen leest u op de volgende pagina's.

Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie

Wereldwijd heeft verbetering van energie efficiëntie de groei van het energiegebruik met circa 12 procent afgeremd. Bovendien toont scenario-analyse aan dat zelfs bij een verdubbeling van het bruto binnenlands product in 2040 toch een lagere wereldwijde uitstoot van broeikasgassen mogelijk is dan vandaag. Enkel door energie efficiëntie kan meer dan 40 procent van de volgens de Parijse doelstellingen benodigde vermindering van CO₂-uitstoot worden bereikt. Energie efficiëntie is zodoende het sleutelwoord in het mogelijk maken van verdere economische groei, zonder evenredige groei in uitstoot. Energie efficiëntie is onmisbaar geworden voor het bereiken van de wereldwijde klimaatdoelen.

Achtergrond van het thema

De beperking van klimaatverandering tot maximaal 2 °C, met een streefwaarde van 1,5 °C, hangt in belangrijke mate af van verbeterde energie efficiëntie. Sinds het jaar 2000 werd de toenemende vraag naar energie voor een derde gecompenseerd door verbeterde efficiëntie. Het Internationaal Energie Agentschap (IEA) stelt vast dat de industrie potentieel twee keer zoveel waarde kan creëren uit energie in 2040 dan nu het geval is. Met verbeterde energie efficiëntie gaan belangrijke economische, ecologische en sociale voordelen gepaard. Het leidt tot een afname van broeikasgasemissies, maar energiebesparingen zijn per definitie kostenbesparend. Een investering in energiebesparingsmaatregelen betaalt zich gemiddeld met een factor drie terug. Overige voordelen zijn minder luchtvervuiling, verhoogde koopkracht van huishoudens door lagere energiekosten, verbeterde energiezuiverheid door verminderde invoer en uitgebreide toegang tot moderne energiediensten (IEA, 2018).

TABEL 5.5.1 TOTALE INDUSTRIËLE CO₂-UITSTOOT OPGEDEELD NAAR SUBSECTOREN

Sector	%
Ijzer en staal	24%
Cement	18%
Chemicaliën	12%
Plastic	6%
Papier	4%
Aluminium	3%
Rest van de industrie	33%

Er wordt kritisch gekeken naar sectoren die voor de grootste uitstoot van broeikasgassen zorgen, waaronder de staal, cement en chemiesector. Vanwege beperkte beleggingen in de cementsector, richt dit engagement traject zich op bedrijven in de chemie- en de staalindustrie. Er is onderzocht in welke mate ondernemingen in de beleggingsportefeuilles voorbereid zijn op markt- en beleidsontwikkelingen op het gebied van klimaatverandering en energie efficiëntie. Ook is het belang van energie efficiëntie onderzocht voor ondernemingen in de chemie en de staalindustrie.

Doel van het thema

Er zijn verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen formuleren een lange termijn klimaatstrategie. Daarbij dienen ze rekening te houden met strategische en financiële risico's en kansen als gevolg van klimaatverandering, zoals veranderingen in beleid en markt en technologische ontwikkelingen. Denk hierbij aan een mogelijke invoering of verhoging van een CO₂-prijs. Deze komen mogelijk naar voren door een grondige risico-analyse en het uitvoeren van scenario-analyses.
- De onderneming committeert zich aan meetbare doelen rondom klimaat, energie efficiëntie en de samenstelling van de brandstofmix. Ondernemingen wordt opgeroepen op om zich te verbinden aan wetenschappelijk onderbouwde doelstellingen of 'Science Based Targets Initiative (SBTi)'.
- Binnen de operatie is er focus op energie efficiëntie en worden er relevante energie efficiëntiemaatregelen geïmplementeerd. De onderneming optimaliseert het proces onder andere door gebruik te maken van slimme meters en hergebruik van grondstoffen, energie, afval en warmte. Ook wordt er in toenemende mate gebruik gemaakt van hernieuwbare energie en wordt samengewerkt met organisaties binnen en buiten de sector.
- De onderneming is transparant over de voortgang en resultaten van haar klimaat en energie efficiëntie maatregelen.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende SDGs:

- SDG 7: Betaalbare en duurzame energie
We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie-efficiëntie.
- SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur
We richten ons hierbij op het onderliggende doel 9.4 dat zich onder andere richt op het verduurzamen van industrieën.

Voortgang

Drie jaar na aanvang van ons engagement sluiten wij onze dialogen af met een afrondend onderzoek naar de geselecteerde ondernemingen en hun aanpak van verbeterde energie-efficiëntie.

Fortescue

Als mijnbouwer is Fortescue afhankelijk van de inzet van zware graafmachines, bulldozers en vrachtwagens. De producent van ijzererts verbruikt op die manier vele miljoenen liters diesel per jaar, die zwaar drukken op de CO₂-voetafdruk van de onderneming. Onze gesprekken met Fortescue verliepen positief. Wij hebben hun nadrukkelijk gevraagd om te onderzoeken op welke wijze het brandstofverbruik omlaag kon en waar mogelijk hernieuwbare energiebronnen te gebruiken. In 2021 maakte Fortescue bekend te streven naar net zero in 2030. Een belangrijke stap in onze optiek, maar toch ook nog geen eindstation. De ambitie beslaat nog een te beperkt deel van de operatie. Een belangrijk deel bleef buiten scope: de uitstoot die gepaard gaat met het produceren van ijzer, tevens het leeuwendeel van de totale CO₂-voetafdruk van het mijnbouwbedrijf. Vergeleken met de andere spelers in de staalsector is de CO₂-intensiteit van Fortescue de laagste. Op basis van de recente voortgang op belangrijke aspecten van het klimaatbeleid beschouwen wij de dialoog dan ook als succesvol.

Nucor

Het staalbedrijf Nucor heeft een belangrijk voordeel boven veel andere staalbedrijven, het maakt gebruik van elektriciteit om staal te produceren en niet van traditionele hoogovens. Daarmee is het klimaatrisico voor de onderneming weliswaar lager dan voor sectorgenoten, maar wij vroegen Nucor bij aanvang van onze dialoog nog wel belangrijke verbeteringen door te voeren. Zo bestond er nog geen specifiek klimaatbeleid, waren er geen concrete klimaatdoelstellingen en werd er niet structureel gekeken naar het veranderende klimaat als een mogelijke bron van risico voor Nucor. De CO₂-intensiteit (uitstoot per euro omzet) van Nucor ligt al een stuk lager dan het industriegemiddelde en inmiddels heeft de onderneming voortgang geboekt. Zo wordt gewerkt aan jaarlijkse duurzaamheidsrapportages en waren wij verheugd dat Nucor in 2021 meldde een begin te maken met klimaatrisicoanalyse. Daarnaast werden er concrete doelen

verbonden aan het structureel reduceren van de CO₂-uitstoot en werd begonnen met investeringen in hernieuwbare energie. De dialoog met Nucor verliep op een positieve manier, in goede sfeer en gegeven de inmiddels aangekondigde verbeteringen mogen wij van een succesvol engagement spreken.

Covestro

Covestro, onder meer producent van grondstoffen voor isolatieschuim, draagt mede via haar producten bij aan een verbeterde energie-efficiëntie van woningen. Tijdens onze dialoog met het Duitse chemiebedrijf werden door de onderneming enkele belangrijke strategische beslissingen genomen. In 2020 maakte men bekend ernaar te streven volledig circulair te worden. Een ingrijpende verandering, want alle producten en materialen moeten volgens dit principe aan het einde van de levenscyclus in enige vorm hergebruikt kunnen worden. Daarnaast nam de onderneming zich voor om nog sterker in te zetten op gebruik van hernieuwbare energie, waarbij het zich ook inzet om leveranciers te bewegen deze stap te nemen. De onderneming heeft een gestructureerde aanpak om de energie-efficiëntie te volgen en erover te rapporteren. Daar staat tegenover dat wij nog geen heldere doelstellingen hebben gezien waartegen de voortgang specifiek op dit onderwerp kan worden getoetst.

PPG

Verfproducent PPG heeft zich verbonden aan het verlagen van de broeikasgasintensiteit met 25% in vergelijking tot 2017. Hoewel we dit positief vinden en onze dialoog met het bedrijf goed verliep, blijft PPG in onze ogen achter op het gebied van het stellen van specifieke energie-efficiëntiedoelstellingen en zien we van onze dialoog op dit onderwerp helaas niet meteen een duidelijk resultaat. Wel kondigde de onderneming andere verbeteringen aan. In 2022 verbond de onderneming zich aan het stellen van Science Based Targets, een onderwerp dat wij tijdens onze engagement op de agenda hebben gezet en met de onderneming hebben besproken. Tegelijkertijd gaat het enkel nog om een aankondiging en blijft de exacte reductiedoelstelling van PPG vooralsnog onbekend. We zullen met dit resultaat ook de PPG aandeelhoudersvergaderingen nauwgezet blijven volgen en waar mogelijk onze steun verlenen aan voorstellen die leiden tot verbeteringen in de energie-efficiëntie van PPG.

Umicore

Umicore is gespecialiseerd in materiaaltechnologie en recycling. Het ontwikkelt producten en diensten die de overgang naar schonere mobiliteit en een circulaire economie mogelijk maken. Onze gesprekken met Umicore verliepen positief en onze suggesties werden ter harte genomen. Bij aanvang van onze dialoog bestond er bij de onderneming geen CO₂-reductiedoelstelling. Ook was onbekend in welke mate de uitstoot van de onderneming past binnen de bekende paden van 2 graden of 1,5 graden klimaatopwarming. Tijdens onze dialoog bleek dat Umicore op operationeel niveau wel al veel ondernam om de uitstoot

te beperken. Zo bestonden er meerdere initiatieven op het gebied van efficiënt energieverbruik in gebouwen, productieprocessen en gedragsverandering bij medewerkers. In 2021 maakte Umicore bekend zich te verbinden aan een Science Based Target en de emissiedoelen, zoals vereist, door derden te laten verifiëren. Hiermee zet de onderneming de weg in naar klimaatneutraliteit in 2035 voor de scope 1 en 2 uitstoot en werden tevens duidelijke tussendoelen gesteld. Wij beschouwen dit als belangrijke voortgang en de dialoog als succesvol.

Sika

Hoewel duurzaamheid de basis vormt van alle beslissingen bij chemiebedrijf Sika, beschouwen wij de onderneming een beetje als een eeuwige belofte. Onze dialoog verliep constructief en men stond open voor onze ideeën, maar ondanks onze herhaalde oproep heeft de onderneming nog onvoldoende concrete doelen gesteld om de uitstoot van broeikasgassen structureel terug te dringen. Wel doet Sika al sinds 2019 met behulp van een externe adviseur onderzoek naar de scope 3 uitstoot en zegt het te streven naar het formuleren van Science Based Targets. Ook wil het de status Net Zero in 2050 bereiken en is een Net Zero routekaart aangekondigd. Echter deze plannen van Sika zijn nog onvoldoende concreet. Wij vroegen de onderneming om meer vaart te maken met het formuleren van doelen, maar zagen daarvan nog te weinig bewijs. Volgens recente informatie wordt in het komend najaar een verdere concretisering van de klimaatambities bij Sika verwacht.

Conclusie

Van chemie- en staalondernemingen is bekend dat zij een energie-intensieve activiteiten verrichten. In de chemie wordt veel gebruik gemaakt van energie-intensieve processtappen en bovendien neemt aardgas nog altijd een zeer prominente plaats in als grondstof voor chemische producten. De productie van staal is een uiterst energie-intensief proces, wat in veel gevallen uitsluitend door gebruik van fossiele brandstoffen (steenkool) kan worden doorlopen. Tegelijkertijd zagen wij bemoedigende stappen die worden gezet om het energiegebruik tot een minimum te beperken en wordt ook steeds meer gebruik gemaakt van hernieuwbare energie. Chemiebedrijven die zich tot doel hebben gesteld om volledig circulair te worden gaan een stap verder, naast CO₂-neutraliteit streven zij naar een situatie waarin ook elke vorm van afval een nieuwe nuttige bestemming kan krijgen. Steeds meer ondernemingen zetten de stap naar Science Based Targets, waarmee zij zichzelf dwingen om de emissies binnen de perken van 2 graden of zelfs 1,5 graden te houden.

Tijdens de dialogen met ondernemingen over industriële energie-efficiëntie kwamen alle onderwerpen die te maken hebben met klimaatverandering, energiegebruik en broeikasgasemissies uitgebreid aan de orde. Ondernemingen bewegen om een specifieke onderneming brede doelstelling te formuleren op energie-efficiëntie is niet gemakkelijk. Mogelijk speelt hierin mee dat energie-efficiëntie door ondernemingen vaak lokaal (per fabriek, werkplaats) beoordeeld en gerapporteerd wordt. Met geen van de ondernemingen liep de dialoog uit op een teleurstelling, maar wel zien we grote verschillen op het gebied van concrete klimaatdoelen en ambities.

Transport en klimaat

Emissies als gevolg van activiteiten van de transportsector blijven toenemen. De transportsector draagt ruim 25 procent bij aan de totale Europese CO₂-uitstoot. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het Klimaatakkoord van Parijs is gebleven dient de sector wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de broeikasgasreductie om deze doelstellingen te behalen. Daarom is het relevant vanuit financieel en maatschappelijk perspectief om dit thema uit te voeren.

Achtergrond van het thema

Tijdens de klimaatconferentie van de Verenigde Naties in Glasgow eind 2021 (COP26) zijn de bijna 200 deelnemende landen bijeengekomen om afspraken te maken om het klimaatakkoord van Parijs overeind te houden. De uitstoot van broeikasgassen moet worden teruggedrongen en de opwarming van de aarde moet worden beperkt tot maximaal 2 graden. De wereldwijde CO₂-uitstoot moet volgens het klimaatakkoord in 2050 met 95 procent zijn teruggebracht ten opzichte van 1990. Voor de 1,5 graden doelstelling komt dit neer op een emissiereductie van meer dan 100 procent. Het in 2022 gepubliceerde IPCC rapport laat zien dat de transportsector momenteel voor ruim 23 procent bijdraagt aan de mondiale totale CO₂-uitstoot¹. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het akkoord is gebleven, dient de sector dus wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de CO₂-reductie om de doelstellingen te behalen. In de samenleving neemt globalisering een steeds belangrijker rol in. Deze stijgende lijn in de wereldhandel betekent dat de transportsector ook sterk in omvang toeneemt.

Om de klimaatdoelen te behalen zijn er ingrijpende veranderingen in de transportsector nodig¹. Emissiereductie in de transportsector is essentieel om klimaatverandering te beperken omdat deze sector een van de grootste uitstoters van CO₂-emissies is. Hoewel de uitstoot van de transportsector in 2020 met zo'n 10% daalde als gevolg van de COVID-19 pandemie, is de uitstoot inmiddels terug op het oude niveau².

We kiezen ervoor om ons te richten op bedrijven die actief zijn op het spoor. De te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie schatten wij in als hoog. Zeker voor spoorbedrijven is er veel winst te behalen omdat het leeuwendeel van deze bedrijven nog erg afhankelijk is van fossiele brandstoffen; een groot deel van de spoormaatschappijen rijdt nog op diesel. Het engagement in deze industrie heeft meerdere invalshoeken, waaronder:

¹ https://report.ipcc.ch/ar6wg3/pdf/IPCC_AR6_WGIII_FinalDraft_Chapter10.pdf

² <https://www.iea.org/topics/transport>

het verlagen van brandstofverbruik en het gebruik van alternatieve brandstofbronnen (denk aan schonere brandstoffen zoals waterstof of methanol voor lange afstanden), verbeterde voertuigtechnologie en technologische verbeteringen (zoals elektrificeren van voertuigen), reductie van emissie-intensiteit, maar ook efficiëntiemaatregelen op voertuigonderhoud (bijvoorbeeld weerstandverlaging) en logistieke planning voor het laden van voertuigen en routeplanning.

Doel van het thema

We hebben voor dit engagement traject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- Transportbedrijven verbeteren transparantie en verslaglegging over CO₂-uitstoot
- Transportbedrijven nemen klimaatverandering en reductie van CO₂-uitstoot in het bijzonder op in hun beleid
- Transportbedrijven besteden specifieke aandacht aan brandstofefficiëntie en elektrificering.
- Daarnaast willen we transportbedrijven aan de hand van best practices inzichten geven in de mogelijkheden tot het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en het stimuleren van hernieuwbare energiebronnen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- SDG 7: Betaalbare en duurzame energie
We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 die zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie efficiëntie.
- SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur
We richten ons hierbij op het onderliggende doel 9.4 dat zich richt op het verduurzamen van infrastructuur om efficiënter gebruik te maken van hulpbronnen en milieuvriendelijke technologieën.

Voortgang

Ter voorbereiding op dit thema is er gedegen vooronderzoek gedaan om een relevante groep van bedrijven te selecteren. Per bedrijf is er daarbij onderzoek gedaan naar welke doelen en vragen belangrijk zijn. Het eerste contact met de bedrijven is gelegd en we verwachten de eerste gesprekken in de loop van het tweede halfjaar te kunnen voeren.

TABEL 5.5.1

Bedrijf	Land	Sector
Canadian National Railway Co	Canada	Spoor
Firstgroup PLC	Verenigd Koninkrijk	Openbaar vervoer

Fukuyama Transporting Co Ltd	Japan	Transport, logistiek
Norfolk Southern Corp	Verenigde Staten	Transport, voornamelijk spoor
Uber Technologies Inc	Verenigde Staten	Personenvervoer
Union Pacific Corp	Verenigde Staten	Spoor
Werner Enterprises	Verenigde Staten	Transport, logistiek

Klimaattransitie

In het klimaatakkoord van Parijs hebben 196 landen afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1,5 graad te houden. In een rapport over klimaatverandering (IPCC)³, wordt gesteld dat hiertoe het totaal aan mondiale CO₂-emissies tegen 2030 met 45% zal moeten dalen ten opzichte van 1990. Omdat fossiele brandstoffen die bij de verbranding een groot deel van de CO₂-uitstoot veroorzaken vooralsnog een centrale rol in de energievoorziening spelen, zal een verstrekkende transitie van de energievoorziening nodig zijn om de uitstoot van broeikasgassen fors te reduceren. Wereldwijd spannen overheden, (maatschappelijke) organisaties en consumenten zich in om een transitie mogelijk te maken naar een koolstofarme economie. Daarbij ligt de nadruk op investeren in meer hernieuwbare energie en het afbouwen van onze afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

Achtergrond van het thema

Tijdens de dialoog klimaattransitie wordt gesproken met ondernemingen over de gevolgen van de klimaattransitie in termen van risico's en kansen. Het gesprek richt zich op de strategie die bedrijven kiezen, maar ook: in welke mate zijn zij voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst? In welke mate kunnen bijvoorbeeld ondernemingen die nu sterk afhankelijk zijn van fossiele brandstoffen zich tijdig aanpassen aan een veranderende markt en regelgeving? Waar ligt het zwaartepunt van de huidige investeringen door ondernemingen en welke keuzes liggen hieraan ten grondslag? Zijn ondernemingen in staat om verschillende toekomstscenario's uit te werken, veranderingen waar te nemen en tijdig te anticiperen?

Met behulp van een scenario-analyse model is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in de ondernemingen waarvan gesteld kan worden dat zij in de komende 5 jaar het verst verwijderd zijn van een breed geaccepteerd 2 °C scenario. De analyse bestrijkt 70-90% van de broeikasgasemissies die samenhangen met een standaardportefeuille en omvat de door de DNB beschreven transitiegevoelige sectoren zoals de fossiele energie sector. Op basis van observaties blijkt dat er relatief veel winst valt te behalen voor de energiesector (olie en gas) en automobielproducenten. Ondernemingen in de portefeuille in deze sectoren staan momenteel voor de grootste uitdagingen in relatie tot de energietransitie doordat zij

momenteel meer opereren in lijn met een 2 – 4 graden scenario dan een 1,5-2 graden scenario.

Doel van het thema

In het engagementtraject zijn verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaatgerelateerde risico's en kansen meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken;
- Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Autoproducenten dienen hierbij een duidelijk visie op de ontwikkeling van elektrisch rijden op te stellen;
- De olie- en gasbedrijven nemen een sturende rol aan in de transitie naar hernieuwbare energie en reageren niet slechts op de vraag;
- De ondernemingen geven toegang tot de gehanteerde maatstaven en doelstellingen en stelt beleggers/ financiers in staat om potentiële risico's, het vermogen om aan financiële verplichtingen te voldoen, de algemene blootstelling aan klimaat gerelateerde kwesties en de voortgang in het beheer van deze kwesties beter te beoordelen;
- De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen klimaatmaatregelen.

³ IPCC, 2007: Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, Pachauri, R.K and Reisinger, A. (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, 104 pp.

TABEL 5.5.1 GESELECTEERDE BEDRIJVEN ^{1,2,3}

Bedrijf	Sector	Regio	TPI Score ¹ (0-4)	CDP Score ² (A-F)	MSCI Score	Low Carbon Transition score ³ (1-10)
Subaru Corp.	Auto	Japan	Level 3	B	B	4,92
Renault	Auto	Frankrijk	Level 3	A-	A	5,09
BMW	Auto	Duitsland	Level 4	A-	A	5,37
Marathon Oil Corp.	Olie en gas	Verenigde Staten	Level 2	F	BBB	2,51
Exxon Mobil Corp.	Olie en gas	Verenigde Staten	Level 3	F	BBB	2,58
OMV AG	Olie en gas	Oostenrijk	Level 4	A-	AAA	2,38

1 Transition Pathway Initiative (TPI) score. Beoordeling op basis van levels om te beoordelen hoe bedrijven omgaan met de klimaatverandering en de risico's die dit met zich meebrengt voor hun bedrijf. Levels: 0 = unaware, 1 = awareness, 2 = Building capacity, 3 = Integrating into operational decision making en 4= strategic assessment.

2 CDP Score. De score van het bedrijf bestaat uit twee factoren: 1) de mate van detail en de volledigheid van haar antwoorden, en 2) haar bewustzijn van de klimaatproblematiek, haar managementmethoden en de vooruitgang in de strijd tegen de klimaatverandering.

3 MSCI Low Carbon Transition score. Een bedrijfsscore die de mate van afstemming van een bedrijf op de Low Carbon Transition meet. Bedrijven met een hogere Low Carbon Transition-score liggen meer in lijn met de klimaattransitie dan bedrijven met een lagere score (Score: 0-10).

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDG:

- SDG 7: Betaalbare en duurzame energie
We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.
- SDG 13: Klimaatactie
We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang

Na drie jaar sluiten wij onze dialogen met de geselecteerde ondernemingen af en maken wij de balans op over de voortgang tegenover de engagementdoelstellingen.

Subaru

De gesprekken met de Japanse autofabrikant Subaru over de klimaattransitie leverden een enigszins gemengd beeld op. Hoewel de onderneming in haar samenwerking met Toyota stappen zet om duurzamere modellen te ontwikkelen en naar de markt te brengen, blijft er nog voldoende ruimte over om de lat hoger te leggen. Mede door het relatief grote aandeel van sportieve auto's en SUV's binnen het modelaanbod van Subaru is de CO₂-uitstoot in verhouding tot sectorgenoten groot. Weliswaar wil de onderneming in 2050 90% van de broeikasgasuitstoot tot nul reduceren (ten opzichte van 2010), heel concrete plannen om dit te bereiken zien wij vooralsnog niet. Bovendien lijkt Subaru zich nog onvoldoende bezig te houden met transitierisico's, zoals aangescherpte wet- en regelgeving, die naar verwachting ook op thuismarkt Japan steeds meer invloed zal hebben. De onderneming zegde toe om het gehele modelaanbod te verduurzamen, maar zal dit nog een stuk concreter moeten maken. Onze dialoog met Subaru heeft helaas niet tot genoeg verbeteringen geleid.

Renault

Van Renault mag worden gezegd dat er scherpe keuzes zijn gemaakt in de klimaatkoers. Tijdens onze gesprekken met Renault stelde de onderneming zich open voor onze suggesties. In de markt voor elektrische auto's loopt de onderneming voor op de meeste andere fabrikanten. De groei in de verkoop van elektrische modellen heeft Renault voldoende vertrouwen gegeven voor een ambitieus investeringsplan. Binnen vijf jaar wordt door de onderneming 12 miljard euro besteed aan de (door)ontwikkeling van elektrische modellen en elektrificering van bestaande modellen. De strategie lijkt vooralsnog te werken, want de gemiddelde uitstoot van nieuw verkochte Renaults ligt onder de steeds strengere wettelijke norm in Europa. In onze optiek heeft de onderneming zich in belangrijke zin aangepast aan de eisen van de tijd.

BMW

BMW stelde zich tijdens de engagementgesprekken open voor vragen en suggesties. De onderneming, die ooit vooral bekend stond om zijn sportieve (benzine)auto's en krachtige brandstofmotoren, maakte een belangrijke ommezwaai naar meer duurzame prestaties en, op termijn, nul uitstoot. Volgens de methodiek van Transition Pathway Initiative verloopt de huidige koers van BMW in lijn met het 2 graden scenario. Weliswaar nog niet volgens het gevraagde 1,5 graden scenario, maar tezamen met de sterke reductie van de CO₂ uitstoot van verkochte modellen bereikte de autoproducent in onze ogen wel een belangrijke verbetering sinds aanvang van het engagement.

Marathon Oil

De leiding van Marathon Oil is ervan overtuigd dat de beschikbaarheid van olie en gas voor de wereldeconomie ook in de toekomst van groot belang blijft. Onze pogingen tot engagement hebben daar bij de onderneming helaas geen verandering in kunnen brengen. Juist van ondernemingen in fossiele brandstoffen verwachten

beleggers een duidelijke visie op klimaat en de ambitie om uitstoot terug te dringen, maar die visie ontbreekt bij Marathon Oil. De lage transitie score van Marathon Oil blijft dan ook op level 2 steken bij Transition Pathway Initiative. Bovendien zien wij weinig bewijs dat Marathon Oil pogingen onderneemt om de absolute uitstoot van broeikasgassen te beperken. De onderneming houdt vast aan reductie van de CO₂-intensiteit (uitstoot per geproduceerd vat olie). De dialoog met Marathon Oil is niet goed op gang gekomen, er werd door hen hoogstens schriftelijk uitleg gegeven en verwezen naar de rapportages.

Exxon Mobil

Een defensieve houding troffen wij aan bij Exxon Mobil. De onderneming maakte in 2021 mee hoe activistische aandeelhouders via een stemming meerdere posities in het bestuur van de Exxon wisten te bemachtigen. De verwachting is dat hun inbreng onder meer een sterkere klimaataanpak zal afdwingen. Onze vraag aan de onderneming was om CO₂ reductiedoelen te stellen voor scope 1, 2 en 3 op zowel de korte, middellange als de lange termijn. Bij de onderneming werd ook dit jaar een klimaatresolutie ingediend onder leiding van Follow This over deze onderwerpen. Exxon doet wel inspanningen om de voetafdruk van haar activiteiten te beperken en heeft geïnvesteerd in koolstofafvang en -opslag, energie-efficiëntie en biobrandstoffen om haar grote carbon voetafdruk te verminderen. Echter, de voortdurende investeringen door Exxon in nieuwe of bestaande olie- en gasvelden roepen vragen op over de strategische prioriteiten. We zijn ervan overtuigd dat de onderneming onder de huidige koers niet in lijn met 2 graden scenario's of zelfs 1,5 graden scenario's zal komen. Ook onze pogingen om met Exxon in gesprek te komen werden niet voldoende beantwoord.

OMV

OMV is een opvallende onderneming tussen de olie- en gasbedrijven en een positieve uitzondering. Tijdens de dialoog met de vertegenwoordiging van OMV werd een duidelijke breuk met het verleden zichtbaar. In tegenstelling tot de meeste andere olie- en gasbedrijven maakt de onderneming een duidelijke keuze door afstand te nemen van fossiele brandstoffen en zich volledig te richten op chemie en circulariteit. Een heldere doelstelling om in 2030 30% minder olie te produceren en 19% minder gas zijn concrete onderdelen hiervan. Het klimaatbeleid van de onderneming heeft al geleid tot een lagere CO₂-intensiteit ten opzichte van andere olie- en gasbedrijven. Hoewel er nog veel vragen resteren, onder meer over de wijze waarop circulariteit kan worden bereikt in de chemie, waar men nog zo sterk afhankelijk is van aardgas als grondstof, slaagt de leiding van OMV om een ambitieuze en duidelijke richting te kiezen zonder daarbij onrealistisch of ongeloofwaardig te worden. Wij beschouwen de dialoog met OMV als geslaagd.

Conclusie

Met de laatste gesprekken en ons afrondend onderzoek in de rapportageperiode sluiten wij de dialogen binnen dit thema af. Geen van de ondernemingen waarmee wij spraken betwisten de relevantie van het veranderende klimaat voor het eigen bedrijf, maar wel bestaan er duidelijke verschillende opvattingen over beleid en aanpak en over de mate waarin klimaat van invloed gaat zijn in de (nabije) toekomst. Olie- en gasbedrijven neigen de transitie (snelheid) af te laten hangen van externe factoren, waaronder de vraag naar fossiele brandstoffen en de beperkte beschikbaarheid van schaalbare alternatieven zoals hernieuwbare energieprojecten. De olie- en gasbedrijven die wij spraken zijn volledig ingericht en voor het grootste deel afhankelijk van de inkomsten uit fossiel. Zij hebben nog een lange weg te gaan als zij zich werkelijk willen verbinden aan 1,5 graden scenario's of Net Zero in 2050. De automobielproducenten bepalen voor een deel de toekomst van fossiele brandstoffen, maar toch stellen zij zich nog te vaak afhankelijk op van wetgevende instellingen, de beschikbaarheid van materialen en (accu)techniek en de veronderstelde voorkeur die consumenten zouden hebben voor de bekende verbrandingsmotor.

Wij hebben tijdens onze dialoog met al deze partijen aangedrongen op een eigen klimaatvisie en op meer leiderschap, vooral van de grotere marktpartijen, om ook samen met wetgevende instellingen de toekomst van mobiliteit te helpen verduurzamen en zodoende de toekomst als onderneming veilig te stellen.

Afbouw blootstelling steenkool

Elektriciteit uit steenkool is verreweg de meest CO₂-intensieve vorm van energie-opwekking. De verbranding van steenkool in energiecentrales is verantwoordelijk voor meer dan 40% van de wereldwijde CO₂-uitstoot en draagt daarmee sterk bij aan klimaatverandering (IEA 2018). Het is daarom van belang dat mijnbouwbedrijven die steenkool winnen en elektriciteitsbedrijven die hier energie uit opwekken overstappen op duurzamere alternatieven. Wij gaan in gesprek met deze ondernemingen om dit proces waar mogelijk te versnellen.

Achtergrond van het thema

Dit engagement traject richt zich specifiek op de groep van mijnbouw- en elektriciteitsbedrijven die (deels) afhankelijk zijn van de winning van of de opwekking van elektriciteit uit steenkool.

Door in gesprek te gaan met deze ondernemingen willen wij de transitie naar een koolstofarm energiesysteem bespoedigen en bijdragen aan het klimaatakkoord van Parijs. Van energiebedrijven die gebruik maken van steenkool in de brandstofmix wordt concreet gevraagd dat zij zich richten op minder CO₂-intensieve en bij voorkeur hernieuwbare vormen van energieopwekking. Van mijnbouwondernemingen betrokken bij de winning van steenkool wordt concreet gevraagd om een duidelijk pad te kiezen waarlangs de afhankelijkheid van steenkool wordt afgebouwd en in wordt gezet op duurzamere alternatieven.

Doel van het thema

Er zijn in dit engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de geselecteerde mijnbouw- en elektriciteitsbedrijven:

- De onderneming heeft een doelstelling op het afbouwen van de steenkoolcapaciteit
- De onderneming heeft een emissiereductiedoelstelling (bij voorkeur binnen de grenzen van 2 graden gemiddelde wereldwijde temperatuurstijging)
- De onderneming ligt op koers voor het behalen van bovenstaande doelstellingen
- Elektriciteitsbedrijven investeren in hernieuwbare energie
- Mijnbouwbedrijven investeren in het vinden en ontginnen van grondstoffen die een alternatief kunnen zijn voor steenkoolwinning

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDG's:

- SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de mondiale energiemix.

- SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang

Wij sloten onze dialogen onder het thema Afbouw blootstelling steenkolen. Wij kijken terug op ons engagement met mijnbouwbedrijven en elektriciteitsbedrijven over investeringen in de meest CO₂-intensieve vorm van alle energiebronnen waarbij het steeds ging om de vraag, bent u bereid om de afhankelijkheid van steenkool versneld te beperken?

WEC Energy

Bij aanvang van de dialoog met elektriciteitsbedrijf WEC Energy was deze onderneming voor circa een derde van de omzet afhankelijk van uit steenkool opgewekte energie. Inmiddels is dit percentage veel lager, maar nog altijd aanzienlijk: 18%. De centrale vraag tijdens de gesprekken was: is de onderneming bereid om een duidelijk en tijdgebonden tijdpad te publiceren waar het de blootstelling naar steenkool volledig afbouwt? WEC kon hierin geen toezeggingen doen, maar streeft naar net zero en dus een verdere reductie van de fossiele elektriciteitsopwekking ten gunste van hernieuwbaar. Met zijn overwegend 'fossiele' energiemix vormt de mogelijke beprijzing van CO₂ in de Verenigde Staten een risico voor WEC. De politieke koers in het land is gericht op volledige de-carbonisatie van elektriciteitsopwekking in 2035. WEC zegt weliswaar te streven naar net zero opwekking in 2050, toch blijft de gemiddelde CO₂-intensiteit van WEC onveranderd hoog in vergelijking tot sectorgenoten. Hoewel onze dialoog op constructieve manier verliep leidde deze helaas niet tot harde toezeggingen of een concreet pad naar net zero.

South32

De Australische mijnbouwonderneming South32 verbond zich kort na de afsplitsing van BHP in 2015 aan het Klimaatakkoord van Parijs. De onderneming stelde een lange termijn doel voor net zero operationele activiteiten in 2050 (scope 1). Er volgde ook een korte termijn CO₂-reductiedoelstelling en een risicoanalyse waarin werd onderzocht welke transitie- en fysieke risico's van toepassing waren. South32 stelt ook dat vervolgens de portefeuille tegen het licht werd gehouden vanuit het oogpunt van klimaatrisico. Onze vraag tijdens engagement was vooral om de verkoop of sluiting van de steenkoolmijn concreet te maken en te zoeken naar alternatieve, meer duurzame grondstoffen, rekening houdend met de

belangen van werknemers. De belangrijkste steenkoolmijn van South32 in Zuid-Afrika moest verkocht worden. Bij de start van onze dialoog met South32 was men voor 16% van de omzet afhankelijk van thermische steenkool. Met de verkoop van haar laatste Zuid-Afrikaanse steenkoolmijn in 2021 resteert nu nog 1%. Ons engagement verliep positief en de onderneming stelde zich constructief op, maar niet alle aankondigingen en toezeggingen konden tijdens de engagementperiode worden ingelost.

Enel

Onze dialoog met elektriciteitsbedrijf Enel verliep positief en de onderneming was zeer geïnteresseerd in onze input en suggesties. Tegelijkertijd was de vertegenwoordiging van Enel realistisch over de mogelijke invloed van marktomstandigheden op keuzes die samenhangen met (des)investeringen. Onze belangrijkste vraag aan Enel was of men bereid was om zich te verbinden aan het uitfaseren van steenkool. Gedurende onze dialoog met Enel ontvingen wij bericht dat de onderneming haar steenkoolcentrales inderdaad zou uitfaseren voor 2030. Deze beslissing viel samen met de eerder aangekondigde verbintenis van Enel aan Science Based Targets. Later maakte de onderneming bekend de uitfasering naar voren te zullen halen en te streven naar 80% minder uitstoot in 2030 en 100% in 2050. We beschouwen de dialoog met Enel als succesvol en sluiten deze positief af.

DTE Energy

Aan elektriciteitsbedrijf DTE Energy vroegen wij om een helder pad naar de uitfasering van steenkool. DTE gaf aan een sterke voorkeur te hebben voor uitfasering, maar tegelijkertijd aan de eisen en verwachtingen van overheden en andere belangengroepen te willen voldoen. DTE Energy wil de CO₂-uitstoot met 80% (ten opzichte van 2005) terugbrengen en sluit haar kolencentrales uiterlijk in 2040. Dit is echter later dan de 2035 in het geldende overheidsbeleid. Bij aanvang van het engagement met DTE Energy Company maakte steenkool 20% uit van de omzet, inmiddels is dit 17%. Onze dialoog met DTE Energy verliep naar wens, al hadden wij graag gezien dat de onderneming zich aan scherperere doelen wilde verbinden.

Endesa

Het energiebedrijf Endesa verdiende bij aanvang van onze dialoog circa 21% van de totale omzet aan energie die werd opgewekt uit steenkool. Bij Endesa stelden wij begin 2020 voor om een specifiek reductie-pad bekend te maken waarlangs de CO₂-emissies van de onderneming sterk gereduceerd zouden worden. Daarbij hoorde ook het sluiten of verkopen van kolencentrales. Nog in hetzelfde jaar publiceerde Endesa haar strategie die zou moeten leiden tot volledig CO₂-vrije energieopwekking in het jaar 2050. In de aanpak werden ook specifieke tussendoelen voor emissiereductie in 2030 opgenomen en het voornemen om volledig te stoppen met de opwekking van kolenstroom voor 2027. Inmiddels zijn de meeste kolencentrales van Endesa stilgelegd. Gedwongen door hoge gasprijzen in combinatie met onderhoud aan enkele Spaanse

energiecentrales moest Endesa in november 2021 toch een eerder stilgelegde kolencentrale weer in gebruik nemen. Inmiddels ligt de omzet van Endesa uit steenkool rond 1%. De dialoog met Endesa was nuttig en de uitkomsten naar onze beoordeling overwegend positief.

The Southern Co

The Southern Company is als één van de grootste energieleveranciers van de VS tevens eigenaar van kolencentrales. Aanvankelijk vertelde de onderneming ons over de transitie die de onderneming doormaakte waarbij zij de capaciteit van hun kolencentrales al gehalveerd hadden. Ondanks de stappen die op dat moment al waren gezet, wezen wij The Southern Company op het feit dat de 17% omzet die werd verdiend met steenkolen ook verder omlaag zou moeten. Ook de stevige investeringen in hernieuwbare energieopwekking vonden wij geen aanleiding om de kolencentrales open te houden. De dialoog met de onderneming was constructief en verliep in goede sfeer, maar The Southern Company heeft zich nog niet verbonden aan een concreet pad voor uitfasering van steenkool. Het bedrijf houdt vooralsnog vast aan het openhouden van 8 kolencentrales na 2028.

Jardine Matheson

Bij de start van het engagement was 8% van de jaaromzet bij het conglomeraat Jardine Matheson gerelateerd aan steenkool. Helaas kwam de dialoog met de onderneming nooit op gang. Op geen van onze verzoeken om contact werd gereageerd. Hierdoor hebben wij enkel schriftelijk onze zorgen en vragen kunnen overbrengen.

Anglo American Platinum

Onze dialoog met mijnbouwbedrijf Anglo American Platinum ging vooral over de vraag of het bedrijf zich wilde committeren aan een geplande uitfasering van steenkool. Begin 2020 sprak de CEO zich publiekelijk uit over het gebrek aan toekomst voor de winning van steenkolen binnen de onderneming. Hij kondigde aan dat de onderneming in de volgende jaren afstand zou doen van de resterende kolenmijnen maar noemde daarbij geen tijdsfad. Dit was voor ons een belangrijk aspect, waar wij op aan hadden gedrongen. De dialoog met de onderneming verliep goed, maar het werd ook duidelijk dat men een eigen koers zou blijven varen. Bij aanvang van ons gesprek genereerde de onderneming 8% van de omzet met steenkolen, inmiddels is de laatste kolenmijn gesloten.

RWE

Het energiebedrijf RWE, met onder meer activiteiten in Nederland, heeft een helder klimaatbeleid. Daarin is ook opgenomen welk pad men kiest voor de uitfasering van steenkoolcentrales. Voor het jaar 2038 moet men steenkool volledig hebben afgebouwd. RWE heeft zich tijdens onze dialoog ingespannen om ons zo volledig mogelijk te informeren over de plannen, die ook per individuele centrale geconcretiseerd zijn. Verder heeft RWE zich verbonden aan science-based targets, die door externe klimaatwetenschappers gevalideerd zijn. De

emissiedoelstellingen van RWE zouden in lijn met maximaal 1,5 graad gemiddelde temperatuurstijging zijn. Tijdens onze dialoog werd opnieuw de nadruk gelegd op de ambities en tegelijkertijd op de afhankelijkheid die men bij RWE voelt van de Duitse overheid. Onze gesprekken waren constructief, de onderneming investeert in de dialoog met aandeelhouders en heeft al een belangrijke reductie van de steenkoolcapaciteit kunnen aantonen. Toch zagen wij dat er nog een lange weg te gaan is. RWE was bij aanvang van ons engagement voor 23% van de omzet afhankelijk van steenkolen, inmiddels is dit 19%.

BHP

Mijnbouwbedrijf BHP produceert onder andere steenkool voor de staalindustrie en voor energieopwekking. In 2019 maakte thermische steenkool minder dan 4 procent uit van de omzet. Hoewel dit laag lijkt, geldt dit niet voor de absolute productie, want BHP is één van de grootste mijnbouwbedrijven ter wereld. BHP heeft eerder aangekondigd volledig afstand te zullen doen van de steenkoolbelangen. Begin 2020 kondigde de CEO van BHP aan dat de onderneming de steenkooldivisie zou verkopen zodra zich een koper aandiente.

Een concreet plan of tijdslijn werden daarbij niet genoemd. Het doel van ons engagement met BHP was de onderneming ertoe te bewegen deze ambitie hard te maken. Wij vroegen om een datum en een duidelijk afbouwplan. Tijdens onze gesprekken, die overwegend positief verliepen, werd wel herhaaldelijk benadrukt dat thermische steenkool maar een klein aandeel van de productieportfolio betreft. Voor de Australische mijn heeft BHP nog altijd geen koper gevonden. Volgens de laatste plannen wordt deze aangehouden door BHP en definitief gesloten in 2030. Wij hadden liever gezien dat de mijn eerder werd gesloten en sluiten de dialoog af met een gematigd positieve beoordeling.

Conclusie

Het terugdringen van de CO₂-uitstoot door elektriciteitsbedrijven is een belangrijke stap naar het beperken van klimaatverandering. De samenstelling van de brandstofmix is daarbij bepalend. Binnen de fossiele brandstoffen is steenkool de meest vervuilende. Onze dialoog met elektriciteitsbedrijven en ondernemingen in de mijnbouwsector leidde tot een aantal inzichten. De gesprekken waren doorgaans nuttig en informatief en men stond open voor de inzichten en wensen vanuit ons als aandeelhouder. Lastiger was het om van ondernemingen concrete toezeggingen (en bewijs) te zien op het gebied van concrete uitfasering van steenkool.

Klimaatadaptatie & water

Water is de basis voor leven op aarde en een belangrijke grondstof voor vele productieprocessen. Mede door een stijging van de temperatuur en een verandering in neerslagpatronen als gevolgen van het veranderende klimaat, is de beschikbaarheid van water niet meer vanzelfsprekend. Wereldwijd worden jaarlijks 55 miljoen mensen getroffen door droogte⁴. Naast waterschaarste, zorgt ook een overvloed aan water voor problemen in de vorm van overstromingen en is vervuiling van water een belangrijke oorzaak voor sterfgevallen en ziekten in lage- en midden-inkomenslanden⁵. Omdat watergebruik en problematiek rondom water, in contrast met klimaat, per regio verschilt, kunnen ondernemingen die actief zijn in regio's waar waterschaarste speelt een belangrijke bijdrage leveren aan de aanpak van deze problematiek. In dit engagement thema richten wij ons daarom op ondernemingen in de metalen en mijnbouw- en halfgeleiderindustrie die zeer afhankelijk zijn van grote hoeveelheden water en actief zijn in regio's waar waterschaarste heerst.

Achtergrond van het thema

Klimaatadaptatie en water zijn onlosmakelijk verbonden. Overstromingen, droogte en bosbranden zijn een uiting van het veranderende klimaat. Deze water gerelateerde natuurrampen waren over de afgelopen 50 jaar de leidende oorzaak voor slachtoffers en economische schade⁶. Ondanks het bewijs dat water in combinatie met klimaat een onderwerp van belang is, is het vaak onderbelicht bij ondernemingen. Veel ondernemingen rapporteren watergebruik alleen op geaggregeerd niveau en alleen voor eigen productielocaties. Daarnaast geven veel ondernemingen geen inzicht in de lange termijn kwetsbaarheden in de specifieke regio's en toeleveringsketens waar ze actief zijn. Naast de gebreken in rapportages bij ondernemingen, hebben ESG-dataproviders geen gestandaardiseerde aanpak, wat het vergelijken van cijfers op dit gebied lastig maakt voor beleggers.

Deze benadering tot water is het gevolg van de complexiteit ervan. Water is een veelzijdig probleem waarbij een aantal zaken relevant zijn:

- Zowel een teveel als een tekort aan water is problematisch.
- In contrast met de invloed van broeikasgassen op de wereldwijde klimaatverandering, is de impact van watergebruik overwegend lokaal en bepaald door omstandigheden in de regio en het stroomgebied. Zo zijn met name regio's waar al waterschaarste heerst en waar klimaatverandering een grote impact heeft relevant.
- Bij de waterproblematiek is niet alleen klimaatverandering relevant, maar ook de toenemende vraag naar water door economische groei, de groei van de bevolking en de invloed van watervervuiling op de beschikbaarheid van voldoende schoon water.
- De impact van waterschaarste kan verschillen per belanghebbende.
- Water is een voorwaarde voor het bestaan van ecosystemen en een goede biodiversiteit.
- Een hoeveelheid water is meerdere keren te gebruiken als gebruikers slim en efficiënt met water omgaan. Techniek en samenwerking zijn daarom belangrijke sleutels tot de oplossing van deze problematiek.

Bij de voorbereiding en uitwerking van dit thema werken wij samen met WWF en onderzoeksinstituut Deltares. Deze samenwerking is tot stand gekomen door het gezamenlijk opstellen van een rapport over de (onvoldoende) beschikbaarheid van ESG-data op het thema water. Onder andere op basis van dit rapport maken wij de keuze om te focussen op specifieke regio's waar water stress hoog is. Daarnaast verkennen wij de mogelijkheden tot samenwerking met andere vermogensbeheerders.

Doel van het thema

Het doel is om ondernemingen een gedegen waterbeleid te laten ontwikkelen en uit te laten voeren. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Ook dient een onderneming haar water gerelateerde risico's en kansen goed in kaart te brengen en te monitoren. Transparantie omtrent de door de onderneming gehanteerde maatstaven en doelstellingen stelt ons in staat om de onderneming beter te beoordelen op gebied van; (1) de potentiële risico's, (2) de algemene blootstelling aan water gerelateerde kwesties, (3) de impact hiervan op de financiële resultaten, en (4) hoe de onderneming deze kansen en risico's aanpakt in de praktijk.

⁴ https://wwf.panda.org/wwf_news/?352050/Worsening-drought-risk-impacts-55-million-people-every-year-says-WWF-report

⁵ https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2018-the-geography-of-future-water-challenges-2920_2.pdf

⁶ <https://public.wmo.int/en/media/press-release/water-related-hazards-dominate-disasters-past-50-years>

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN KLIMAATADAPTIE EN WATER

Doelstellingen	Indicatoren
Beleidsvorming en governance	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming formuleert een lange termijn waterbeleid; • De onderneming heeft doelstellingen per productielocatie en toeleveringsketen met betrekking tot watergebruik, afvalwater en het herstellen van stroomgebieden; • Water is een aantoonbaar besproken onderwerp in de bestuurscommissies; • De doelstellingen zijn vertaald naar het beloningsbeleid.
Monitoring	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming monitort de vooruitgang op haar doelstellingen; • De onderneming analyseert strategische/financiële risico's en kansen als gevolg van waterschaarste; • De onderneming is op de hoogte van de effecten die haar watergebruik heeft op lokale stroomgebieden en binnen haar toeleveringsketens; • De onderneming heeft zicht op de impact van klimaatverandering op de beschikbaarheid van water voor haar activiteiten en relevante stakeholders.
Implementatie	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming optimaliseert processen om waterverbruik te verminderen en de waterkwaliteit te verbeteren. Bijvoorbeeld door de inzet van de best beschikbare technologieën; • De onderneming past scenario analyse toe bij huidige locaties en de selectie van nieuwe productielocaties; • De onderneming investeert in technische innovatie.
Transparantie	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming is transparant over haar waterrisico's en haar impact in de stroomgebieden en ecosystemen; • De onderneming is transparant over het inzetten van haar invloed met betrekking tot regelgeving op het gebied van water; • De onderneming is transparant over samenwerking met en het aangaan van de dialoog met relevante stakeholders.
Samenwerking in de sector	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming werkt samen met andere ondernemingen in de toeleveringsketen en andere belanghebbenden die mede gebruik maken van dezelfde waterbronnen als de onderneming.

Dit thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- SDG Doel 3. Goede gezondheid en welzijn

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 3.9 dat zich richt op het verminderen van sterfgevallen en ziekten als gevolg van gevaarlijke chemicaliën en de vervuiling van lucht, water en bodem.

- SDG Doel 6. Schoon water en sanitair

De focus ligt hierbij met name op de onderliggende doelen 6.3, 6.4, 6.5 en 6.6 die zich richten op het verbeteren van de waterkwaliteit, het verhogen van de efficiëntie in watergebruik, samenwerking en het herstellen van ecosystemen.

- SDG Doel 12. Verantwoorde consumptie en productie

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 12.4 dat zich richt op milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en afval en de uitstoot in lucht, water en bodem te beperken.

- SDG Doel 15. Leven op het land

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 15.1 dat zich richt op het behoud, herstel en duurzaam gebruik van zoetwaterecosystemen.

Geselecteerde regio's

De impact van watergebruik is afhankelijk van de regio en het stroomgebied. In onze engagement richten we ons daarom op specifieke regio's om te bepalen of de strategieën van ondernemingen op watergebied ook daadwerkelijk effectief zijn. Relevante regio's voor deze engagement zijn bijvoorbeeld:

- Mexico

- Zuid-Afrika
- De Balkan
- Australië
- Taiwan

Deze regio's zijn geselecteerd op basis van:

- De aanwezigheid van clusters van actieve mijnen of productielocaties⁷;
- Representativiteit voor wereldwijde problematiek, zoals vervuiling, urbanisatie, droogte;
- Een (verwachte) toenemende vraag voor zoetwater in deze stroomgebieden;
- De impact van klimaatverandering op deze regio's;
- Zorgen over het gevoerde waterbeleid en handhaving vanuit de overheid in deze stroomgebieden.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

Wij hebben twee sectoren geselecteerd voor dit engagementtraject. Dit zijn de maakindustrie en de basis materialensector. Volgens het CDP Global Water Report 2020 hebben deze twee sectoren de hoogste potentiële financiële impact wanneer geen actie wordt ondernomen op gebied van waterschaarste⁸. Daarnaast is in deze

sectoren de financiële impact 4 tot 66 keer zo hoog als de geraamde kosten van adaptie en mitigatie op gebied van water. Vanuit een economisch standpunt is in deze sectoren dus veel winst te behalen met maatregelen zoals het verbeteren van hergebruik van water, het plaatsen van een productiefaciliteit buiten een gebied met hoog overstromingsrisico en het beschermen van stroomgebieden.

Om dit engagementtraject nog meer focus te geven, kiezen wij voor de volgende (GICS) industriegroepen:

- Metalen en Mijnbouw
- Halfgeleiders

Wij hebben deze industriegroepen gekozen door de hoge afhankelijkheid van grote hoeveelheden water voor de productiecyclus. Waterschaarste vergroot het risico op operationele verstoringen en brengt hoge kosten met zich mee om de nodige watervoorziening veilig te stellen.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de geselecteerde ondernemingen.

TABEL 5.5.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	o.a. actief in	MSCI Score	MSCI Water Stress Score ¹
Industrias Penoles SAB de CV	Metalen en Mijnbouw	Mexico	BBB	2.9
Rio Tinto	Metalen en Mijnbouw	Servië; Zuid-Afrika; Australië	A	4.0
Newcrest Mining	Metalen en Mijnbouw	Australië; Canada	AA	4.8
Vanguard International Semiconductor Corp.	Halfgeleiders	Taiwan; Singapore	BBB	3.9
Infineon Technologies AG	Halfgeleiders	Mexico; Zuid-Afrika	AA	5.4

¹ De MSCI Water Stress Score geeft weer in hoeverre waterschaarste een risico vormt voor de onderneming en hoe de onderneming water gerelateerde risico's en kansen oppakt. De score is op een schaal van 0 tot 10, waarbij een lage score aantoont dat de onderneming geen robuuste strategie heeft om haar watergebruik te beheren en verminderen.

⁷ https://programme.worldwaterweek.org/Content/ProposalResources/PDF/2020/pdf-2020-9082-1-analysis_of_water_risk_in_mining_sector__wwf_water_risk_filter_research_series_.pdf

⁸ https://cdn.cdp.net/cdp-production/cms/reports/documents/000/005/577/original/CDP_Water_analysis_report_2020.pdf?1617987510

Bridging the gap

ESG-data over waterrisico's staat nog in de kinderschoenen. Zo wordt er in bestaande ESG-data vaak alleen gekeken naar data zoals de totale wateronttrekking en het beschikbare hernieuwbare oppervlaktewater. Hierbij blijven veel waterrisico's en kansen echter onder de oppervlakte. Daarom hebben we in samenwerking met Deltares en WWF een rapport gemaakt waarin wordt beschreven wat nodig is om ESG data over water te verbeteren, bij zowel ondernemingen als investeerders. De belangrijkste bevindingen zijn:

Watergegevens moeten volgens de auteurs om verschillende redenen verbeterd worden.

1. Waterrisico's kennen veel componenten: zoals waterschaarste, kwaliteit, toegang tot water, en water governance. Veel van deze componenten zijn nu nog niet of onvoldoende meegenomen in de rapportages van ondernemingen.
2. Waterrisico's zijn niet lineair: Te veel nutriënten is risicovol vanuit het oogpunt van waterkwaliteit, maar te weinig nutriënten ook. Er is vaak een "sweet-spot" voor een geschikte waterkwaliteit en waterkwantiteit.
3. Waterrisico's zijn gebieds- en **seizoensspecifiek**: traditionele statistieken die worden gebruikt bij ESG-integratie houden geen rekening met de dynamiek in tijd en ruimte. Nationaal gerapporteerde waterschaarste kan bijvoorbeeld leiden tot gemiddelden van zeer natte (bijvoorbeeld Patagonië in Chili) en zeer droge gebieden (bijvoorbeeld de Atacama-woestijn in Chili), evenals natte en droge seizoenen. Daarom is het van cruciaal belang om de lokale context te begrijpen als het om het natuurlijk watersysteem gaat, de toegang van verschillende gebruikers tot het water en de socio-economische context.
4. Watergebruikers beïnvloeden elkaar: Water kent zogenaamde cascaderisico's. Zo kan bovenstrooms van een rivier iets gebeuren wat benedenstrooms grote effecten heeft. Ook kunnen risico's cascaderen door de toeleveringsketen. Een productiestop vanwege waterschaarste in één deel van een productieketen kan daarmee tot problemen en schade leiden bij een brede groep aan bedrijven, ook als ze zelf niet in waterschaarste gebieden actief zijn.

U vindt het rapport en de verdere achtergronden hier: https://wwfint.awsassets.panda.org/downloads/water__esg__wwf_discussion_paper__march_2022.pdf

Voortgang

Het afgelopen halfjaar hebben we gesproken met Rio Tinto, Vanguard International en Infineon.

Uit het gesprek met **Infineon** is gebleken dat klimaatverandering thema's hoog op de agenda staan, waar water problematiek een onderdeel van is. Om deze problemen aan te kaarten heeft Infineon een CSR board om aandacht te besteden aan verschillende thema's en is duurzaamheid opgenomen in het beloningsbeleid. Ondanks de lage CDP-water score, zegt de onderneming waterproblematiek serieus te nemen. Infineon is niet actief in gebieden waar waterschaarste is en verwacht geen water problemen op locaties waar ze actief zijn. Toch gaven wij aan dat de onderneming meer stappen moet zetten om waterverbruik beter te adresseren en kan Infineon proactiever zijn met het aankaarten van waterproblematiek en het verminderen van scope 3 emissies.

Met Rio Tinto hadden we een positief gesprek. De onderneming erkent de waterproblematiek en de impact van klimaatverandering als een materieel thema. De onderneming werkt al op verschillende manieren aan dit thema bij de mijnen die het exploiteert en heeft een raamwerk om waterrisico's in kaart te brengen. Toch blijven er nog verschillende stappen over om het onderwerp een stevigere plek te geven binnen Rio Tinto. Zo kan de onderneming meer stappen zetten om de natuurlijke omstandigheden en andere watergebruikers in de stroomgebieden waar het actief is een plek te geven in haar strategie, doelstellingen en rapportage. Ook kan Water als thema een betere plek krijgen in het beloningsbeleid van de onderneming.

De dialoog met Vanguard International was open, maar tevens blijkt het onderwerp nog niet ver ontwikkeld te zijn. De onderneming is met name actief in Taiwan, en ondanks dat er waterschaarste is op Taiwan, stelde de onderneming dat het geen problemen voorziet. Na doorvragen bleek dat de onderneming nog slecht zicht heeft op de impact van klimaatverandering en welke risico's er zijn voor haar huidige productielocaties en haar toeleveringsketens. We zagen wel tijdens het gesprek dat de onderneming open staat voor onze feedback en bereid is om hier stappen op te zetten.

Vervolg

In de tweede helft van 2022 zullen we ons richten op de ondernemingen met wie nog geen gesprek heeft plaatsgevonden. Ook bouwen we in onze engagement voort op het onderzoek dat we in samenwerking met Deltares en WWF hebben uitgevoerd op het gebied van water en ESG data.

Reductie CO₂

In het klimaatakkoord van Parijs hebben 196 landen afgesproken de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1.5 graad te houden. In het laatste VN rapport over klimaatverandering wordt er gesteld dat als we doorgaan op de huidige voet, de opwarming van de aarde ruim 3 graden zal bedragen. Het huidige beleid is ontoereikend om een significante reductie van broeikasgassen te bereiken. Om onder de 1.5 graad opwarming te blijven zal de mens in hoog tempo de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen moeten verminderen. De uitstoot van de verbranding van fossiele brandstoffen veroorzaakt een groot deel van de CO₂-uitstoot. Om de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verlagen en de transitie naar duurzame energiebronnen gemakkelijker te maken zijn er wereldwijde inspanningen nodig. Hierbij ligt de nadruk op meer investeringen in hernieuwbare energie en het afbouwen van de afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

Achtergrond van het thema

Het koolstofbudget dat de mensheid heeft om catastrofale opwarming van de aarde te voorkomen zal binnen 10 jaar gebruikt worden als de uitstoot niet teruggedrongen zal worden. Om ervoor te zorgen dat dit koolstofbudget niet op zal raken is het noodzakelijk om de bestaande infrastructuur voor fossiele brandstoffen zoveel mogelijk uit te faseren en te werken aan een zo goed mogelijke integratie van duurzame energie en infrastructuur.

Tijdens de dialoog CO₂-reductie gaan we in gesprek met ondernemingen over de gevolgen van een te hoge CO₂-uitstoot en de risico's die dat met zich mee brengt, maar ook over de kansen die de transitie naar duurzame energiebronnen zal bieden. Het gesprek richt zich op de strategie die ondernemingen kiezen, maar zal zich ook richten op de mate in hoeverre ze zijn voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst. Zijn de ondernemingen in staat om zich tijdig aan te passen aan een veranderend klimaat en veranderende regelgeving? Zullen de ondernemingen tijdig in staat zijn om te anticiperen en om verschillende toekomstscenario's uit te werken? Dit is niet alleen van belang voor het klimaat, maar ook voor de onderneming en haar aandeelhouders. Ondernemingen die niet tijdig anticiperen op de klimaatproblematiek zullen niet mee kunnen komen in een veranderende wereld en daardoor waarde verliezen. Onderzoek van het Carbon Disclosure Project wijst uit dat het verschil tussen 1,5°C en 2°C opwarming zal leiden tot een economisch verlies van zo'n anderhalf biljoen dollar¹. Het

terugdringen van emissies is dus zowel van belang voor de aarde als voor economische redenen.

Met behulp van CO₂/EVIC cijfers en gespecialiseerde bronnen zoals Transition Pathway Initiative is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in welke ondernemingen de meeste emissies hebben op basis van hun marktwaarde en geeft daarbij inzicht in de ondernemingen die relatief de hoogste emissies uitstoten en het minste aandacht besteden aan de transitie naar een klimaatvriendelijk business model. Tevens laten de TPI beoordelingen zien in welke mate ondernemingen klimaatverandering erkennen als een risico voor de onderneming en in welke mate de onderneming anticipeert op deze veranderingen.

Doel van het thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaat gerelateerde kansen en risico's meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken.
- Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn en zal leiden tot een lagere CO₂/EVIC
- De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen maatregelen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

- SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Voortgang thema

Ter voorbereiding op dit thema is er uitgebreid vooronderzoek gedaan zodat een relevante groep van bedrijven te wordt geselecteerd. Per bedrijf is er daarbij onderzoek gedaan naar welke doelen en vragen belangrijk zijn. We verwachten de eerste gesprekken te voeren in de tweede helft van dit jaar.

Access to nutrition

Eén op de drie mensen wereldwijd is of ondervoed of juist te zwaar. Gezonde en voldoende voeding is daarom wereldwijd een belangrijke uitdaging. Bedrijven in de voedingsmiddelen industrie kunnen een bijdrage leveren aan het aanpakken van deze problematiek en daarmee inspelen op de trend dat consumenten en overheden steeds meer belang hechten aan goede voeding. In 2018 is de nieuwe Access to Nutrition index uitgebracht, een gedegen studie die in kaart brengt hoe voedingsbedrijven presteren op dit thema. Op basis van dit onderzoek gaat Achmea IM, in samenwerking met investeerders wereldwijd, het gesprek aan met deze bedrijven.

Achtergrond van het thema

Zowel goede voeding als voldoende voeding zijn van groot belang voor een gezonde samenleving. Voedingsbedrijven kunnen hier op verschillende manieren een belangrijke bijdrage aan leveren en hiermee tevens inspelen op een groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij het ontwikkelen van producten, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarden van producten.

De 'Access to Nutrition Index' is een initiatief dat wereldwijd ondernemingen in de voedingssector rangschikt op basis van hun presentaties op onder andere de volgende thema's:

- Voorkomen van ondervoeding;
- Voorkomen van obesitas;
- Verantwoorde marketing richting kinderen
- Het niet promoten van producten die borstvoeding kunnen vervangen.

De index is ontwikkeld op basis van kennis van investeerders, wetenschappers en relevante internationale organisaties zoals de 'United Nations World Health Organisation' (WHO). Er bestaat zowel een wereldwijde index als regionale indices die inzoomen op ondernemingen uit de Verenigde Staten, India, Mexico en Zuid-Afrika.

De resultaten laten zien dat voedingsbedrijven nog belangrijke stappen op het thema Access to Nutrition kunnen zetten. Zo blijkt dat slechts 1/3 van de onderzochte voedingsproducten als gezond kunnen worden gekwalificeerd.

Om de resultaten van het onderzoek via investeerders onder de aandacht te brengen bij ondernemingen, is er zowel een *investor statement* als een gezamenlijk engagement programma gelanceerd. Aan beide initiatieven nemen we in

het kader van dit engagementthema actief deel om zo ondernemingen te stimuleren, stappen te zetten op het gebied van Access to Nutrition.

Doel van het thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen, gebaseerd op de uitgangspunten van de 'Access to Nutrition Index':

- De onderneming geeft goede voeding een gedegen plek in de strategie, uitgewerkt in concreet beleid;
- De onderneming zet zich in om goede en gezonde producten te ontwikkelen;
- De onderneming zet zich in om goede voeding tegen een betaalbare prijs beschikbaar te maken;
- De onderneming ondersteunt met haar marketingactiviteiten een gezond voedingspatroon;
- De producten van de onderneming passen in een gezond dieet en een gezonde levensstijl;
- De onderneming geeft via de verpakking goede informatie aan consumenten over de voedingswaarden van haar producten;
- Ondernemingen werken actief samen met andere belanghebbenden op het gebied van goede voeding.

Dit engagementthema sluit aan bij de volgende SDGs:

- SDG 2: Geen Honger

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 2.2 dat zich richt op het uitbannen van slechte voeding(spatronen).

- SDG 3: Goede Gezondheid en Welzijn

De focus ligt hierbij met name op het onderliggende doel 3.4 dat zich richt op het voor 2030 met een derde inperken van vroegtijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten, zoals diabetes, kanker of hart- en vaatziekte.

Voortgang

Met Conagra hebben we gesproken over de uitkomsten van de Access to Nutrition Index. De onderneming scoorde hier goed op de gezondheidsaspecten van haar productenportefeuille, maar minder op het gebied van governance en monitoring. De onderneming liet weten wel ver te zijn met het invoeren van een zogenaamd Nutrient Profiling System (NPS). Via een NPS kan een onderneming de gezondheid van de eigen product-portefeuille in kaart te brengen, vergelijken, en hierop sturen. We hebben de invoering van een NPS al meerdere malen aan Conagra geadviseerd en met de onderneming besproken. We zien dit dan ook als een positieve stap naar aanleiding van onze engagement.

Met Unilever hebben we dit halfjaar meerdere malen contact gehad. We hebben hierbij de onderneming gevraagd meer te doen om gezonde voeding toegankelijk te maken voor mensen met lage-inkomens in de

verschillende landen waar de onderneming actief is. Daarnaast heeft ShareAction een resolutie ingediend bij Unilever. Namens de Access to Nutrition Investor coalition hebben wij nauw contact onderhouden met ShareAction over de resolutie, die aansluit bij onze vragen en wensen. De resolutie vraagt Unilever het percentage gezonde voeding in haar productenportefeuille te laten stijgen en hier beter over te rapporteren. In overleg met ShareAction hebben we daarom meerdere malen met Unilever contact gehad en Unilever verzocht positief te reageren op de ingediende resolutie. Uiteindelijk heeft Unilever de gevraagde stappen gezet en heeft ShareAction de resolutie teruggetrokken.

Met Suntory is het contact moeizamer. We hebben dit halfjaar meerdere malen per e-mail contact gehad. De onderneming liet weten positief terug te kijken op een gesprek met Access to Nutrition en nu bezig te zijn de geleerde lessen in praktijk te brengen. Suntory wil echter pas in een later stadium weer het gesprek met investeerders aan gaan.

Vervolg

We zullen de eerste reactie en gesprekken in september 2022 evalueren met de andere investeerders uit de coalitie rondom Access to Nutrition. Daarnaast zal Access to Nutrition in september een nieuw onderzoek publiceren dat zich zal richten op ondernemingen die actief zijn in de Verenigde Staten. Op basis van dit onderzoek en onze evaluatie gaan we vervolggesprekken met de ondernemingen plannen. Tevens kijken we in het komende halfjaar of het eventueel mede-indienen van aandeelhoudersresoluties voor de hand ligt.

Plastics

Het gebruik van plastics heeft een enorme vlucht genomen en plastics worden gebruikt in diverse toepassingen; van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed en koelkasten. Het gebruik van plastics voldoet daarmee aan een grote vraag uit de samenleving en biedt veel voordelen, soms ook op het gebied van duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van plastics in auto's waardoor het gewicht en daardoor ook het brandstofverbruik afneemt. Een ander voorbeeld is gebruik van plastics als verpakkingsmateriaal waardoor de houdbaarheid van voedingsproducten wordt verlengd wat kan bijdragen aan minder verspilling. Zo kan het gebruik van plastics een milieuwinst opleveren die groter is dan de milieukosten die gemoeid zijn bij de productie van plastics⁹. Er zijn echter ook grote zorgen rond het gebruik van plastics.

Achtergrond van het thema

Er zijn grote zorgen rond het gebruik van plastics. Zo wordt bijna alle plastic gemaakt uit olie. Dit betekent dat nu wel 6% van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen zal dit percentage naar verwachting toenemen tot 20% van de mondiale olieproductie in 2050. De winning van olie leidt tot substantiële schade aan het milieu en de productie van plastic veroorzaakt CO₂ uitstoot. Een ander probleem is dat slechts een klein gedeelte, ca. 10% van de geproduceerde plastics op dit moment wordt gerecycled, ongeveer 40% op stortplaatsen terecht komt en 14% wordt verbrand. Dat betekent dat meer dan 30% uiteindelijk in het milieu eindigt en een grote vervuilingbron is voor meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton aan plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid kan dit er toe leiden dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is.

De gevolgen van het gebruik van plastics voor klimaat en milieu leiden tot toenemende regelgeving die van groot belang is voor producenten en gebruikers¹⁰. Zo heeft China in 2017 aangekondigd geen plastic afval meer te importeren en wil India in 2022 plastics verbieden die na eenmalig gebruik worden weggegooid. Ook Europa heeft stappen aangekondigd en streeft ernaar om te zorgen dat in 2030 al het plastic recyclebaar is¹¹. Ook onder klanten van plastic producenten, zoals supermarktketens en voedselproducenten, neemt het bewustzijn toe en wordt gezocht naar maatregelen ter beperking van het gebruik van

plastic. Plastic ondernemingen moeten inspelen op de wensen van klanten met ontwikkeling van nieuwe technieken, beter afbreekbare en herbruikbare plastics en het gebruik van andere grondstoffen. Deze 'plastic transitie' vergt inzet en investeringen van ondernemingen, maar biedt ook zakelijke kansen voor koplopers. Adviesbureau McKinsey stelde in 2018 dat 2/3 van de winstgroei van de chemische sector afhankelijk is van het inspelen op deze trends¹². Achter blijven bij deze 'plastic transitie' is een significant risico voor ondernemingen in de hele plastic keten.

Er zijn verschillende stappen die ondernemingen in de gehele keten kunnen zetten om een actieve bijdrage te leveren aan de plastic transitie. Het tijdig zetten van deze stappen is essentieel om toekomstbestendigheid te waarborgen en financiële risico's voor ondernemingen maar ook voor beleggers te beheersen. Innovatie en leiderschap kunnen de business case versterken. Ondernemingen kunnen:

- Het (onnodig) gebruik van plastics verminderen; onder andere door het beperken van de hoeveelheid plastic in producten en het bewust maken van afnemers;
- Plastic efficiënter produceren en verwerken waardoor energie- en watergebruik wordt beperkt;
- Plastics maken van niet-fossiele grondstoffen (biobased); het is echter goed om te realiseren dat hier ook nadelen aan kunnen zitten vanwege mogelijk grotere milieu-impact en verdringing van voedselproductie;
- Het gebruik van plastics circulair maken, bijvoorbeeld door de samenstelling van plastics te veranderen zodat hergebruik eenvoudiger wordt;
- Beter samenwerken met andere spelers in de keten, en bij ontwikkeling van plastics al rekening houden met toepassing, inzameling na gebruik en verwerking voor hergebruik (levenscyclus analyse).

We zullen in gesprek met de ondernemingen deze mogelijkheden bespreken. Ook zijn enkele doelen voor het engagement afgeleid van deze oplossingsrichtingen.

Doel van het thema

Om de schadelijke gevolgen van plastic te verminderen en de winstgevendheid van de onderneming op de lange termijn te waarborgen willen we dat ondernemingen hun rol in de plastic transitie verstevigen. Het zetten van één of meer van onderstaande stappen is de hoofddoelstelling van dit engagementtraject:

- Beleidsvorming. ESG impact van plastic wordt als materieel erkend in de strategie van de onderneming. Scenario analyse brengt risico's van marktonwikkelingen en regelgeving in beeld.

⁹ <https://www.incpn.org/incpen-evidence-to-food-waste-inquiry-explains-how-packaging-prevents-waste/>

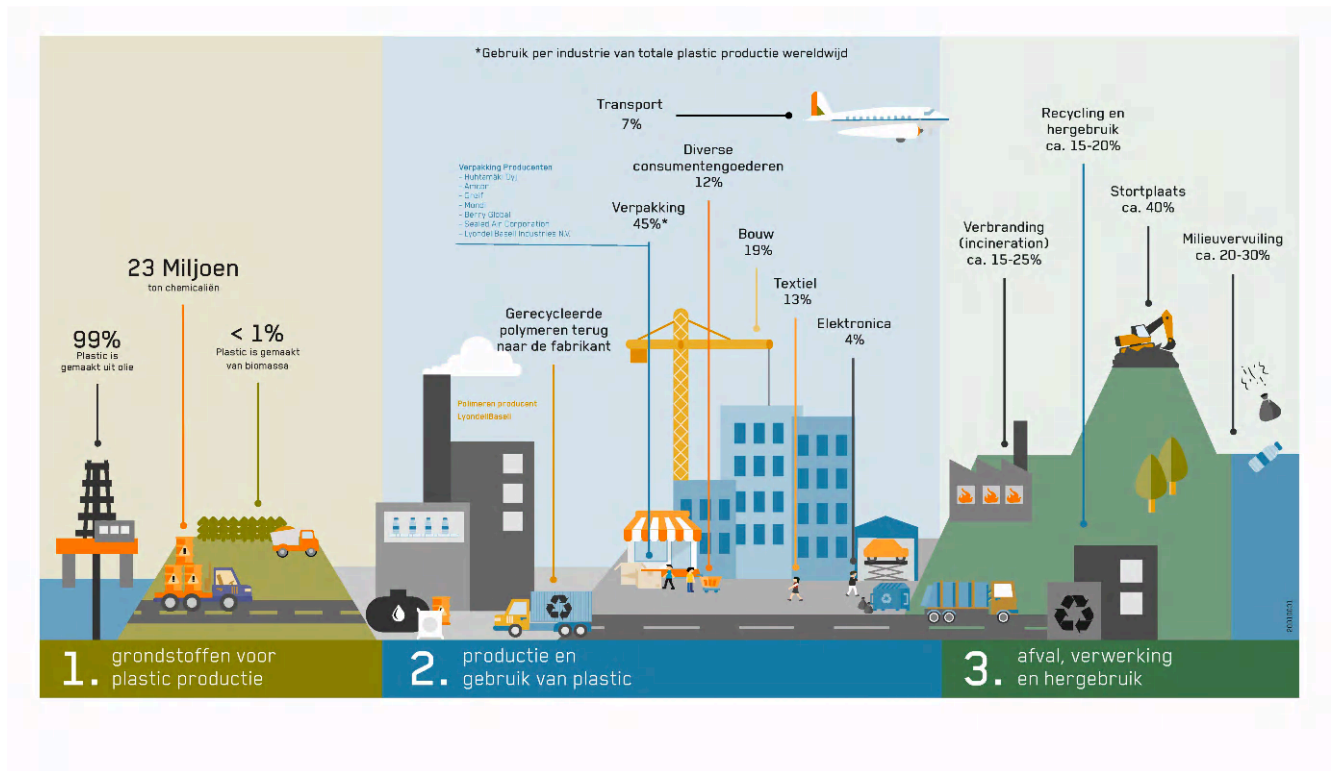
¹⁰ <https://www.unpri.org/environmental-issues/how-can-investors-help-create-a-plastics-economy-that-works-event-roundup/3409.article>

¹¹ PRI (2019) Plastic Landscape review

¹² Mc Kinsey (2018) How plastics waste recycling could transform the chemical industry.

¹³ Bron: 'The Plastics Landscape: Risks and Opportunities along the Value Chain | PRI 2019

FIGUUR 5.5.1 OVERZICHT VAN DE WAARDEKETEN VAN PLASTIC

- Implementatie en toetsing. De onderneming stelt concrete doelen met prestatie indicatoren om negatieve impact van plastic te reduceren. De onderneming meet de voortgang ten aanzien van de doelen, en rapporteert daarover in openbare verslaggeving.
- Samenwerking in de sector. De onderneming werkt samen met relevante partijen in de plastic keten aan het vinden en implementeren van oplossingen die de plastic transitie kunnen versnellen.
- Transparantie. De onderneming rapporteert naast de voortgang ten aanzien van bovengenoemde doelen en kpi's over:
 - Hoe regelgeving en marktontwikkelingen met name gericht op de plastic transitie, invloed zullen hebben op de financiële resultaten.
 - De maatschappelijke impact van geproduceerde plastics: resultaten van maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan, waaronder het verbeteren van energie efficiëntie.

Het engagement thema sluit aan bij verschillende SDGs, waaronder SDG 3: Goede gezondheid en welzijn, SDG 6: Schoon water en sanitair, SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen, SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie en SDG 14: Leven in het water.

Voor ons staat SDG 12 centraal in de dialoog met de ondernemingen, aangezien dit doel het meest concreet raakt aan het handelingsperspectief van ondernemingen in de plastic keten:

- SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie
 - 12.2 Tegen 2030 het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen realiseren.
 - 12.3 Tegen 2030 de voedselverspilling in winkels en bij consumenten per capita halveren en voedselverlies reduceren in de productie- en bevoorradingsketens, met inbegrip van verliezen na de oogst.
 - 12.4 Tegen 2020 komen tot een vanuit milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en van alle afval gedurende hun hele levenscyclus, in overeenstemming met afgesproken nationale kaderovereenkomsten, en de uitstoot aanzienlijk beperken in lucht, water en bodem om hun negatieve invloeden op de menselijke gezondheid en het milieu zoveel mogelijk te beperken.
 - 12.5 Tegen 2030 de afvalproductie aanzienlijk beperken via preventie, vermindering, recyclage en hergebruik.
 - 12.6 Ondernemingen aanmoedigen, in het bijzonder grote en transnationale ondernemingen, om duurzame praktijken aan te nemen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

Geselecteerde sectoren & ondernemingen

Er is een brede groep ondernemingen betrokken bij de productie, gebruik en verwerking van plastic. Om focus aan te brengen kiezen we voor een groep ondernemingen die (de grondstoffen voor) een specifieke productgroep

produceren, namelijk verpakkingen. We kiezen deze groep ondernemingen om de volgende redenen:

- Plastic verpakkingsmateriaal vormt ruim 40% van alle geproduceerde plastic producten en veel is voor eenmalig gebruik;
- Juist voor producenten van plastic verpakkingen is het van belang om in te spelen op (aankomende) regelgeving, veranderende klantvraag en maatschappelijke druk. Door hun positie in de keten zijn ze tevens in staat om in de gehele keten verandering aan te moedigen;

- Deze groep ondernemingen is geconcentreerd en gelijksoortig wat zorgt voor een engagement met focus, waarbij bestaande goede praktijken breed in de sector kunnen worden toegepast;
- Rond deze sector is samenwerking mogelijk qua kennis en het gezamenlijk uitvoeren van engagement om zo de effectiviteit te vergroten, onder andere via de PRI.

Een overzicht van de geselecteerde ondernemingen is te zien in tabel 10.1.1.

TABEL 5.5.1 SELECTIE ONDERNEMINGEN^{1,2}

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Verpakkingsmateriaal en afval	CO ₂ Intensiteit
<i>Amcor</i>	<i>AU</i>	<i>Basismaterialen</i>	<i>AA</i>	<i>7,1</i>	<i>164</i>
<i>Berry Global Group</i>	<i>VS</i>	<i>Basismaterialen</i>	<i>BB</i>	<i>6,7</i>	<i>200</i>
<i>Greif</i>	<i>VS</i>	<i>Basismaterialen</i>	<i>A</i>	<i>10</i>	<i>284</i>
<i>Huhtamäki Oyj</i>	<i>FI</i>	<i>Basismaterialen</i>	<i>BBB</i>	<i>4.1</i>	<i>170</i>
<i>LyondellBasell Industries</i>	<i>VS</i>	<i>Basismaterialen</i>	<i>BBB</i>	<i>1.1</i>	<i>868</i>
<i>Mondi</i>	<i>VK</i>	<i>Basismaterialen</i>	<i>AAA</i>	<i>9,6</i>	<i>528</i>
<i>Sealed Air</i>	<i>VS</i>	<i>Basismaterialen</i>	<i>BBB</i>	<i>4.9</i>	<i>95</i>
<i>Industrie gemiddelde</i>		<i>Basismaterialen</i>	<i>BBB</i>	<i>6.6</i>	<i>-</i>

1 Voor LyondellBasell en Mondi is deze score voor de indicator 'risico en management van uitstoot van giftige stoffen en afval', omdat voor de indicator over 'verpakkingsmateriaal en afval' geen score beschikbaar is. LyondellBasell presteert op dit punt matig en onder het gemiddelde in de industrie; Mondi behoort tot de leiders in de industrie.

2 CO₂ Intensiteit in CO₂ / \$ miljoen omzet en drukt uit hoeveel koolstof wordt uitgestoten voor elke miljoen \$ omzet. Gegevens zijn voor het boekjaar 2020.

Voortgang

In de eerste helft van het jaar hebben we een laatste gesprek met Amcor gevoerd. We bespraken de vorderingen ten aanzien van de engagement doelen en keken ook terug op de dialoog zoals we die de afgelopen 3 jaar gevoerd hebben. Het management van Amcor is duidelijk geïmmiteerd aan de duurzaamheidsdoelen van de onderneming. En Amcor werkt voor het bereiken van die doelen nauw samen met leveranciers, klanten, sector-initiatieven en maatschappelijke organisaties. Amcor heeft toezeggingen over verbetering van rapportage geïmplementeerd en werkt nog hard aan de toezegging wat betreft een doel voor de reductie van CO₂ emissies in de keten, de 'scope-3' emissies. Op gebied van ESG-integratie in het beloningsbeleid is toegezegd in een volgende rapportage meer inzicht te geven in hoe de onderneming daar nu al mee om gaat. Omdat nog niet alle gedane toezeggingen zijn doorgevoerd beschouwen we de dialoog als deels succesvol afgerond.

Ook met Greif spraken we nogmaals in de eerste helft van dit jaar. Greif informeerde ons over aanscherpingen van de duurzaamheidsstrategie. De nieuwe 'klimaat en circulaire economie-strategie' is nadrukkelijk gericht op het verminderen van het gebruik van nieuwe grondstoffen uit fossiele brandstoffen, het verminderen van afval, en het inzamelen en herstellen van gebruikte producten. Met deze

nieuwe strategie zet Greif goede stappen in de richting van onze engagement doelen. Greif heeft verder toegezegd dat voor het einde van 2022 concrete doelen gesteld zullen worden voor het percentage recyclebare producten, het percentage gebruik van gerecycled materiaal en voor het percentage te verzamelen en herstellen gebruikte producten. Ook hoopt Greif nog voor het einde van 2022 'science based targets' voor de reductie van scope-3 CO₂ emissies te stellen. Over ESG indicatoren in het beloningsbeleid deed Greif geen concrete toezegging. Gezien de goede voortgang en de gedane toezeggingen kijken we terug op een constructieve dialoog. Omdat een deel van de toezeggingen nog wel geïmplementeerd moet worden, beschouwen we de dialoog als deels succesvol afgerond.

Met Huhtamäki hadden we ook een laatste gesprek in deze rapportage periode. De onderneming, die vooral papieren verpakking maakt, heeft een sterke inzet op verduurzaming van producten, en weegt steeds zorgvuldig af welk materiaal het meest geschikt is voor welk doel. In de loop van de engagement periode heeft Huhtamäki stappen gezet op punten die we bespraken. Zo gebruikt de onderneming nu in de duurzaamheidsrapportage de sector standaard van de Sustainability Accounting Standards Board. Ook is een duurzaamheidsdashboard ingevoerd, dat de voortgang toont op belangrijke duurzaamheidsdoelen waaronder het

percentage hernieuwbare of recyclebare materialen. Verder heeft Huhtamaki de toezegging gerealiseerd om science based targets te stellen voor alle categorieën CO₂ emissies, inclusief scope-3. En Huhtamaki heeft ESG-prestatie indicatoren opgenomen in de beloning van het bestuur. Op basis van de geconstateerde voortgang en de constructieve gesprekken sluiten we deze dialoog succesvol af.

Ook met LyondellBasell hadden we dit half jaar een afrondend gesprek. De dialoog met deze producent van grondstoffen voor plastics was een waardevolle aanvulling aan het engagement programma. De inzichten uit de petrochemische industrie konden we goed gebruiken in de gesprekken met de verpakkingsproducenten, en vice versa. LyondellBasell heeft een aantal stappen gezet in de richting van de engagement doelen. Zo heeft Lyondell alle duurzame producten onder een nieuw merk gebundeld. Met dit merk, Circulen, wil Lyondell uiterlijk in 2030 jaarlijks twee miljoen ton polymeren produceren uit gerecycled of hernieuwbaar materiaal. En eind 2021 heeft Lyondell aangescherpte doelen voor reductie van de eigen CO₂ emissies gepubliceerd. Aan een doel voor reductie van scope-3 emissies wordt nog gewerkt. Aan ons voorstel om ESG prestatie indicatoren onderdeel te maken van de beloning van het bestuur is Lyondell tegemoet gekomen. Ook op het gebied van duurzaamheidsrapportage heeft Lyondell een toezegging geïmplementeerd. De industriestandaard van SASB wordt nu gebruikt. Op basis van de geconstateerde voortgang beschouwen we de dialoog dan ook als succesvol.

In de loop van deze rapportage periode hadden we ook een laatste gesprek met Mondi. Deze onderneming heeft mede op ons voorstel, de SASB standard in de duurzaamheidsrapportage opgenomen. Ook heeft Mondi na een eerdere toezegging, indicatoren voor duurzaamheidsprestaties opgenomen in de beloning van het bestuur. Een derde toezegging is dat de onderneming werkt aan een doel voor reductie van de scope-3 CO₂ emissies. De onderneming heeft al ambitieuze reductiedoelstellingen voor scope-1 en 2 emissies gesteld, op basis van de 'science based targets' methode. Uiterlijk in 2025 wil Mondi ook het doel voor scope-3 reductie bekend maken. Voor Mondi is verduurzaming van materiaalgebruik een belangrijk onderdeel van de strategie. Om het gebruik van duurzamere materialen te versnellen, ontwikkelt Mondi routekaarten die bedrijfsonderdelen helpen in dit proces. Ook werkt Mondi nauw samen met de toeleveranciers van grondstoffen voor plastic. Op basis van de geconstateerde voortgang bij Mondi sluiten we de dialoog af als succesvol.

Het laatste gesprek met Berry Global, in de eerste helft van dit jaar, was wederom open en constructief. Berry heeft in de loop van de engagement periode stappen gezet op punten die wij hebben voorgesteld. Zo is de SASB standard opgenomen in de rapportage en heeft Berry in 2021 de doelen voor gebruik van duurzame materialen aangescherpt. Ook heeft de onderneming nieuwe 'science based' targets gesteld voor reductie van CO₂ emissies,

inclusief scope-3 emissies. Over ESG performance in de beloning van het bestuur heeft Berry ook een toezegging gedaan. Berry werkt aan het opnemen van een indicator rond de klimaatdoelen. Een laatste toezegging, die Berry al heeft gerealiseerd, betreft het publiekelijk uitspreken van steun voor de ontwikkeling van een VN-verdrag om vervuiling door plastic aan te pakken. Gezien de toezegging van Berry en de voortgang, sluiten we de dialoog succesvol af.

Met Sealed Air hadden we dit half jaar ook een laatste gesprek. Sealed Air heeft het streven naar meer duurzame producten stevig in de strategie verankerd. Al voorafgaand aan onze dialoog had de onderneming een ambitieus doel voor het gebruik van gerecycled plastic, met als deadline 2025. In de loop van de engagement periode heeft de onderneming een aantal toezeggingen gedaan en enkele daarvan ook al omgezet in beleid. Zo bevestigde Sealed Air in het laatste gesprek dat in de nieuwe duurzaamheidsrapportage de aanbevelingen van de Tasforce on Climate related Financial Disclosures (TCFD) worden gevolgd. Ook de SASB sector standaard zal worden gebruikt. Helaas komt deze rapportage te laat om nog te kunnen toetsen. De onderneming heeft ook klimaatdoelen gesteld gebruik makend van de science based targets methode en inclusief een doel voor reductie van scope-3 emissies. Over het opnemen van indicatoren voor duurzaamheid in het beloningsbeleid wilde Sealed Air nog geen concrete toezegging doen. Wel is dit onderwerp van gesprek. We hebben daarom op verzoek van de onderneming een aantal goede voorbeelden en analyses van beloningsbeleid experts gestuurd. Gezien de voortgang sluiten we de dialoog met Sealed Air af als deels succesvol.

Conclusie

In het eerste half jaar van 2022 hebben we het engagement programma plastics afgerond. Uit de beschrijving van de voortgang per onderneming en de hieronder volgende evaluatietabel komt naar voren dat het programma overwegend succesvol is afgerond. In de gesprekken met de ondernemingen hebben we geconstateerd dat ze allen de noodzaak van meer duurzaam materiaalgebruik en het aanpakken van milieuvervuiling door plastic nadrukkelijk op de agenda hebben staan. We hebben in de gesprekken ook vastgesteld dat de transitie naar meer duurzaam en circulair materiaalgebruik, niet alleen voor het vervuilingsvraagstuk een oplossing biedt, maar ook leidt tot reductie van CO₂ emissies. Voor veel klanten van de producenten van plastic verpakkingen is reductie van CO₂ emissies in de gehele productieketen (scope-3) een noodzaak, om de eigen klimaatdoelen te kunnen behalen. Dit zorgt voor extra druk op de verpakkingsproducenten om de transitie te versnellen.

We hebben ook vastgesteld dat er veel wordt samengewerkt om duurzame oplossingen te vinden. Deze samenwerkingen vinden plaats tussen de verpakkingsproducenten en hun klanten, maar ook met de leveranciers van grondstoffen, branchegenoten en een

groot aantal platforms en initiatieven gericht op het aanpakken van vervuiling door plastic en het zoeken naar duurzame alternatieven. Alle ondernemingen die wij spraken zijn bij diverse van deze initiatieven mede-initiator, of actieve deelnemer.

Een ander belangrijk inzicht uit de dialogen is dat de ondernemingen in hun innovatie en transitietempo ook afhankelijk zijn van marktcondities en hun positie in de keten. Omdat de duurzamere oplossingen veelal nog duurder zijn dan de huidige generatie producten, zijn de ondernemingen afhankelijk van de bereidheid van klanten om de meerprijs te betalen. Ook voor het beschikbaar maken van voldoende duurzamere, circulaire grondstoffen, is groei van de vraag cruciaal. In het aanjagen van vraag naar en aanbod van duurzame, circulaire producten en grondstoffen kan de overheid een belangrijke rol spelen. Uit onderzoek, maar ook in de gesprekken komt naar voren dat, (aangekondigde) wetgeving op gebied van recycling (bijv. statiegeld) en uitbannen van de zogenaamde 'single-use' plastics, ondernemingen aanzet om zich voor te bereiden op een goede marktpositie binnen die nieuwe regels. Bij gebrek aan dergelijke wetgeving ontbreekt vaak ook de infrastructuur voor afval inzameling en verwerking. Dit inzicht was voor Achmea IM aanleiding om institutionele beleggers uit te nodigen om het ¹⁴'business statement for a legally binding UN Treaty on plastic pollution' te ondersteunen. We vonden de steun van beleggers voor dit statement een belangrijk signaal, zowel naar de ondernemingen in de plastic keten, als naar overheden. Inmiddels hebben 37 institutionele beleggers het statement ondertekend.

Op basis van de bereikte voortgang bij de diverse ondernemingen, de samenwerking met leden van de plastics investor working group van de Principles for Responsible Investment (PRI) en het initiatief rond het 'business statement' kijken we terug op een succesvol engagement thema.

¹⁴ www.plasticpollutiontreaty.org

Biodiversiteit

Biodiversiteit is het geheel van de diversiteit van soorten, de variatie van genetisch materiaal en de verschillende ecosystemen. Deze ecosystemen leveren belangrijke diensten aan onze economie. Denk bijvoorbeeld aan dierlijke bestuiving van voedselgewassen, de natuurlijke zuivering van water en het in stand houden van een vruchtbare bodem voor productie van gewassen. Daarom is het behoud van biodiversiteit ook van belang voor de financiële sector. Als door verlies aan biodiversiteit ecosystemen hun veerkracht verliezen, neemt de productiecapaciteit af wat tot minder opbrengst leidt voor tal van sectoren waar ook financiële instellingen als belegger van afhankelijk zijn. In dit engagement project zullen we ondernemingen aanspreken op hun verantwoordelijkheid om biodiversiteit te beschermen en te bevorderen.

Doel van het thema

Biodiversiteit, het geheel van de diversiteit van soorten, de variatie van genetisch materiaal en de verschillende ecosystemen, staat wereldwijd onder zware druk. Studies, zoals de Global Assessment¹⁵ van het Intergovernmental Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES, 2019), tonen aan dat al veel van de oorspronkelijke biodiversiteit in de wereld verloren is gegaan.

Het verlies van biodiversiteit leidt tot verzwakking van ecosystemen. Verzwakte ecosystemen verliezen productiekraft en dit bedreigt ook de menselijke activiteiten die afhankelijk zijn van de opbrengsten van die ecosystemen. Zo leidt ontbossing en erosie tot verlies aan natuur en vruchtbare grond voor landbouw. Vervuiling van de zeeën en oceanen bedreigen de toekomstbestendigheid van marine ecosystemen en daarmee de visvangst. Daarnaast wordt het ook steeds duidelijker hoe verlies van biodiversiteit en gezonde ecosystemen bijdraagt aan de snellere verandering van het klimaat.

Een in juni 2020 verschenen rapport van De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) beschrijft hoe verlies aan biodiversiteit een significant risico is voor de financiële sector¹⁶. Ook internationaal neemt de aandacht van de financiële sector voor de risico's van het verlies van biodiversiteit toe. Zo hebben inmiddels 55 financiële instellingen uit alle delen van de wereld de 'Finance for Biodiversity Pledge'¹⁷ ondertekend. Achmea IM heeft dit initiatief ook ondertekend.

¹⁵ <https://ipbes.net/global-assessment>

¹⁶ 'Biodiversiteit en de financiële sector: een kruisbestuiving?'; PBL / DNB; juni 2020

¹⁷ Met de Pledge committeert Achmea IM zich aan het meten van impact op verlies van biodiversiteit en het stellen van doelen om verlies aan biodiversiteit te reduceren; zie www.financeforbiodiversity.org

¹⁸ www.unpri.org/sustainability-issues/environmental-social-and-governance-issues/environmental-issues/biodiversity?adredirect=1 "download

¹⁹ To Bee or not to Bee: Investors Tackle the Biodiversity Crisis, MSCI 2021

Financiële instellingen beleggen en investeren in ondernemingen verspreid over de hele wereld. Veel van die bedrijven beïnvloeden de natuur. Ze hebben door hun activiteiten bewust of onbewust een aandeel in het verlies van biodiversiteit. Maar ook veel ondernemingen zijn juist afhankelijk van biodiversiteit en producten die voortkomen uit de natuur; ook wel 'ecosysteemdiensten genoemd'. Het bovengenoemde rapport van DNB beschrijft deze relatie als volgt: "De relatie tussen biodiversiteit en financiële instellingen is indirect en tweezijdig. De financiële sector financiert bedrijven die voor de productie van hun goederen en diensten (deels) afhankelijk zijn van ecosysteemdiensten. Daarnaast financiert de sector bedrijven die met hun productieprocessen biodiversiteit negatief beïnvloeden door veranderend land- en zee gebruik, overexploitatie van ecosystemen, klimaatverandering en vervuiling." Ook de UN Principles for Responsible Investment (PRI) beschrijft de materiele risico's van biodiversiteitsverlies voor de financiële sector¹⁸. En ESG data aanbieder MSCI signaleert biodiversiteit als belangrijk ESG thema voor 2021.¹⁹

Doel van het thema

Op basis van onderzoek naar de impact van industriële sectoren op biodiversiteit, en met behulp van ESG data van MSCI hebben we de landbouwketen gekozen als relevante sector voor dit engagement thema. Met ondernemingen in deze keten willen we spreken over hoe zij hun (mogelijke) negatieve impact op biodiversiteit in kaart brengen, en wat zij al doen, en nog meer kunnen doen, om verlies van biodiversiteit te stoppen. Ook willen we horen in hoeverre de ondernemingen hun afhankelijkheid van biodiversiteit op de radar hebben. Afsluitend willen we ook aan de orde stellen hoe de ondernemingen kunnen bijdragen aan de bevordering van biodiversiteit. We willen daarbij aansluiten bij beschikbare methoden, standaarden en richtlijnen. Op dit gebied is momenteel veel in ontwikkeling en deze ontwikkelingen geven wij vanzelfsprekend een plek in dit engagement traject.

We hebben voor dit engagement traject het doel gesteld dat de geselecteerde ondernemingen één of meer van onderstaande stappen zetten.

- **Beleid en bestuur:**
 - Biodiversiteitsbeleid: De onderneming benoemt het belang van het behoud van biodiversiteit in het beleid van de onderneming;
 - Het bestuur van de onderneming geeft blijk van de urgentie van het thema biodiversiteit en stelt doelen en neemt verantwoordelijkheid voor de uitvoering ten aanzien van:

- Tegengaan van ontbossing / bescherming van natuur;
- Bescherming en verbetering van biodiversiteit rond gebruik van bestaande landbouwgrond en gedegradeerde landbouwgronden.
- Structurele analyse en aanpak in 5 stappen²⁰:
 - Impact en afhankelijkheden meten;
 - Interpreteren, prioriteren;
 - Doelen stellen;
 - Implementeren;
 - Voortgang meten en rapporteren.
- Samenwerking. Samenwerking in de keten vergroot de kans op positieve impact, door gebruik te maken van beschikbare kennis, ervaring en succesvolle voorbeelden. We moedigen ondernemingen daarom aan samenwerking te zoeken of te initiëren (Voorbeelden: OP2B / Natural Capital Coalition / World Business Council for Sustainable Development, Organic Cotton Accelerator etc.).
- Rapportage. We verwachten rapportage over afhankelijkheid van en impact op biodiversiteit, daarbij gebruik makend van leidende standaarden, en rekening houdend met internationale ontwikkelingen op gebied van wetgeving over verslaglegging.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende SDG:

- SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie
We richten ons hierbij op het onderliggende doel 12.2 dat zich richt op het duurzame beheer en het efficiënt gebruik

van natuurlijke hulpbronnen te realiseren en onderliggend doel 12.6 dat ondernemingen aanmoedigt om, in het bijzonder grote en transnationale ondernemingen, duurzame praktijken aan te nemen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

- SDG 14: Behoud en maak duurzaam gebruik van de oceanen, de zeeën en maritieme hulpbronnen.
We richten ons hierbij op het onderliggende doel 14.1 dat zich richt op het voorkomen van vervuiling van de zee.
- SDG 15: Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming en landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe.

We richten ons hierbij vooral op de verantwoordelijkheid van de landbouwketen om ontbossing tegen te gaan, en gezonde, productieve landbouwgronden te bevorderen, waardoor de druk op natuur en beschermde natuurgebieden kan afnemen. Deze aspecten zijn onderdeel van onderliggende doelen van 15.2 en 15.3.

Geselecteerde ondernemingen

Op basis van ons voorbereidend onderzoek en screening van de beleggingsportefeuilles van klanten hebben we de volgende ondernemingen geselecteerd voor engagement over biodiversiteit:

TABEL 5.5.1 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Duurzaam grondstof gebruik ¹
Costco Wholesale Corp.	US	Supermarktketens	A	5,7
Kellogg Company	US	Voedingsproducten	AAA	6,9
The Kroger	US	Supermarktketens	AA	7,8
Tyson Foods	US	Voedingsproducten	BBB	4,2
Sysco Corp	US	Supermarktketens	BBB	5,0

¹ Ondernemingen worden beoordeeld op de milieueffecten van de grondstoffen die in hun producten worden gebruikt en hun inspanningen op het gebied van traceerbaarheid van de toeleveringsketen en certificering.

Voortgang

In deze rapportageperiode hebben we met drie van de zeven ondernemingen een tweede gesprek gevoerd. Met twee ondernemingen, namelijk: Kellogg en Tyson. Met Kroger en Sysco, is vanwege de beschikbaarheid van nieuwe informatie het gesprek later gepland. Aan Kroger hebben we wel nogmaals schriftelijk onze verwachtingen kenbaar gemaakt. Dit als input voor de volgende duurzaamheidsrapportage.

In januari vond de aandeelhoudersvergadering van Costco plaats. We namen online deel aan de vergadering en een van onze partners in de dialoog, Vancity, diende via de online tool vragen in over biodiversiteit. Deze vragen werden echter niet concreet beantwoord. Wel stemde bijna 70% van de aandeelhouders voor een resolutie die de onderneming vraagt om doelen te stellen voor CO₂ reductie, op basis van de science based targets methode, ook voor CO₂ emissies in de productieketen. Achmea IM stemde ook voor deze resolutie, die geheel in lijn is met de doelen van ons engagement. Helaas wilde Costco nog niet met ons in

²⁰ Deze 5-stap aanpak is ontleend aan de 'Initial Guidance for Business' van het Science-based targets for nature initiatief

gesprek. Costco kiest ervoor om niet met individuele beleggers in gesprek te gaan, maar zelf de momenten en inhoud van communicatie over duurzaamheid te kiezen. We beraden ons daarom op mogelijkheden tot escalatie van deze dialoog. Daarover zijn we ook in gesprek met andere beleggers en engagement initiatieven.

Ook met Kellogg spraken we in de rapportageperiode. Net als General Mills heeft ook Kellogg diverse programma's ter voorkoming van ontbossing en bevordering van duurzamere landbouw praktijken. Toch ontbreekt bij Kellogg nog de meer strategische analyse van de mogelijke materiele risico's die verlies van biodiversiteit betekenen voor de onderneming. In het gesprek gaf Kellogg wel aan bereid te zijn methoden voor een dergelijke analyse, bijvoorbeeld de aanbevelingen van de Taskforce on Nature-related Financial Disclosures (TNFD)²¹ of het Science Based Targets for Nature initiatief²² te bekijken. Naar aanleiding van het gesprek zullen we Kellogg nog een aantal concrete voorstellen sturen om beleid en rapportage op dit thema te versterken.

Tyson vertelde ons begin dit jaar, te werken aan een herijking van de duurzaamheidsstrategie. Het gesprek en onze suggesties kwamen daarmee op een uitstekend moment. We stelden Tyson voor meer aandacht te besteden aan een structurele analyse van de impact op- en risico's van biodiversiteitsverlies. Als grote vlees producent en verwerker, is de impact op verlies van biodiversiteit van Tyson relatief groot ten opzichte van de andere ondernemingen in dit programma. Ook de klimaatvoetafdruk van Tyson is groot, vooral door de CO₂ emissies verbonden aan het houden van dieren. Naar aanleiding van het gesprek nodigde Tyson ons ook uit een gesprek te hebben met de consultant die Tyson begeleidt bij het nieuwe duurzaamheidsbeleid. Ook in dit gesprek konden wij onze visie en verwachtingen meegeven.

Achmea IM draagt actief bij aan het werk van de Finance for Biodiversity Pledge²³. We participeren als vicevoorzitter voor de engagement werkgroep en zijn in die rol betrokken bij het stimuleren van kennisontwikkeling en samenwerking op gebied van engagement. De samenwerking met enkele leden van deze werkgroep voor ons eigen engagementprogramma is daarvan een goed voorbeeld. Ook hebben we vanuit deze rol bijgedragen aan de ontwikkeling van het 'Nature Action 100' initiatief voor engagement op gebied van biodiversiteit. Ook volgt Achmea IM via de Pledge de ontwikkelingen op gebied van biodiversiteitsimpact data. Achmea IM neemt ook deel aan het Platform Biodiversity Accounting Financials²⁴ (PBAF).

Vervolg

In de tweede helft van het jaar staat al een gesprek gepland met Sysco. We streven er naar alle ondernemingen dit jaar nogmaals te spreken. Voor Costco zoeken we zoals gezegd naar de juiste manier om de engagement verder vorm te geven.

²¹ www.tnfd.global

²² www.sciencebasedtargetsnetwork.org

²³ www.financeforbiodiversity.org

²⁴ www.pbafglobal.com

Goede en beschikbare medicijnen

Medicijnen, en daarmee de farmaceutische sector, zijn van groot belang voor een goede gezondheidszorg. Door de ontwikkeling van goede medicijnen is een effectieve behandeling van een grote groep aandoeningen mogelijk geworden. Hoewel de farmaceutische sector dus een belangrijke en nuttige rol vervult, spelen er tegelijkertijd verschillende problemen en misstanden.

Achtergrond van het thema

Een aantal belangrijke misstanden die spelen in de farmaceutische sector zijn:

- Het prijsbeleid rondom specifieke medicijnen, die behandelingen zowel in Nederland als in andere landen ontoegankelijk maken.
- De omgang met patenten en regelgeving, waardoor prijzen opgedreven worden en de toegankelijkheid van medicijnen wordt verminderd.
- Gevallen van corruptie en het verlenen van gunsten aan zorgverleners om de verkoop van medicijnen te verhogen.
- Het onvoldoende ontwikkelen van medicijnen die een groot maatschappelijk belang hebben, maar waarvoor de markt relatief klein is.
- Verslavingen aan specifieke pijnstillers. Onder andere in de Verenigde Staten lopen hierover diverse rechtszaken.

De Covid-19 crisis heeft bovenstaande punten nog eens extra in de schijnwerpers gezet. De farmaceutische sector speelt een belangrijke rol bij het oplossen van deze crisis, zowel maatschappelijk als economisch. Dit is echter alleen effectief als de sector inzet op een goede beschikbaarheid van medicijnen, een prijsstelling die toegang wereldwijd mogelijk maakt en ook op langere termijn inzet op medicijnen die toekomstige pandemieën kunnen bestrijden.

Doel van het thema

Er zijn verschillende stappen die ondernemingen op dit thema kunnen zetten. Op basis van onze uitgangspunten en voorbereidend onderzoek hebben we de volgende hoofddoelstellingen geselecteerd die, afhankelijk van de onderneming worden vertaald in bedrijfsspecifieke doelen:

- Het doel om medicijnen betaalbaar en toegankelijk te maken een centrale plek te geven in de bedrijfsstrategie;
 - ✓ Het ontwikkelen van een transparant en verantwoord prijsbeleid. Denk bijvoorbeeld aan een koppeling tussen de prijs van het medicijn, de gerealiseerde gezondheidswinst en de ontwikkelingskosten;

- ✓ Op een verantwoorde manier omgaan met patenten en licenties, die voorkomt dat medicijnen onbereikbaar worden;
- ✓ Te sturen op maatschappelijke impact, gezondheidswinst en veilige medicijnen, ook in research & development;
- ✓ Verankering van internationale standaarden, onder andere van de World Health Organisation.
- Het hebben van een gedegen beleid, implementatie en onafhankelijke monitoring om zowel corruptie, oneerlijke handelspraktijken als belastingontwijking te voorkomen.
- Het vergroten van de transparantie en rapportage over de bovengenoemde onderwerpen richting investeerders, consumenten en andere stakeholders. Inclusief tax-transparency, lobby-activiteiten en betalingen aan zorgverleners.
- Bovenstaande doelstellingen een plek te geven in het variabele beloningsbeleid.

Bovenstaande punten heeft Achmea IM ook een plek gegeven in het investor statement rondom de Covid-19 crisis, dat we in april 2020 in samenwerking met diverse investeerders hebben opgesteld voor de farmaceutische sector.

Vervolgstappen Investor Statement

Hoewel de regels in Nederland versoepeld worden, is de Covid-19 pandemie helaas nog niet voorbij en hebben grote delen van de wereld nog onvoldoende toegang tot vaccins. Daarom hebben we namens 65 institutionele beleggers begin 2022 een brief gestuurd naar Johnson&Johnson, Pfizer, Moderna and AstraZeneca. Het doel van de brief was om deze vier farmaceuten op te roepen een eerlijkere verspreiding van vaccines een plek te geven in hun beloningsbeleid. Opname van dit onderwerp in het beloningsbeleid is immers een lakmoes proef voor de mate waarin een bedrijf belang hecht aan het onderwerp en de mate waarop het bestuur hierop stuurt.

Er zijn in de eerste helft van 2022 verschillende vervolgstappen gezet naar aanleiding van de brief. Zo hebben alle bedrijven op de brief hebben gereageerd en is met Johnson & Johnson, Pfizer en Moderna de brief in detail besproken. AstraZeneca heeft een schriftelijke reactie gegeven en ons uitgenodigd deel te nemen aan de evaluatie van het beloningsbeleid die dit najaar plaatsvindt.

Tijdens de gesprekken zagen we dat de vier bedrijven ook voor 2022 het onderwerp nog onvoldoende in het beloningsbeleid hebben geïntegreerd, alhoewel Moderna een eerste stap hierop heeft gezet. De andere bedrijven staan wel open om het onderwerp op te nemen in de herzieningen die dit jaar gepland staan. De farmaceuten worstelde wel met de vraag welke doelstellingen het meest geschikt zijn. Het moeten immers doelstellingen zijn die goed meetbaar en afrekenbaar zijn.

Met een selectie van de ondertekenaars gaan we daarom aan de slag om een voorstel te maken van geschikte doelstellingen die toegang tot vaccins, en medicijnen in brede zin, een volwassen plek geven in het beloningsbeleid.

De doelstellingen zijn gericht op het structureel oplossen van de problematiek. Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- SDG 3: Goede Gezondheid & Welzijn
We richten ons hierbij op het onderliggende doel 3.8 dat zorgt voor een universele ziekteverzekering, met inbegrip van de bescherming tegen financiële risico's, toegang tot kwaliteitsvolle essentiële gezondheidszorgdiensten en toegang tot de veilige, doeltreffende, kwaliteitsvolle en betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins voor iedereen. Ook richten we ons op onderliggend doel 3.b.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

Er is een grote groep aan farmaceutische ondernemingen. Om focus aan te brengen in ons engagement programma selecteren we de ondernemingen op basis van de volgende uitgangspunten:

- De onderneming zit in de beleggingsportefeuille via aandelen en/of corporate bonds.
- Op basis van diverse databronnen (onder andere MSCI, Access to Medicine en eigen onderzoek) blijkt dat de onderneming stappen kan zetten op het thema "goede en beschikbare medicijnen".
- De onderneming is relevant voor de Nederlandse zorgmarkt.
- Op basis van onze analyse is het waarschijnlijk dat engagement met de desbetreffende onderneming effectief kan zijn, bijvoorbeeld via samenwerking met andere investeerders.

In de onderstaande tabel staat een overzicht van de beursgenoteerde farmaceutische bedrijven die op basis van deze uitgangspunten zijn geselecteerd, inclusief de score op bovenstaande uitgangspunten.

TABEL 5.5.1 SELECTIE BEDRIJVEN VOOR DIT ENGAGEMENTTHEMA

Naam onderneming	Land	Score MSCI	Plek op de ranglijst bij de Access to Medicine index 2018	Access to healthcare score MSCI	Aantal controverses per onderneming (bron MSCI)
Novartis AG	CH	BBB	2	5,2	37
Johnson & Johnson	US	BBB	3	6,9	39
Roche Holding AG	CH	A	10	5,3	15
Bayer AG	DE	BBB	16	5,7	50
AbbVie Inc.	US	BBB	17		10
Biogen	US	A	-	2,9	7
Aurobindo	IN	B	-	4,0	17

Access to Medicine

Access to Medicine is een stichting, gevestigd in Amsterdam, met een internationaal werkveld. Access to Medicine zet zich in om medicijnen wereldwijd toegankelijk te maken, met name in ontwikkelingslanden. Om dit te bereiken publiceert Access to Medicine diverse ranglijsten waarop verschillende farmaceuten worden gerangschikt rondom de thematiek van het ontwikkelen en het beschikbaar maken van medicijnen. De bekendste ranglijst is de Access to Medicine index die de 20 grootste farmaceuten wereldwijd rangschikt. In januari 2021 heeft Access to Medicine de²⁵ nieuwste versie van deze index gelanceerd. De stichting publiceert ook ranglijsten over wat bedrijven doen om vaccins beschikbaar te maken en om resistentie tegen antibiotica te bestrijden. De resultaten worden gebruikt door een brede coalitie van investeerders om farmaceuten aan te sporen om medicijnen wereldwijd beter beschikbaar te maken. Wij zijn actief lid van deze coalitie en gebruiken de onderzoeksresultaten om onze dialogen gedegen voor te bereiden.

Meer informatie is te vinden op: <https://accessstomedicinefoundation.org/>

Voortgang

In de eerste helft van 2022 hebben we contact gehad met Bayer, Novartis, Abbvie, Roche, Gilead en Johnson&Johnson. Daarnaast waren we mede-indiener van twee aandeelhouderresoluties bij Gilead en Johnson&Johnson.

Bij Johnson & Johnson hebben we in november 2021 wederom een resolutie op de aandeelhoudersvergadering in 2022 ingediend waarin de onderneming wordt opgeroepen om transparant te zijn over hoe overheidsfinanciering bij de ontwikkeling van haar Covid-19 vaccin invloed heeft gehad op de uiteindelijke prijs. De resolutie haalde 33,4% van de stemmen, in 2021 was dit 31,77%. Daarnaast hebben we met de onderneming gesproken over hoe het de toegang tot vaccines (en andere medicijnen) een plek kan geven in het beloningsbeleid. We hebben met de onderneming afgesproken dat we in het najaar een voorstel zullen doen en dat dit meegenomen zal worden in de evaluatie van haar beloningsbeleid.

Ook met Abbvie hebben we dit halfjaar een gesprek gehad. In 2021 hadden we een resolutie ingediend bij de onderneming om ESG-thema's een plek te geven in het beloningsbeleid. Deze resolutie is toen teruggetrokken, aangezien de onderneming de toezegging deed dit te gaan doen. Abbvie heeft inderdaad in 2022 ESG-thema's een formele plek gegeven in haar beloningsbeleid. We hebben in ons gesprek besproken hoe Abbvie hier nog verdere stappen op kan zetten. Daarnaast hebben we de

onderneming opgeroepen meer werk te maken van de aanbevelingen uit de Access to Medicine Index, waarop Abbvie laag scoort.

We hebben in maart voor de eerste keer sinds de coronacrisis een fysiek bezoek kunnen brengen aan het hoofdkantoor van Bayer. We hebben de onderneming gecompimenteerd met de concrete doelstellingen om wereldwijd de toegang tot voorbehoedsmiddelen te verbeteren en de oprichting van een externe adviescommissie die de onderneming publiekelijk advies geeft over haar duurzaamheidsstrategie. Daarnaast hebben we de onderneming gevraagd meer aandacht te besteden aan een verantwoord prijsbeleid in alle markten waar het actief is en transparanter te zijn over haar lobbyactiviteiten.

Bij Gilead hebben we met andere investeerders een resolutie ingediend voor de aandeelhoudersvergadering in 2022 met als doel de transparantie over haar lobbyactiviteiten te vergroten. De onderneming heeft in gesprekken laten weten stappen te willen zetten, maar deed onvoldoende toezeggingen om onze resolutie terug te trekken. Tijdens de aandeelhoudersvergadering bleek dat de resolutie 49,9% van de stemmen had gekregen en zelfs een meerderheid zou hebben behaald als Gilead niet de blanco-stemmen bij de tegenstemmen had opgeteld. Gilead heeft ons medegedeeld dat het binnenkort laat weten welke stappen de onderneming gaat zetten, ook omdat het waarschijnlijk is dat de resolutie anders volgende jaar een nog grotere groep beleggers achter zich krijgt.

In juni hebben we op het hoofdkantoor van Novartis gesproken over de strategie van de onderneming op het gebied van toegang tot medicijnen, haar prijsbeleid en transparantie over haar lobbyactiviteiten. De onderneming heeft laten inderdaad meer transparantie te willen geven op hoe haar prijsbeleid invloed heeft op de toegang tot medicijnen in diverse landen. Er loopt nu een pilot in de Verenigde Staten en de onderneming wil de geleerde lessen ook vertalen naar meer transparantie in andere landen. Ook lijkt de onderneming positief te staan ten opzichte van onze wens om een externe adviescommissie in te richten, die onafhankelijk Novartis kan adviseren op haar rol om medicijnen wereldwijd toegankelijk te maken. Daarnaast hebben we Novartis advies gegeven hoe de onderneming een betere verantwoording kan afleggen over haar lobbyactiviteiten.

Ook Roche hebben we in juni gesproken over de strategie van de onderneming op het gebied van toegang tot medicijnen, haar prijsbeleid en transparantie over haar lobbyactiviteiten. We hebben de onderneming opgeroepen om beter te rapporteren over haar prijsbeleid en hoe dit invloed heeft op de toegang tot medicijnen van Europa tot Afrika. Daarnaast hebben we Roche opgeroepen transparanter te zijn over haar lobbyactiviteiten en hebben we een aantal goede voorbeelden van andere bedrijven aangehaald om dit vorm te geven.

²⁵ <https://accessstomedicinefoundation.org/access-to-medicine-index/2021-ranking#2021-ranking>

Vervolg

We zullen in de tweede helft van 2022 werken aan criteria voor een goede integratie van de toegang tot medicijnen in het beloningsbeleid en deze delen en bespreken met de onderneming in deze engagement. Daarnaast zetten we in op een nieuw gesprek met Aurobindo, met wie we velen malen contact zochten de eerste helft van 2022. Tot nu toe blijkt de onderneming echter niet heel snel met het plannen van een afspraak.

Aangezien dit thema het bijna 3 jaar loopt zullen we het komende halfjaar ook gebruiken om de het thema en de voortgang te evalueren. Op basis daarvan zullen we nog gericht met een aantal ondernemingen contact opnemen.

Human capital

Een goed personeelsbeleid is van strategisch belang voor ondernemingen. Uit onderzoek van Global Intangible Finance Tracker²⁶ blijkt dat het menselijk kapitaal en de heersende cultuur gemiddeld 52% van de marktwaarde van de onderneming bepalen. De wijze waarop het management met haar personeel omgaat en hen in staat stelt zich te blijven ontwikkelen kan het verschil maken voor ondernemingen en concurrentievoordeel opleveren. Bijvoorbeeld in relatie tot het verhogen van de productiviteit, het aantrekken en behouden van voldoende gekwalificeerd en betrokken personeel en bovendien gegeven de trends tot digitalisering en in sommige markten en industrieën de opkomende vergrijzing. Wij zien ook dat ondernemingen een belangrijke rol kunnen spelen in het behalen van de *Sustainable Development Goals* (SDG) van de Verenigde Naties, in het bijzonder SDG 4, 5 en 8.

Achtergrond van het thema

Een goed personeelsbeleid is van strategisch belang voor ondernemingen. Uit onderzoek van Global Intangible Finance Tracker blijkt dat het menselijk kapitaal en de heersende cultuur gemiddeld 52 procent van de marktwaarde van de onderneming bepalen.

De wijze waarop het management met haar personeel omgaat en hen in staat stelt zich te blijven ontwikkelen, kan het verschil maken voor ondernemingen en concurrentievoordeel opleveren. Bijvoorbeeld in relatie tot het verhogen van de productiviteit en het aantrekken en behouden van voldoende gekwalificeerd, divers en betrokken personeel. Digitalisering en opkomende vergrijzing in sommige markten en industrieën vergroten deze uitdagingen.

Uit onderzoek van MSCI²⁷ blijkt dat er drie categorieën zijn die ondernemingen helpen hun menselijk kapitaal te optimaliseren en personeel gerelateerde risico's te minimaliseren:

1. In staat zijn om kostenefficiënt gekwalificeerd personeel aan te trekken en te behouden;
2. De maximale toegevoegde waarde uit medewerkers te halen;
3. Door te voldoen aan arbeidsnormen en wet- en regelgeving voorkomen dat er juridische procedures ontstaan.

²⁶ Global Intangible Finance Tracker (2018)

²⁷ MSCI: Human capital risks in a changing world (2019)

Doel van het thema

Human Capital Management is een complex onderwerp, zeker in ondernemingen met honderdduizenden medewerkers in meerdere vestigingen wereldwijd. Daarom hebben we op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop een onderneming stappen kan zetten. In tabel 9 worden deze doelstellingen getoond. Afhankelijk van de onderneming leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen en maken we deze ondernemings specifiek.

- Governance en beleid. De onderneming heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp Human Capital Management, inclusief doelstellingen. Daarnaast heeft het onderwerp een gedegen plek in de governance en het beloningsbeleid
- Implementatie & toetsing. De onderneming implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering. De onderneming ziet actief toe op de voortgang.
- Randvoorwaarden. De onderneming zorgt dat de randvoorwaarden voor Human Capital Management gewaarborgd zijn in de eigen bedrijfsvoering.
- Samenwerking in de sector. De onderneming werkt samen met andere partijen, bijvoorbeeld via sectorinitiatieven aan de bevordering van goed werkgeverschap.
- Transparantie. De onderneming is transparant richting investeerders en andere belanghebbenden en rapporteert over haar beleid, de implementatie en de voortgang. Denk bijvoorbeeld aan het rapporteren van het percentage flexcontracten en de onderlinge loonverschillen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDG:

- SDG 4: Kwaliteitsonderwijs

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 4.4. en bijbehorende indicator 4.4.1., die zich richt op het verbeteren van de competenties, inclusief technische en beroepsvaardigheden voor werkgelegenheid, goede banen en ondernemerschap.

- SDG 5: Gendergelijkheid

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 5.1 en bijbehorende indicator 5.1.1, die zich richt op het beëindigen van alle vormen van discriminatie tegen alle vrouwen en meisjes en het handhaven en toezicht houden op de bevordering van gelijkheid en antidiscriminatie op basis van geslacht.

- SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 8.3, dat zich richt op het bevorderen van beleid gericht op ontwikkeling en ondersteuning van productieve

activiteiten, het creëren van eerlijk werk, ondernemerschap, creativiteit en innovatie. Ook richten we ons op onderliggend doel 8.8. dat betrekking heeft op arbeidsrechten en arbeidsomstandigheden en bijbehorende indicator 8.8.2, die zich richt op toename van naleving van arbeidsrechten en nationale wetgeving.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

We zijn eind 2019 met het thema Human Capital Management van start gegaan. Er zijn twee sectoren geselecteerd; cruise lines en restaurants, die we hieronder verder zullen toelichten.

De cruise lines industrie vormt een subindustrie van de hotels & reizen industrie. Human Capital Management is een belangrijk thema voor deze sector vanwege het groot aantal medewerkers en de diverse achtergronden van deze medewerkers. Deze medewerkers zijn veelal laaggeschoold, hebben vaak flexcontracten via onderaannemers, ontvangen lage lonen en genieten weinig wettelijke bescherming doordat ze grotendeels werkzaam zijn buiten territoriale wateren. De industrie kent een geschiedenis van vele arbeidsconflicten. Hierdoor is het risico op ontevredenheid onder medewerkers hoog.

De tweede sector is de restaurantsector. Deze sector kenmerkt zich door het hoge aantal medewerkers. De ondernemingen die in deze sector geselecteerd zijn, maken vaak gebruik van franchisenemers. Dit model garandeert relatief stabiele kasstromen en zorgt ervoor dat de franchiseorganisatie niet direct verantwoordelijk is voor loonkosten en overige personeelsverplichtingen. In de Verenigde Staten heeft het franchisemodel voor veel discussies gezorgd over werkgeversaansprakelijkheid. Tot recent was de *joint employer rule* in de Verenigde Staten van toepassing. Deze wet is gerelateerd aan gezamenlijk werkgeverschap van franchisegever en franchisenemer. Deze regelgeving had betrekking op het inhuren of ontslaan van een werknemer, toezicht op werktijden, bepaling van de hoogte van lonen, de wijze van loonuitbetaling en het bijhouden van werkgelegenheidsgegevens. Deze wetgeving is echter recent teruggedraaid. Hierdoor verslechteren de arbeidsomstandigheden voor medewerkers van franchiseorganisaties en dreigen arbeidsconflicten te ontstaan.

Hieronder een overzicht van de geselecteerde ondernemingen.

TABEL 5.5.1

Onderneming	MSCI score: Human Development Management
Carnival PLC	3.7
McDonald's	6.2
Royal Caribbean Cruises LTD	3.4
Sodexo	3.7
Starbucks	0.9

Pandemic 50

In deze engagement hebben we de afgelopen 2 jaar intensief samengewerkt binnen de "Pandemic 50". Binnen deze groep hebben we samengewerkt met o.a. LGIM, APG, CalSTRS en Resona AM. Via deze samenwerking hebben we 50 ondernemingen geanalyseerd wat betreft hun omgang met human capital en hoe ze op de Covid-19 pandemie hebben gereageerd. Belangrijke conclusies waren dat ondernemingen nog onvoldoende rapporteren op het gebied van human capital en daarnaast nog vaak naar personeel kijken als een kostenpost in plaats van een belangrijk fundament voor hun strategie en succes. De uitkomsten van deze analyses zijn gebruikt in de daaropvolgende engagement. Juist door de samenwerking met andere asset managers uit verschillende continenten waren we in staat om gezamenlijk effectief engagement te voeren. Hoewel deze samenwerking formeel beëindigd is, zullen we ook de komende tijd informeel de samenwerking blijven zoeken met de andere deelnemers van de Pandemic 50 coalitie.

Voortgang

Tijdens de eerste helft van 2022 hebben we gesproken met Starbucks, McDonald's en Sodexo.

In juni spraken we met Sodexo op hun hoofdkantoor in Parijs. Het was een open en constructief gesprek. Zo hebben we gesproken over de impact van de Covid-19 crisis op het personeel en hoe de onderneming inspeelt op de toenemende tekorten aan geschikt personeel. Sodexo liet weten later dit jaar haar strategie aan te scherpen en meer werk te willen maken van haar arbeidsvoorwaarden. Een andere stap, en een onderwerp dat we al in voorgaande gesprekken hadden aangekaart, is dat Sodexo nu werkt aan het in kaart brengen van de diverse standaarden op het gebied van leefbaar loon om daadwerkelijk wereldwijd een leefbaar loon aan haar werknemers te gaan betalen. Een positieve stap waardoor we ook positieve voortgang op de engagement kunnen rapporteren.

Na lang aandringen hadden we een vervolgesprek met McDonald's, ook één van de bestuurders was daarbij

aanwezig. Opvallend was dat de onderneming geen goed beeld had van het thema leefbaar loon en dit niet eerder intern op de agenda had gestaan. Daarnaast hebben we besproken hoe het bestuur van McDonald's actief is geweest op het thema van human capital. Positief hierbij is dat het onderwerp is opgenomen in de strategie en het beloningsbeleid. Het is echter wel zorgelijk dat de onderneming huiverig lijkt om haar beleid ook te vertalen naar haar franchisenemers.

De dialoog met Starbucks verloopt moeizaam en er zijn diverse zorgen rondom o.a. vakbondsvrijheid. Dat is één van de redenen geweest dat we met andere investeerders een collectieve brief hebben gestuurd naar de onderneming. Daarnaast hebben we onze zorgen geuit over dit onderwerp in een gesprek dat we in maart met de onderneming hadden. Tot nu toe lijkt Starbucks hier onvoldoende op te bewegen en overwegen we extra stappen in de tweede helft van 2022.

Hoewel we dit halfjaar niet met Royal Caribbean Cruises (RCL) hebben gesproken hebben we wel hun nieuwe jaarverslag geanalyseerd. Positief hierbij, en conform eerdere vragen en toezeggingen, is dat de onderneming een leefbaar loon beleid aan het uitrollen is. Ook is de onderneming meer gaan rapporteren over o.a. de geografische verdeling van haar werknemers. We noteren dan ook positieve voortgang, maar zien ook nog genoeg noodzaak voor additionele stappen. Zo kan de onderneming meer inzicht geven in hoe het zorgt dat de arbeidsrechten worden gewaarborgd op haar schepen.

Vervolg

In de tweede helft van 2022, en tevens laatste halfjaar van deze engagement, zetten we de dialogen voort. We zullen ons hierbij met name richten op het plannen van gesprekken met Carnival, Royal Caribbean Cruises en Starbucks. Daarnaast zullen we monitoren of de transparantie wat betreft de omgang met werknemers bij de ondernemingen verbetert.

Ook zullen wij vanuit het Workforce Disclosure Initiative (WDI) contact opnemen met de diverse ondernemingen om ze te vragen deel te nemen aan de enquête. Deelname aan WDI zorgt ervoor dat er meer inzicht gegeven wordt in het beleid van de onderneming ten opzichte van medewerkers. Het WDI draagt bij aan het bereiken van gestandaardiseerde en vergelijkbare informatie over het personeelsbestand.

Arbeidsomstandigheden

Eerlijke en veilige arbeidsomstandigheden behoren tot de fundamentele rechten van werknemers. Het gaat bijvoorbeeld om het verbod op dwangarbeid en kinderarbeid, het recht op vrijheid van vereniging en collectief onderhandelen. Ook gelijk loon voor gelijk werk en de afschaffing van discriminatie op het werk behoren tot deze fundamentele rechten. Deze rechten zijn in 1998 vastgelegd in de 'verklaring over fundamentele principes en rechten op het werk' van de internationale arbeidsorganisatie (ILO). Deze verklaring maakt duidelijk dat deze rechten universeel zijn. Ze zijn van toepassing zijn op alle mensen in alle landen wereldwijd. Toch werken er wereldwijd nog ruim 180 miljoen mensen in vormen van gedwongen – of kinderarbeid. Daarom gaan we in dit engagement programma in gesprek met ondernemingen in de voedingsmiddelenketen met het doel het naleven van mensenrechten en arbeidsrechten in de productieketen te versterken.

Achtergrond van het thema

Naleving van mensenrechten en fundamentele werknemersrechten in internationale productieketen is nog lang niet vanzelfsprekend. Wereldwijd werken meer dan 25 miljoen mensen onder vormen van gedwongen arbeid. En ondanks het verbod op kinderarbeid wordt het aantal kinderen dat werkt in vormen van kinderarbeid geschat op 160 miljoen. Ook van een eerlijke beloning is met name in laaggeschoolde arbeid in productieketen vaak geen sprake. Veel van de slachtoffers van gedwongen arbeid, kinderarbeid en lage beloning, komen uit kwetsbare groepen, zoals werklozen en migrerende werknemers. Vrouwen en meisjes zijn, ook binnen de genoemde groepen vaak extra kwetsbaar.

Om deze problematiek aan te pakken zijn er tal van internationale normen en standaarden opgesteld. Zo zijn er de fundamentele principes en rechten op het werk. Deze rechten, opgesteld door de ILO, zijn door vele landen ondertekend. Ze zijn ook leidend in internationale codes en standaarden voor goed gedrag van (multinationale -) ondernemingen, zoals de 'UN Guiding Principles on Business and Human Rights' (UNGP's), de UN Global Compact en de OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen. En op hun beurt vormen de OESO richtlijnen en de beginselen voor mensenrechten en bedrijfsleven van de Verenigde Naties (UNGP's) het kader

voor internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen²⁸ (IMVO). Maar hoewel veel internationale ondernemingen deze normen en standaarden onderschrijven is naleving in de gehele productieketen nog niet gewaarborgd. Gedwongen arbeid, kinderarbeid en onderbetaling, maar ook discriminatie zoals ongelijke beloning van mannen en vrouwen komen nog veelvuldig voor in internationale productieketen. Dit brengt ook risico's met zich mee voor de institutionele beleggers.

Financiële instellingen beleggen en investeren in ondernemingen verspreid over de hele wereld. Veel van die ondernemingen zijn mogelijk op enige wijze betrokken bij schendingen van mensenrechten of arbeidsrechten van werknemers in hun keten. Voor beleggers is dit niet langer alleen een morele kwestie. Nu wet en regelgeving op gebied van maatschappelijke verantwoordelijkheid en 'due-diligence' toeneemt, wordt het beleggen in ondernemingen die betrokken zijn, direct of indirect, bij het schenden van werknemersrechten nadrukkelijker zowel een maatschappelijk als financieel materieel risico. Dit engagement programma is gericht op het identificeren en reduceren van deze risico's.

Doel van het thema

- Beleidsvorming: de onderneming heeft een adequaat mensenrechtenbeleid, in overeenstemming met de UN Guiding Principles on Business and human rights²⁹ en
 - heeft een adequate gedragscode voor toeleveranciers, waarin het naleven van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten³⁰ inclusief beleid voor 'herstel en verhaal' is vereist;
 - zet zich in voor het betalen van een leefbaar loon, ook door toeleveranciers en producenten in de keten;
- Implementatie en toetsing: de onderneming implementeert het beleid in de eigen bedrijfsvoering en bij de toeleveranciers en ziet actief toe op de voortgang;
- Samenwerking: de onderneming werkt samen met andere partijen zoals vakbonden en sector initiatieven aan bevordering van het naleven van mensenrechten, arbeidsrechten en leefbaar loon in de keten.
- Transparantie: de onderneming rapporteert op transparante wijze aan investeerders, consumenten en andere belanghebbenden over het beleid, de implementatie, monitoring en voortgang.

Voor het toetsen van de voortgang bij de ondernemingen zullen we gebruik maken van rapportages van de ondernemingen, van ESG data van MSCI maar ook bijvoorbeeld van de benchmarks van de World Benchmarking Alliance (WBA), Know the Chain en het

²⁸ www.imvoconvenanten.nl

²⁹ Inclusief een procedure voor 'herstel en verhaal', respect voor de UN Global Compact Women's Empowerment Principles en (indien relevant) het recht op 'free, prior informed consent' (FPIC).

³⁰ Tot de fundamentele arbeidsrechten behoren onder andere het verbod op dwangarbeid en kinderarbeid, het recht op vrijheid van vereniging en collectief onderhandelen, het recht op gelijk loon voor gelijk werk en de afschaffing van discriminatie op het werk.

Workforce Disclosure Initiative (WDI). Wat betreft beleid en voortgang ten aanzien van leefbaar loon zullen we de ondernemingen ook volgen met behulp van de methodologie van het Platform Living Wage Financials (PLWF).

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- SDG 1: Geen armoede

We richten ons hierbij met name op de het onderliggende doel 1.1. en bijbehorende indicator 1.1.1. die zich richten op het verminderen van armoede.

- SDG 5: Gendergelijkheid

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 5.1: een einde maken aan alle vormen van discriminatie jegens vrouwen en meisjes, voor zover het gaat om ongelijke behandeling rond werk en inkomen.

- SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

We richten ons hierbij met name op het onderliggende doelen 8.5 gericht op waardig werk en werkgelegenheid inclusief de indicator 8.5.1. die zich richt op het verhogen van de uurlonen. Ook doel 8.7, over gedwongen arbeid, moderne slavernij en mensensmokkel en kinderarbeid is relevant.

- SDG 10: Ongelijkheid Verminderen

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 10.1 en onderliggende indicator 10.1.1 die zich richten op inkomensgroei van lage inkomens wereldwijd.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

Voor de selectie van ondernemingen voor dit engagement programma hebben we onderzocht in welke sectoren het risico op betrokkenheid bij schendingen van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten hoog is. Op basis van dit onderzoek hebben we de landbouw en voedingsmiddelenketen gekozen. Daaronder vallen bijvoorbeeld de koffie, cacao en suikerketen, waarin nog veelvuldige schendingen van arbeidsrechten voorkomen. Voor het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van ESG data van MSCI en van diverse studies van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO), Unicef, de World Benchmarking Alliance, Know the Chain en anderen. Vervolgens hebben we 'portfolio due-diligence' toegepast en onderzocht welke bedrijven uit de relevante sectoren in de beleggingsportfoli'o's van deelnemende klanten voorkomen. Met dit selectieproces zijn de volgende ondernemingen geselecteerd:

Ajinomoto Co., Inc. is een Japanse producent van smaakversterkers, gedroogde kruiden, bakolie, zoetstoffen, aminozuren en medicijnen. Met een marktaandeel van 40% is Ajinomoto's werelds grootste

producent van aspartaam. Met deze suikervervanger profileert de onderneming zich als ambassadeur van gezonde voeding en eetgewoonten. De onderneming is actief in meer dan 130 landen. Op gebied van arbeidsomstandigheden in de toeleveringsketen zien we nog veel ruimte tot verbetering.

Carlsberg is een grote internationale bierbrouwerij gevestigd in Denemarken. Carlsberg is het moederbedrijf van verschillende internationale merken zoals Somersby Cider, Baltika en Grimbergen, maar ook van verschillende lokale bieren. De onderneming produceert meer dan 500 verschillende bieren en is daarmee de vierde grootste bierproducent ter wereld. Behalve bier maakt Carlsberg ook alcoholvrije dranken, waaronder frisdranken. Hoewel Carlsberg al veel aandacht besteedt aan mensenrechten en arbeidsomstandigheden gaan we toch graag in gesprek met de onderneming om verdere verbeterpunten, bijvoorbeeld op gebied van due-diligence in de toeleveringsketens en leefbaar loon.

Mondelez International is een Amerikaans voedselconglomeraat dat voornamelijk snacks produceert. In 2012 is Mondelez International ontstaan vanuit de snackafdeling van Kraft Foods. Hoewel Mondelez gevestigd is in de Verenigde Staten, is Europa de belangrijkste afzetmarkt. De onderneming is ingericht naar vier segmenten: chocolade, koekjes, kauwgom en kaas. Bekende merken van Mondelez zijn vooral Lu, Milka en Oreo. Ook Mondelez kan de scores op ESG indicatoren voor arbeidsomstandigheden nog verbeteren. Ook voor Mondelez zijn de cacao - en suikerketen van belang.

TABEL 5.5.1 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Arbidsomstandigheden keten ¹
Ajinomoto Co., Inc.	Japan	Packaged Foods & Meats	AA	n.a
Carlsberg AS	Denemarken	Brewers	AAA	4.2 ²
Mondelez International	Verenigde Staten	Packaged Foods & Meats	BBB	3,90

¹ MSCI indicator 'supply chain labor management'

² indicator 'labor management' (as supply chain labor management not available)

Voortgang

In deze rapportage periode is het voorbereidend onderzoek verricht en zijn de ondernemingen geselecteerd. Daarna zijn de brieven opgesteld en gestuurd. In de brieven informeren we de ondernemingen over onze analyse van het thema en de risico's en nodigen we de ondernemingen uit voor een gesprek hierover.

Vervolg

In de tweede helft van dit jaar willen we met alle ondernemingen tenminste één gesprek voeren. In de uitvoering van dit programma willen we weer samenwerken met de leden van het Platform Living Wage Financials. We

kiezen voor deze samenwerking omdat betaling van leefbaar loon in de keten een van de engagement doelen is en we goede ervaringen hebben wat betreft samenwerking met het platform.

5.6. Collectieve initiatieven

Waar mogelijk en gewenst is SPH, vertegenwoordigd door Achmea Investment Management, betrokken bij andere vormen van dialoog. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectieve engagement. Deze dialogen zijn gericht op sectoren, specifieke onderwerpen of overheden en andere regelgevende instanties.

Collectieve initiatieven en investor statements

In tabel 5.6.1 wordt een overzicht gegeven van alle initiatieven waar SPH steun aan heeft verleend.

Hieronder introduceren we het initiatief die het afgelopen half jaar is ondertekend.

Investor statement om Europese zorgplicht beleid aan te moedigen

De Europese Commissie werkt aan wetgeving dat ervoor moet zorgen dat Europese bedrijven haar verantwoordelijkheden neemt om mensenrechten en het milieu te respecteren. Het wetsvoorstel is, door het tegenwerken van lobbygroepen, meerdere malen uitgesteld. Het investor statement vraagt de Europese Commissie om het wetsvoorstel zonder verdere vertraging voor te leggen. Om effectiviteit van de nieuwe wetgeving te waarborgen, dringt het statement erop aan dat de wetgeving in lijn moet zijn met internationale principes en dat er juridische gevolgen kunnen zijn als de wetgeving niet wordt gevolgd. De wetgeving moet verder bedrijven verplichten om proactief en in de gehele waardeketen controles uit te voeren van mensenrechten en milieu.

TABEL 5.6.1 OVERZICHT COLLECTIEVE INITIATIEVEN SPH

Initiatief	Rol	Thema	Samenwerking	Sinds
Investor statement om Europees zorgplicht beleid aan te moedigen	Investor Statement		The Investor Alliance on Human Rights	H1 2022
Investor statement aan vaccinproducenten omtrent een effectieve en eerlijke reactie op COVID-19	Initiator		Coalitie met 65 investeerders	H2 2021
Engagement met Europese technologiebedrijven omtrent hun uitstoot van broeikasgassen	Investor Statement		Arabesque Asset Management	H2 2021
Healthy markets initiative	Supporting Investor		ShareAction	H1 2021
Engagement initiatief over duurzame eiwitproductie	Investor Statement		Farm Animal Investment Risk & Return	H1 2021
Investor statement over voeding en gezondheid vanuit de stichting "Access to Nutrition"	Investor Statement		Access to Nutrition	H2 2020
CDP Science Based Targets (SBT) campaign	Investor statement		CDP	H2 2020
Investor Statement "Pharmaceutical Sector & Covid-19"	Initiator		Coalitie met 65 investeerders	H1 2020
Preventing PFAS pollution by removing forever chemicals from food packaging	Investor statement	 	Fidra	H1 2020

5.7. ESG Nederland

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de bedrijfsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen, zoals fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en lange termijn waardecreatie. Ook remuneratievoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijk discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsten wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2016), en vanaf 1 januari 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code. Bij het voeren van de dialogen trekken wij zoveel mogelijk op in collectief verband, verenigd in Eumedion.

De principes uit de Stewardship Code bieden ons als institutionele beleggers de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan deelnemers en klanten over de wijze waarop wij als betrokken belegger invulling geven aan onze aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). Zij onderstreept ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar lange termijn waardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de eerste helft van 2022 is Achmea IM, namens het Pensioenfonds, in dialoog gegaan met acht Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze dialogen vonden plaats binnen het Eumedion verband, zie tabel 15.1.1.

TABEL 5.7.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H1 2022

Onderneming	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Beloningsbeleid, diversiteit, klimaat, mensenrechten, strategie.
DSM	Klimaat, diversiteit, mensenrechten, strategie.
Heineken	Duurzaamheid, diversiteit, mensenrechten, strategie.
KPN	Beloningsbeleid, diversiteit, strategie.
Philips	Beloningsbeleid, beloningsverslag, risicomanagement.
Shell	Klimaatbeleid, beloningsbeleid, bestuur.
Unilever	Duurzaamheid, mensenrechten, strategie.
Wolters Kluwer	Beloningsbeleid, diversiteit, risicomanagement.

Eumedion heeft voor de start van het aandeelhoudersseizoen een speerpuntenbrief³¹ verstuurd naar Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. De onderwerpen van de speerpuntenbrief zijn:

- Klimaat
- Diversiteit
- Mensenrechten

Afhankelijk van de onderneming en de actualiteiten zijn de uiteindelijke gespreksonderwerpen voor de dialoog bepaald.

Dialogen met Nederlandse ondernemingen Ahold-Delhaize

Met Ahold-Delhaize is al in eerdere gesprekken gesproken over het geven van meer transparantie in het beloningsverslag. Met name transparantie over de doelstellingen en in hoeverre deze behaald zijn. In het beloningsverslag over 2021 werd deze transparantie nog niet geboden. Ahold gaf als reden dat het voor hen wederom een bijzonder jaar was als gevolg van de Corona pandemie. Wij hadden graag al meer transparantie gezien in het verslag. Ahold heeft uitdrukkelijk toegezegd de gevraagde transparantie in het beloningsverslag over 2022 te geven. Dit is een positieve ontwikkeling welke aandeelhouders zal helpen om een beter beeld te kunnen vormen omtrent de beloningen.

Het nieuw voorgestelde beloningsbeleid van Ahold is ook besproken. In het nieuwe beleid zijn meerdere positieve veranderingen zichtbaar. Onder andere het toekennen van een groter gewicht aan lange termijn doelstellingen. Dit verbetert de focus van bestuurders op langetermijnwaardecreatie. Ook komt er zowel voor de korte termijn als de lange termijn doelstellingen, meer nadruk op ESG. Met bijna 95% van de aandelen is dit nieuwe

³¹ Speerpuntenbrief Eumedion: <https://www.eumedion.nl/clientdata/215/media/clientimages/Focus-Letter-2022.pdf?v=220714114326>

beloningsbeleid aangenomen op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van Ahold.

Ahold heeft diversiteit hoog op hun prioriteitenlijst staan. Zij proberen hier zo transparant mogelijk over te zijn in het jaarverslag. Ahold streeft naar een 50% man-vrouw verhouding in de Raad van Commissarissen. Op het gebied van gelijke beloning is Ahold analyses aan het uitvoeren. Naar verwachting kan Ahold hier in 2023 informatie over delen.

DSM

DSM heeft zich in 2022 gecommitteerd aan net zero in 2050 met tussenliggende doelen in 2030. Hun plan heeft absolute emissiereductiedoelstellingen op het gebied van scope 1 en 2 en intensiteitsdoelstellingen op het gebied van scope 3. De doelstellingen zijn door het SBTi goedgekeurd. In de dialoog is onder andere besproken hoe scope 3 gemeten wordt. DSM maakt hiervoor gebruik van het GHG Protocol Chemical Gas. Op 13 januari 2022 heeft Milieudefensie aan 29 ondernemingen (volgens hen de grote vervuilers) een brief gestuurd waarin zij de ondernemingen vragen om aan te geven hoe zij gaan realiseren dat zij voor 2030 45% minder CO2 uitstoten. DSM heeft, net als veel andere ondernemingen, deze brief ontvangen. DSM is aan het onderzoeken hoe ze de huidige strategie kunnen versterken in lijn met de brief. Momenteel zit DSM niet op het 1,5 graden pad maar wel ruim beneden 2 graden. Het goed meten en terugbrengen van scope 3 emissies blijft een uitdaging. Navraag leert dat DSM niet van plan is om hun klimaattransitieplan voor adviserende stem voor te leggen aan aandeelhouders. Zij menen dat ze voldoende informatie geven en dat de externe accountant controles uitvoert. We hebben DSM aangeraden om ESG-doelstellingen op te nemen in de beloning. De ESG-strategie van DSM kan hiervoor als basis dienen.

DSM is momenteel het beloningsbeleid aan het evalueren. Dialogen hierover zullen waarschijnlijk na de zomer starten. DSM werkt ook aan het opstellen van een roadmap op het gebied van mensenrechten. Naar verwachting zal het in 2023 gecommuniceerd worden aan de beleggers. Uit het medewerkersbetrokkenheidsonderzoek bleek dat er ruimte voor verbetering is op het gebied van veiligheid en inclusie. Gevraagd is hoe DSM verzekert dat het daadwerkelijk een veilige en inclusieve werkplek heeft voor haar medewerkers. DSM is van mening dat zij als grote onderneming meer meldingen ontvangen. Alle meldingen die DSM ontvangt, worden onderzocht. Wanneer nodig wordt er actie ondernomen. DSM heeft programma's opgezet omtrent respectvol gedrag. Er zijn lokale meldingssystemen ingesteld.

Pas enige tijd na de dialoog werd bekend dat DSM wil gaan fuseren met Firmenich. Dit zal in de dialoog in H2 2022 worden besproken.

Heineken

Met Heineken is gesproken over de concrete plannen om de gestelde klimaatdoelstellingen te behalen. Heineken richt zich op drie verschillende fases in de waardeketen, namelijk (1) landbouw, (2) verpakking en (3) glasproductie. Deze onderdelen vertegenwoordigen 75% van de totale emissies. Zo wordt er een pilot gestart voor CO2-arme landbouw en wordt er samengewerkt met leveranciers om de CO2 uitstoot te verminderen.

Heineken is lid geworden van de Task Force on Climate-Related Financial Disclosures (TCFD). Heineken heeft wijzigingen doorgevoerd in hun rapportage. Op dit moment op 'hoog over' niveau maar ze verwachten in 2023 op meer detailniveau te kunnen rapporteren. Het zal nog even duren voordat Heineken voldoet aan de TCFD standaard, aangezien zij klimaatgerelateerde risico's volledig in hun strategie willen implementeren.

Met Heineken is ook gesproken over de acties die zij uitvoeren op het gebied van diversiteit. We hebben Heineken aangemoedigd om te gaan rapporteren over diversiteit, inclusie en om op deze onderwerpen doelstellingen te zetten.

Heineken heeft zich gecommitteerd aan gelijke betaling. Alle dochterondernemingen worden beoordeeld op gelijke betaling waarna gedetailleerde plannen worden opgesteld. Heineken kon al delen dat er verschillen zijn tussen de dochters. De loonkloof naar functiegroep laat een goede uitkomst zien. Heineken streeft ernaar om bij te dragen aan een hogere levens- en arbeidsstandaard voor werknemers van derden (uitbestede werkzaamheden). Het doel is om in 2025 de SMART-uitbestedingsbeginselen in contracten voor uitbestede diensten te hebben verankerd.

KPN

KPN heeft het programma 'Kleurrijk KPN' opgezet. Dit programma ziet op medewerkers met diverse culturele achtergronden. KPN heeft harde targets gesteld op de man-vrouw verhouding. In de top zijn de vrouwen goed vertegenwoordigd. 25% van de KPN vrouwen zit in het top 500 management. Over de gehele onderneming genomen is het percentage vrouwen in de organisatie lager. Dit is deels afhankelijk van de functie. Naarmate lager in de organisatie gekeken wordt, werken er meer mannen. Het gebrekkige aanbod ten aanzien van bepaalde functies speelt hier volgens KPN een rol. KPN vindt 'tone at the top' belangrijk. Om het vervolgens uit te rollen naar de rest van de onderneming. In het jaarverslag van KPN stond opgenomen dat er 248 meldingen waren betreffende discriminatie of agressie waarbij werknemers betrokken waren. Met KPN is besproken wat deze meldingen inhielden. KPN heeft toegezegd om in de rapportage duidelijker te maken wat waar aan toe te schrijven is. In dit geval ging het om de overvallen op winkels, wat ertoe heeft geleid dat KPN de telefoons uit de winkels heeft laten halen. Ook was er meer sprake van agressie tegen monteurs. Medewerkers ontvangen trainingen hoe met dit soort gedrag om te gaan.

Met KPN is ook gesproken over de benodigde skillset van de Raad van Commissarissen en de Raad van Bestuur. Dit omdat een omslag kunnen maken naar cloud native, edge compute, AI toepassingen en nieuwe 5g diensten, één van de belangrijkste prioriteiten is voor de telecom operator. KPN is van mening dat het belangrijk is dat de RvC mensen bevat die ervaring hebben met technologische veranderingen. Zij hoeven niet zozeer kennis te hebben van de instrumenten zelf. Maar het is zeker een extra aandachtspunt voor KPN. Ze proberen alle aandachtsgebieden goed af te dekken. De gehele RvC en RvB hebben in 2021 een intensieve cursus gehad over bovengenoemde onderwerpen. Er is ook een lid van de RvC met ervaring op het gebied van de cloud. Voor de komende jaren heeft KPN een duidelijke strategie en ze denken nu al na over wat daarna. De verwachting is dat eind 2026 80% van Nederland op glasvezel zit.

Er is wederom gesproken over het feit dat KPN sinds de introductie van de LTI-prestatiemaatstaf ieder jaar de maximumscore heeft behaald. Het lijkt erop dat de doelstelling niet ambitieus genoeg is. Gevraagd is hoe KPN er tegenover staat om de NPS-score van de korte termijn doelstellingen naar de lange termijn doelstellingen te verplaatsen. Dit om de lange termijn focus in het beloningsbeleid te bevorderen. Afgesproken is om over deze onderdelen volgend jaar verder te spreken.

Philips

Met Philips is uitgebreid gesproken over de discretionaire aanpassing die de RvC heeft toegepast om de doelstellingen aan te passen waardoor doelstellingen toch werden behaald en bonussen werden uitgekeerd. Dit werd en wordt door aandeelhouders als ongewenst beschouwd. Zeker gezien de problemen met de slaapapneu apparaten die in het afgelopen jaar zijn opgekomen. De bonus is naar onze mening niet gerechtvaardigd. Philips heeft toegelicht hoe de besluitvorming in zijn werk is gegaan en wat de afwegingen waren. Helaas heeft Philips geen aanpassingen gedaan. Tijdens de virtuele aandeelhoudersvergadering heeft bijna 80% van de aandeelhouders tegen het beloningsverslag gestemd. Omdat het een adviserende stem betreft heeft het geen automatische gevolgen voor de bonussen. De bonussen zijn al uitgekeerd. Philips heeft aangegeven in gesprek te gaan met aandeelhouders. Dat er geen aanpassing is gedaan kan gevolgen hebben op de (her)benoemingen die in 2023 op de agenda komen te staan. De reactie van Philips op de zorgen en onvrede van aandeelhouders is ook teleurstellend te noemen. We hebben bij Philips ook aangegeven dat een volledig virtuele vergadering ongewenst was. Zeker gezien de omstandigheden. Aan deze oproep heeft Philips geen gehoor gegeven. In de tweede helft van 2022 zal er verder gesproken worden over de teleurstellende gang van zaken.

Shell

Met Shell hebben er aparte gesprekken plaatsgevonden met de chair en de voorzitter van het Remuneration Committee. Met de chair is gesproken over de oorlog in

Oekraïne. Shell gaf aan dat ze zich volledig terugtrekken uit Rusland. Ze hebben iedere joint-venture verlaten. Maar voor vertrek wilden ze zich er wel van verzekeren dat de medewerkers veilig waren. Shell heeft excuses aangeboden voor het toch nog aankopen van gas in Rusland. Ze willen dit vervangen door andere bronnen. Afhankelijk van hoe dit verder gaat verlopen kan het aanbod hard naar beneden gaan. We hebben gevraagd of Shell zijn standpunt verandert m.b.t. andere controversiële landen. Shell gaf aan dit te bekijken maar hier nu niks over te kunnen communiceren.

Daarnaast is er nog gesproken over de klimaatdoelstellingen. We hebben aangegeven dat absolute reductie doelstellingen aandeelhouders helpen om de plannen van Shell beter te kunnen begrijpen en beoordelen. Shell gaf aan dat scope 3 een lastige uitdaging is en blijft. We hebben aangedrongen op het zetten van verdere stappen. Concurrenten van Shell rapporteren ook over absolute emissiereductie. Shell heeft tijdens de dialoog de voortgang van hun klimaattransitieplan toegelicht. Op het gebied van scope 1 en 2 laat dit vooruitgang zien. Scope 3 blijft een discussiepunt. Shell werkt aan nieuwe energievormen. Ze geven aan dat dit nog vroeg in het proces is. Er zijn nog veel onzekerheden zoals met lange termijnopslag en natuur gebaseerde oplossingen. Ze verwachten in Q1 2023 meer informatie hierover te kunnen communiceren.

Ook is gesproken over de rechtszaak die Client Earth heeft aangespannen tegen bestuurders van Shell. Shell is het niet eens met de zienswijze van Client Earth. Afgewacht zal moeten worden of het daadwerkelijk tot een rechtszaak komt. Shell is van mening dat Client Earth niet beter weet hoe afbouw moet plaatsvinden dan Shell zelf.

Tijdens het gesprek met de voorzitter van het Remuneration Committee is aangegeven dat we graag willen zien dat de klimaatcomponent in de beloning versterkt wordt. Shell gaf aan dat de in 2019 gestelde doelstellingen toen goed leken maar nu als zwak worden gezien. Shell zal uitdagendere doelstellingen gaan opstellen. Ook hebben we aangegeven meer transparantie te willen omtrent de gestelde doelen als onderdeel van de beloning en in hoeverre deze behaald zijn. Shell zal dit onderzoeken.

Unilever

Unilever heeft in januari 2022 aangekondigd om het organisatiemodel aan te passen. Unilever gaf aan dat het doel is om het organisatiemodel te vereenvoudigen en deze meer categorie gefocust te maken. Op deze wijze zal de organisatie wendbaarder zijn en beter gereed voor de toekomst. Duurzaamheid wordt geïntegreerd in alle merken en de strategie.

In reactie op de dialoog met ShareAction en de door hen gecoördineerde aandeelhoudersresolutie heeft Unilever toegezegd om te gaan rapporteren over de gezondheid van voedingsmiddelen en om doelen te stellen voor het vergroten van het aandeel gezondere producten in de

Unilever portefeuille. Dit is een hele mooie ontwikkeling wat gevolgen zal hebben op de onderneming en de duurzaamheidsdoelstellingen.

Ook is gesproken over het due diligence proces van Unilever op het gebied van mensenrechten. Unilever gaf aan dat het verder gaat dan compliance. Het is noodzaak om de situatie ter plaatse te beoordelen. Hiervoor heeft Unilever ronde tafelgesprekken met stakeholders. Er is contact met lokale vakbonden en vergelijkbare ondernemingen in de regio. Het Global Security Team van Unilever heeft een duidelijk protocol opgesteld en dit is zeker het geval in conflictgebieden. De ervaringen van Unilever met hun in 2021 ingevoerde Responsible Sourcing Policy zijn besproken. Nieuwe leveranciers moeten formeel bevestigen dat ze aan de vereisten in dit beleid voldoen of deze overtreffen, voordat ze in de systemen van Unilever worden opgenomen. Unilever gaf aan dat hier grote vooruitgang mee is geboekt.

Wolters Kluwer

Met Wolters Kluwer is gesproken over de stijging in vrijwillig verloop en de daling in de medewerkerstevredenheidsscore. Wolters Kluwer lichtte toe dat ze de medewerkerstevredenheidsscore vergelijken met de industrie benchmark. In deze benchmark zit het top kwartiel van de ondernemingen, dit levert een hoge score op die moeilijk te overtreffen is. De resultaten die Wolters Kluwer ziet komen overeen met wat er in de markt in het algemeen zichtbaar is. Een belangrijke factor is volgens hen pandemie moeheid. Wolters Kluwer heeft het programma voor welzijn en welbevinden verbeterd. Ook blijven ze aan (vertrekkende) medewerkers naar feedback vragen.

Daarnaast is gesproken over het aantal 'Speak up' meldingen wat laag lijkt (21) ten opzichte van de grootte van het werknemersbestand (19.800). Wolters Kluwer heeft toegelicht dat dit aantal ziet op de zaken die behandeld zijn door de 'Ethics and Compliance Committee'. Het omvat niet de meldingen die op lokaal niveau zijn afgehandeld. De RvB ontvangt deze meldingen niet. We hebben aangegeven dat deze meldingen juist ook hele relevante informatie kunnen bevatten en hebben erop aangedrongen dat Wolters Kluwer gaat onderzoeken of dit niet aangepast moet worden. Wolters Kluwer heeft toegezegd dit te bekijken.

Wolters Kluwer heeft in haar jaarverslag meer transparantie gegeven over diversiteit. Niet alleen wat betreft geslacht maar ook (waar het de US betreft) op het gebied van ras/ethniciteit. Wolters Kluwer gaf aan dat diversiteit op een bredere agenda is gebaseerd. In de US zit 60% van het werknemersbestand. Hier mag gerapporteerd worden over ras/ethniciteit. Dit is in andere landen weer verboden. Er worden veel trainingen gegeven op het gebied van diversiteit zowel aan managers als recruiters. Dit om ervoor te zorgen dat ze zich bewust zijn van het onderwerp en de vooroordelen die er onbewust kunnen zijn. Met als doel een inclusieve organisatie te zijn.

Ondanks dat 'customer focus and relationships' het hoogste level van materialiteit in de materialiteitsmatrix heeft, wordt er niet gerapporteerd over NPS scores. We hebben Wolters Kluwer gevraagd of het, gezien het belang hiervan, mogelijk is om op een hoger niveau te rapporteren over deze scores. Wolters Kluwer gaf aan dit niet te willen doen gezien de commerciële gevoeligheid van de informatie. Dit zal vermoedelijk onderwerp van gesprek blijven in de dialoog.

Ook hebben we er bij Wolters Kluwer op aangedrongen om het gewicht van de 'STI non-financial doelstellingen' te verhogen. Het aantal doelstellingen is teruggebracht met als doel de focus te vergroten maar het gewicht is gelijk gebleven. Wolters Kluwer gaf aan dat dit jaar voor het eerst de doelstellingen uitgerold zijn naar het gehele management. Ze gaven aan een stap voor stap benadering te hanteren. Een volgende stap zal zijn om het gewicht te verhogen. Ze wilden nog niet toezeggen dat dit komend jaar zal zijn. Hier zullen wij wel op aandringen.

6. Stembeleid & Corporate Governance

SPH ziet het als haar plicht van haar stemrecht gebruik te maken om waar nodig en waar mogelijk het belang van SPH, haar deelnemers en de maatschappij te beschermen. De UNPRI en de UN Global Compact/OESO richtlijnen vormen bij het stembeleid van SPH het uitgangspunt. Voor de illiquide portefeuillecomponenten privaat vastgoed en infrastructuur heeft SPH geen eigen stemrecht. SPH belegt voor deze categorieën in fondsen waarbij de uitoefening van stemrecht of recht op posities in een RvC is uitbesteed aan de manager van deze beleggingen. SPH zal zich een beeld vormen van wat de huidige praktijk is bij deze beleggingen en in hoeverre dit strookt met de eigen MVB-overtuigingen.

Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. SPH belegt onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan SPH invloed uitoefenen op de onderneming. Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan het zich uitspreken over het beloningsbeleid. SPH doet dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergadering (stemmen). Door gebruik te maken van het stemrecht kunnen de beleggingsfondsen invloed uitoefenen op ondernemingen en invloed aanwenden om een betere corporate governance te stimuleren bij de ondernemingen. Een goede corporate governance draagt bij aan de lange termijn waardecreatie.

6.1. SPH als actief aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfondsen een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 2 vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance code.

SPH voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van SPH zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stembeleid;
2. Stemverslag van de voorgaande kwartalen en het afgelopen jaar;
3. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

6.2. Stemgedrag SPH

Achtergrond

De eerste helft van het jaar is altijd een zeer drukke stemperiode. De meeste aandeelhoudersvergaderingen vinden namelijk in dit halfjaar plaats. Voor Europa en de Verenigde Staten is het de piek van het aandeelhoudersvergaderingenseizoen. In diverse landen werden de beperkende maatregelen tegen de verspreiding van het Corona-virus afgeschaald of helemaal opgeheven. Als gevolg is het aantal ondernemingen wat een hybride vergadering hield toegenomen, evenals het aantal ondernemingen wat alleen live een vergadering hield.

Aandeelhoudersvoorstellen

Dit jaar is, net zoals voorgaande jaren, een toename te zien van het aantal aandeelhoudersvoorstellen op zowel de E, S

als de G. Dit geldt met name voor de Verenigde Staten. De stijging van aandeelhoudersvoorstellen in dit continent heeft meerdere oorzaken. Er zijn enerzijds meer voorstellen ingediend en anderzijds heeft de Securities and Exchange Commission (SEC) meer verzoeken van ondernemingen om geen actie te ondernemen op ingediende aandeelhoudersvoorstellen afgewezen. De meeste aandeelhoudersvoorstellen werden ingediend bij banken, olie- en gasondernemingen en retail ondernemingen.

Naast de toename in het aantal aandeelhoudersvoorstellen steeg over het algemeen ook de steun voor de voorstellen. Het aantal aandeelhoudersresoluties wat teruggetrokken is voor de vergaderingen is gestegen. Dit wordt mede veroorzaakt door de toenemende steun die aandeelhoudersresoluties krijgen. Wij zien dit als een positieve ontwikkeling. Het betekent namelijk dat de indiener van het aandeelhoudersvoorstel en de onderneming afspraken hebben gemaakt in het voordeel van het aandeelhoudersvoorstel. Dit laat zien dat aandeelhoudersvoorstellen een pressiemiddel kunnen zijn om ondernemingen stappen te laten zetten.

Klimaat

Klimaatverandering was wederom een centraal thema dit stemseizoen. Meerdere ondernemingen legden hun klimaatstrategie ter stemming aan de aandeelhouders voor (met uitzondering van Nederlandse ondernemingen). Duidelijk zichtbaar was dat de steun voor klimaat gerelateerde aandeelhoudersresoluties voor het merendeel blijft stijgen. Daarnaast heeft de aandacht voor klimaatverandering in toenemende mate invloed op de mate van steun voor bestuurdersverkiezingen. Dit heeft geleid tot meer TEGEN stemmen wat betreft (her)benoemingen van bestuurders die achterblijven in de klimaattransitie.

Stemactiviteiten van SPH

Wij stemden in het afgelopen halfjaar op 4.278 vergaderingen op totaal 46.595 agendapunten. Zie tabel 6.2.1. voor de regionale verdeling van vergaderingen over H1 2022.

TABEL 6.2.1 REGIONALE VERDELING H1 2022

Land	Aantal
Australië	48
Oostenrijk	17
Bahama's	1
België	39
Bermuda	44
Brazilië	46
Canada	205
Kaaimaneilanden	89

Chili	4
China	183
Colombia	1
Curaçao	1
Tsjechië	2
Denemarken	39
Faeröer	1
Finland	31
Frankrijk	71
Duitsland	94
Gibraltar	2
Griekenland	6
Guernsey	4
Hong Kong	30
Hongarije	3
Indië	33
Indonesië	13
Ierland	27
Isle of Man	7
Israël	60
Italië	62
Japan	654
Jersey	16
Koeweit	3
Liechtenstein	1
Luxemburg	13
Maleisië	21
Malta	2
Marshall Isl	2
Mauritius	1
Mexico	15
Nederland	54
Nieuw-Zeeland	5
Noorwegen	48
Filipijnen	5
Polen	5
Portugal	6
Puerto Rico	4
Rusland	4

Saoedi-Arabië	5
Singapore	55
Zuid-Afrika	11
Zuid-Korea	44
Spanje	38
Zweden	49
Zwitserland	86
Taiwan	51
Thailand	23
Turkije	4
Verenigde Arabische Emiraten	4
Verenigd Koninkrijk	202
VS	1.682
Britse maagdeneilanden	2

Op de website van SPH kunt u via het Vote Disclosure Systeem vinden hoe we gestemd hebben per aandeelhoudersvergadering.

Achmea IM voert ons stembeleid uit en past voor elke steminstructie het eigenop maat gemaakte stembeleid toe. Achmea IM maakt bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van het stemplatform en analyses van Institutional Shareholder Services (ISS). Het stembeleid wordt doorlopend geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten.

Voordat de definitieve stem wordt uitgebracht analyseren we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

Er wordt niet altijd met het management van de onderneming meegestemd. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van het aantal tegenstemmen per fonds. Het grootste aantal tegenstemmen betrof tegenstemmen tegen managementvoorstellen. Het ging hier onder andere om de (her)benoemingen van bestuurders. Redenen voor tegenstemmen waren onder andere:

- Onvoldoende onafhankelijkheid bestuurder
- Bestuur voldeed niet aan de diversiteitsvereisten
- Tekort geschoten in het beheren en/of beperken van ESG-risico's
- Te lange bestuurstermijn

Ook betrof het vaak beloningsstructuren die als excessief, onvoldoende toegelicht en niet transparant genoeg beoordeeld worden, of waar een link met de prestaties van

de onderneming ontbreekt. Dit kwam zowel terug in beloningsbeleid als beloningsverslagen. Van de grootste bijdragers aan de CO2 uitstoot (olie en gas-, staal-, cement-, nutsbedrijven) werd verwacht dat er klimaatgerelateerde performance targets in de beloning waren opgenomen. Indien dit niet het geval was werd er tegen het beleid/verslag gestemd. De categorie Overig ontving ook regelmatig een tegenstem. Klimaattransitieplannen van ondernemingen zijn onder deze categorie opgenomen. Ook de stemmen voor een aandeelhoudersresolutie houden impliciet een stem tegen het management in en zijn door ons meegenomen in onderstaand percentage van tegenstemmen.

TABEL 6.2.2 : OVERZICHT TEGENSTEMMEN H1 2022¹

Totaal aantal stemmen	% Tegen
10.263	22%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

De managementresoluties kunnen worden onderverdeeld in een zestal hoofdthema's: benoeming bestuurders, beloningsbeleid, uitgifte aandelen, routinezaken, fusies & overnames en overig. Onder routinezaken wordt bedrijfsvoering verstaan. Denk hierbij aan het aanstellen van de accountant, wijzigen van statuten en beslissingen omtrent de uitgifte van dividend. Onder het thema overig vallen onder andere klimaatstrategieën van de onderneming en sociale rapportages. In de eerste helft van 2022 zijn de meeste stemmen uitgebracht voor benoeming bestuurders, routinezaken en beloning.

TABEL 6.2.3 STEMACTIVITEITEN PER HOOFDTHEMA¹

	Voor	Tegen
Benoeming bestuurder	83%	17%
Beloning	71%	29%
Uitgifte aandelen	80%	20%
Routine zaken	95%	5%
Fusie en overnames	86%	14%
Overig	92%	8%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

6.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen onder meer betrekking hebben op de thema's milieu & gezondheid, mensenrechten, goed bestuur. In het afgelopen halfjaar hebben wij 641 aandeelhoudersresoluties beoordeeld en onze stem uitgebracht.

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Dat betekent dat wij niet in alle gevallen voor een resolutie zullen stemmen, ook al past deze binnen onze speerpuntthema's. Onderstaand overzicht onze steminstructie per thema voor deze resoluties.

TABEL 6.3.1 STEMGEDRAG
AANDEELHOUDERSRESOLUTIES¹

Thema	Aantal	% Voor	% Tegen
Overig (o.m. Politieke Donaties)	38	89%	11%
Beloning	18	67%	33%
Benoeming Bestuurder	382	75%	25%
Klimaat, Milieu en Gezondheid	35	97%	3%
Routinezaken	77	44%	56%
Goed Bestuur	65	95%	5%
Mensenrechten	21	86%	14%
Sociaal	5	80%	20%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

Gezondheid Gilead

Een groep aandeelhouders, waaronder Achmea IM, hebben een aandeelhoudersresolutie ingediend bij Gilead omtrent haar lobbyactiviteiten. Gilead wordt in het voorstel verzocht een beoordeling door een derde partij uit te laten voeren en te rapporteren over de afstemming van haar lobbyactiviteiten op haar openbare beleidsstandpunt en publieke verklaringen.

Gilead maakt op haar website haar politieke bijdragen bekend en het deel van de betalingen aan handelsverenigingen dat voor politieke doeleinden wordt gebruikt. De onderneming maakt het toezichtbeleid van de raad van bestuur bekend en verklaart dat de raad van bestuur toezicht houdt op politieke en lobbyactiviteiten via de 'Nominating and Corporate Governance Committee', dat regelmatig betalingen en beleidslijnen evalueert. Volgens de proxyverklaring van de raad van bestuur is de

onderneming van plan om informatie openbaar te maken over betrokkenheid bij handelsverenigingen en het proces van de onderneming om te beoordelen of het op één lijn zit met haar eigen waarden en die van belangenorganisaties. Hoewel de onderneming in het verleden wel eens beleidsstandpunten openbaar heeft gemaakt, lijkt de website van Gilead op dit moment geen informatie te geven over beleidsstandpunten. Gilead maakt bekend dat het handelsverenigingen steunt die gelobbyd hebben tegen hervormingen van de gezondheidszorg die de prijzen van geneesmiddelen op recept zouden verlagen.

Aanvullende informatie over de beleidsstandpunten van de onderneming en de congruentie tussen haar standpunten over toegankelijkheid en betaalbaarheid en haar lobbyactiviteiten zou aandeelhouders nuttige informatie verschaffen over de manier waarop de onderneming de daarmee samenhangende risico's beheert. Om deze reden heeft het pensioenfonds VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 49,9% voor de resolutie, daarmee is deze resolutie afgewezen. Er loopt nog een onderzoek of Gilead de blanco stemmen mocht meetellen bij de tegen stemmen. Indien dit niet het geval is zal het aantal voor stemmen meer zijn. We houden de uitkomst in de gaten. De mate van steun is wel dusdanig hoog dat Gilead hier actie op moet ondernemen.

Milieu - Water Alphabet Inc.

As You Sow heeft een resolutie bij Alphabet ingediend waarin ze Alphabet vragen om een verslag op te stellen over locatie specifiek waterrisicobeheer en -metriek. Op deze wijze kunnen aandeelhouders meten of de onderneming haar waterrisico's voldoende beheert.

Alphabet benoemt in haar Water Stewardship-paper 2021 specifieke informatie over datacenters en in haar Milieuverslag met water verband houdende maatstaven, namelijk totale onttrekking, verbruik en lozing. Voor verantwoord rentmeesterschap van datacenters wijst de onderneming op waterefficiëntie-initiatieven en op de aanpak vanuit de gemeenschap. Alphabet heeft ook een doelstelling voor 2030 om 120% van de gemiddelde hoeveelheid verbruikt water weer aan te vullen.

Aandeelhouders hebben baat bij aanvullende informatie over locatie specifieke risicobeperkende maatregelen. Met name in gebieden met watertekorten. Ook hebben aandeelhouders voordeel wanneer er wordt gerapporteerd over de metriek van het waterverbruik, zodat uitgebreid kan worden beoordeeld hoe de onderneming omgaat met de risico's van klimaatverandering en waterschaarste. Om deze reden heeft het pensioenfonds VOOR de resolutie gestemd. Van de aandeelhouders stemde 22,5% voor de resolutie. De resolutie is daarmee niet aangenomen.

Gezondheid

6.4. Corporate governance ontwikkelingen

Analyse Algemene Vergadering van Aandeelhouders seizoen in Nederland Stijging aantal live en hybride vergaderingen

Als gevolg van het geleidelijk opheffen van de beperkende maatregelen tegen de verspreiding van het coronavirus vonden er weer veel live en hybride Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders (hierna: AvA's) plaats. Maar 15% van de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hield een uitsluitend virtuele vergadering. Dit betrof onder andere Philips en AkzoNobel. Gezien de gevoeligheid omtrent deze vergaderingen op het gebied van beloningen werd dit door ons als zeer teleurstellend ervaren.

Naast de terugkeer van de live vergaderingen zijn ook de hybride varianten goed ontvangen. Bij de hybride vergaderingen kon men beter dan vorig jaar op afstand (vervolg-)vragen stellen. Dit verbeterde de mogelijkheid om discussie te kunnen voeren.

De vergaderingen van ING Groep en Shell werden verstoord door klimaatactivisten. De vergadering van ING werd als gevolg hiervan voor enkele minuten uitgesteld. De vergadering van Shell moest bijna 3 uur worden uitgesteld om de activisten uit de vergaderzaal te verwijderen zodat de AvA kon plaatsvinden.

Net als vorig jaar was er ook dit jaar weer een stijging in het aantal uitgebrachte stemmen op de AvA's. Zowel bij de AEX- als de AMX ondernemingen. Bij de AEX ondernemingen was het percentage uitgebrachte stemmen 76,9% t.o.v. 75,8% in 2021. En bij AMX ondernemingen was het percentage 72,3% t.o.v. 70,9% in 2021.

Stijging aantal tegenstemmen bij managementvoorstellen

In totaal waren er 1.039 agendapunten geagendeerd op de AvA's van de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Ondernemingen reageren actiever op zorgpunten van aandeelhouders die in aanloop naar de vergadering geuit zijn, zo hebben we het volgende gezien:

- 6 managementvoorstellen werden teruggetrokken voor de vergadering.
- 1 managementvoorstel werd door de onderneming aangepast voor deze ter stemming werd gebracht.

Dit is een positieve ontwikkeling.

Ook dit jaar stond er 1 aandeelhoudersvoorstel geagendeerd, namelijk het voorstel van "Follow This" bij Shell. Follow This dringt in dit voorstel aan op scherpere klimaatdoelen die naar hun mening meer in lijn zijn met het klimaatverdrag van Parijs.

Van de managementvoorstellen waren er 46 voorstellen die te maken kregen met meer dan 20% tegen stemmen. Het grootste aantal van deze resoluties betrof beloning gerelateerde managementvoorstellen (beleid en verslag). Dit soort voorstellen bedroeg 45% van de voorstellen waar veel tegenstemmen waren (ten opzichte van 39% in 2021). Er was dit jaar een grote stijging van het aantal tegenstemmen met betrekking tot (her)benoemingen van de leden van Raden van Bestuur en de Raden van Commissarissen. Dit jaar bedroeg deze categorie 23% van het aantal managementvoorstellen met veel tegenstemmen. Dit ten opzichte van 8% in 2021. Deze stijging is ook zichtbaar bij de uitgebrachte stemmen voor het pensioenfonds. Dit is mede het gevolg van het aangepaste stembeleid waarin is opgenomen dat bestuurders verantwoordelijk worden gehouden voor hoe zij ESG-risico's beheren en mitigeren.

Weinig actie Raad van Commissarissen bij 'afgekeurd' beloningsverslag

Net als afgelopen jaar waren er veel tegenstemmen ten aanzien van beloningsverslagen. Maar helaas wordt hier door de Raad van Commissarissen weinig actie op ondernomen. Zelfs wanneer er dusdanig veel stemmen zijn dat een verslag wordt 'afgekeurd'. De stem op het beloningsverslag is een zogenaamde 'adviserende stem'. De onderneming is niet verplicht hier gevolgen aan te verbinden. Met het oog op goede corporate governance is er uiteraard wel de verwachting dat wanneer er veel tegenstemmen zijn dit leidt tot gesprekken en mogelijk aanpassingen. Het gebrek aan actie door de Raad van Commissarissen kan er toe leiden dat tegen hun herbenoeming wordt gestemd.

Een beloningsverslag dat erg veel tegenstemmen ontving was van Philips. Het beloningsverslag ontving 79,4% tegen stemmen. Aangezien het een adviserende stem betreft, heeft het geen automatische gevolgen voor de bonussen. De bonussen zijn al uitgekeerd. Philips heeft aangegeven in gesprek te gaan met aandeelhouders over deze uitslag. De reactie van Philips tijdens de vergadering over deze uitslag was teleurstellend. Wanneer er geen actie door Philips wordt ondernomen naar aanleiding van de uitslag is het zeer waarschijnlijk dat dit gevolgen gaat hebben op de herbenoemingen volgend jaar.

Klimaatplannen blijven een uitdaging

Dit geldt zowel voor de ondernemingen als voor aandeelhouders. Klimaat was 1 van de 3 onderdelen van de focusletter die Eumedion in het najaar van 2021 naar Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen heeft uitgestuurd. De focusletter bevat onderwerpen die besproken zullen worden in de dialogen in aanloop naar de aandeelhoudersvergaderingen. Van de grootste Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen (62 ondernemingen) heeft 76% een bepaalde vorm van een klimaatplan met in ieder geval 1 CO2 reductie doelstelling hierin opgenomen. 42% van de ondernemingen hebben een net-zero target voor scope 1, 2 en 3.

Van de doelen die zijn opgesteld door ondernemingen is 32% geverifieerd door het Science Based Target Initiative (SBTi). Meerdere ondernemingen hebben een verzoek ingediend voor verificatie door de SBTi maar momenteel is er sprake van een doorlooptijd van 1,5 jaar om de cijfers te laten valideren. Het is lastig om als aandeelhouder in te schatten hoe uitdagend de doelen zijn die ondernemingen stellen. Ook omdat ondernemingen van verschillende basisjaren uitgaan en diverse methodes gebruiken om scope 3 emissies te berekenen. Sommige ondernemingen maken daarnaast gebruik van intensiteit doelstellingen terwijl andere ondernemingen zich richten op absolute emissie reductiedoelstellingen. De informatie over de klimaat gerelateerde activiteiten van de ondernemingen zijn verspreid over het jaarverslag, de website, toezichthouder rapportages en overige publicaties. Dit bemoeilijkt de inzichtelijkheid en vergelijkbaarheid. Een paar ondernemingen publiceren een samenhangend rapport waar al deze informatie verzameld wordt maar deze rapportages verschillen in detail en scope.

Wereldwijd zijn er veel aandeelhoudersresoluties ingediend op het gebied van klimaat. Bij Shell was wederom een aandeelhoudersvoorstel ingediend door Follow This. Opvallend hier was dat de steun voor het voorstel bij Shell is gedaald (ongeveer 20% t.o.v. 30% in 2021). Follow This is aan het onderzoeken wat de redenen hiervoor zijn. Follow This heeft meerdere voorlopige verklaringen benoemd. Dit omvat onder andere dat beleggers het verhaal van de grote gas- en olie ondernemingen aanvaardden dat de door de oorlog veroorzaakte crisis zwaarder weegt dan de klimaatcrisis. En dat beleggers terugkomen op de noodzaak van scope 3 doelstellingen. Wij zullen de definitieve uitkomst in de gaten houden.

Diversiteit verbreedt

Het 2e focuspunt uit de Eumedion focusletter betrof diversiteit. Uit de jaarverslagen en dialogen met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen blijkt dat hoewel 'geslacht' nog steeds het meest voorkomende diversiteitsonderwerp is, etniciteit als onderwerp toeneemt. Dit is vooral het geval bij ondernemingen met een grote blootstelling aan de VS. Enkele van deze ondernemingen rapporteerden in hun jaarverslag over de etniciteitsverdeling van het werknemersbestand in de VS. In de VS is het toegestaan deze data op te vragen en te publiceren. In Europa is dit niet het geval.

De recente discussies over het tegengaan van ongewenst en ontoelaatbaar gedrag hebben bij alle ondernemingen waarmee gesproken is in de dialogen de interne discussies geïntensiveerd. Er zijn als gevolg hiervan door de ondernemingen maatregelen genomen om de veiligheid en gezondheid op de werkvloer (op alle gebieden) te verzekeren. Ondernemingen willen een prettige, veilige, eerlijke, inclusieve en vertrouwelijke werkplek stimuleren waarin alle werknemers zichzelf kunnen zijn. Er is ook extra aandacht gegeven aan de verschillende meldingsprocedures en wat daar aan verbeterd kan worden.

Ondernemingen worden aangemoedigd om informatie over diversiteit openbaar te maken voor zover de nationale/ regionale wetgeving dit toestaat.

Weinig informatie over de effectiviteit van due diligence procedures op het gebied van mensenrechten

Het 3e focuspunt van de focusletter van Eumedion betrof transparantie over due diligence op het gebied van mensenrechten. Ondernemingen werden gevraagd om robuuste procedures in te voeren voor het identificeren, beheersen en voorkomen van negatieve gevolgen voor de mensenrechten die van belang zijn voor de desbetreffende onderneming. Tijdens de dialogen was de focus op mensenrechten in de leveranciersketen. Bijna alle ondernemingen hebben een programma gericht op mensenrechten. Hier valt leveranciersscreening ook onder en due diligence activiteiten op het gebied van loon en arbeidsvoorwaarden. Ondernemingen verklaren dat zij voldoen aan verschillende richtsnoeren, zoals onder andere die van de OESO waar mensenrechten een belangrijke rol speelt. Er zijn meer ondernemingen die in hun programma engagement met leveranciers hebben opgenomen. Dit om mensenrechten volledig te verankeren in hun activiteiten om 'no harm' te bereiken en/of 'a force for good' te zijn. Dit zijn positieve ontwikkelingen.

De jaarverslagen van de ondernemingen bevatten wel veel informatie over de procedures en maatregelen maar minder over de effectiviteit van deze procedures. Ook maken ondernemingen relatief weinig bekend over de maatregelen die zij hebben genomen om na te gaan of leveranciers de gedragscode van de onderneming naleven. En over stappen die zijn ondernomen om negatieve gevolgen voor de mensenrechten te verzachten. In het algemeen geven ondernemingen geen gedetailleerde informatie over de wijze waarop zij besluiten om activiteiten in landen of gebieden waar conflicten heersen en/of mensenrechtenkwesties zijn vastgesteld voort te zetten of te stoppen. Het is voor aandeelhouders meestal onduidelijk in hoeverre het mensenrechtenbeleid van de onderneming in verschillende landen wordt toegepast. Hier zijn zeker nog stappen te zetten.

7. Impact maken

Impact beleggingen, ook wel beleggingen in oplossingen genoemd, zijn beleggingen die naast een financiële doelstelling ook een concreet meetbare maatschappelijke doelstelling hebben. In dit hoofdstuk rapporteren wij over de omvang van onze impact beleggingen en de gerealiseerde impact.

7.1. Zorgvastgoed

Wij hebben het initiatief genomen om een fonds op te zetten dat er volledig op is gericht om betaalbaar en duurzaam zorgvastgoed in Nederland te realiseren: het Apollo Zorgvastgoedfonds. Dit fonds investeert in zorgvastgoed, waaronder eerstelijnszorgcentra. De fondsmanager is lid van GRESB (benchmark voor duurzaam vastgoed) en heeft de UNPRI ondertekend.

SPH is er in geslaagd om het volledige initiële doelvermogen van EUR 80 miljoen te beleggen en heeft het fonds daarmee een goede start gegeven. Het Apollo Zorgvastgoedfonds heeft inmiddels meer geïnteresseerde partijen aangetrokken om zo haar impact te vergroten. De investeringen van het fonds zijn onder te verdelen in drie categorieën: beschermd wonen, verpleegcomplexen en gezondheidscentra.

TABEL 7.1.1 OMVANG VAN HET FONDS

Beschermd wonen	Verpleegcomplexen	Gezondheidscentra
€ 25.833.526	€ 43.837.843	€ 54.639.450
2 objecten	4 objecten	10 objecten
122woningen	251 studio's	50 praktijken
183 bewoners	251 bewoners	82.450 cliënten
		43 huisartsen

Naast de omvang en de opbouw van de portefeuille houden wij ook in de gaten wat de impact is op de zorgaanbieders (financierbaarheid, relatietermijn en tevredenheid) op de gebruikers (betaalbaarheid, tevredenheid en veiligheid) en op de omgeving (tevredenheid en duurzaamheid).

8. Bijlagen

8.1. Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties

Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het VN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het UN Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

8.2. Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2016 versie)

Principe 4.1 De algemene vergadering

Principe De algemene vergadering kan een zodanige invloed uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad

van commissarissen van de vennootschap, dat zij een volwaardige rol speelt in het systeem van checks and balances binnen de vennootschap. Goede corporate governance veronderstelt een volwaardige deelname van aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering.

Relevante best practice bepalingen

4.1.1 Het toezicht van de raad van commissarissen op het bestuur omvat mede het toezicht op de verhouding met aandeelhouders.

4.1.5 Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij zo nodig vragen hierover.

4.1.6 Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer één of meer aandeelhouders het voornemen hebben de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen

om hierop te reageren (de responstijd). De mogelijkheid van het invoeren van de responstijd geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De desbetreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd, bedoeld in best practice bepaling 4.1.7.

Principe 4.3 Uitbrengen van stemmen

Principe Deelname van zoveel mogelijk aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering is in het belang van de checks and balances van de vennootschap. De vennootschap stelt, voor zover het in haar mogelijkheid ligt, aandeelhouders in de gelegenheid op afstand te stemmen en met alle (andere) aandeelhouders te communiceren.

Relevante best practice bepalingen

4.3.1 Een aandeelhouder stemt naar eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruik maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid of de door deze adviseur verstrekte stemadviezen.

4.3.5 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) plaatsen jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

4.3.6 Institutionele beleggers plaatsen jaarlijks op hun website en/of in hun bestuursverslag een verslag van de uitvoering van hun beleid voor het uitoefenen van het stemrecht in het desbetreffende boekjaar. Daarnaast brengen zij ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op algemene vergaderingen. Dit verslag wordt op de website van de institutionele belegger geplaatst.

8.3. Toelichting Implementatie ESG Due Diligence

Als ondertekenaar van het IMVB-convenant voor pensioenfondsen maakt SPH een gepaste, zorgvuldige inschatting (due diligence) van de risico's in relatie tot bedrijven waarin wordt belegd. Er wordt met name gekeken of deze bedrijven zich houden aan maatschappelijk verantwoord ondernemingsgedrag (responsible business conduct). Periodiek voert SPH een screening uit op de bedrijven in haar beleggingsportefeuille om te onderzoeken of zij zich schuldig maken aan het schenden van internationale normen of dat er sprake is van potentiële schending daarvan. De ESG due diligence screening die SPH

uitvoert is erop gericht om de negatieve impact op duurzaamheidsfactoren (dus negatieve impact voor samenleving en milieu in de beleggingsportefeuille en bij potentiële beleggingen) te identificeren en analyseren.

ESG due diligence cyclus³²

Stap 1 – Integreer maatschappelijk verantwoord ondernemen in beleid en managementsystemen
Als belegger onderschrijft SPH de ESG due diligence-stappen conform het OESO-richtsnoer.³³ Wij streven via onze beleggingen naar (maatschappelijke) lange termijn waardecreatie en identificeren en beoordelen aan de hand van een ESG due diligence screening de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact in de beleggingsportefeuille. Deze ESG due diligence screening wordt uitgevoerd door Achmea Investment Management op basis van informatie van ESG-dataprovider ISS ESG.

Stap 2 – Identificeer en beoordeel negatieve gevolgen; en Stap 6 – Zorg voor herstelmaatregelen of werk hieraan mee

Bij het screenen van onze beleggingsportefeuille (aandelen en bedrijfsobligaties) worden (potentiële) negatieve impacts op samenleving en milieu geïdentificeerd. Hierbij wordt gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending. De uitkomsten van deze ESG due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving of het milieu. De onderneming krijgt bij de beoordeling een kwalificatie van rood, oranje of groen op basis van de informatie van ISS ESG. Deze kwalificatie wordt vervolgens gebruikt bij de prioritering bij de thematisch aandachtsgebieden. Naast gezondheid en klimaat zijn de thematisch aandachtsgebieden voor SPH gerelateerd aan mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Ondernemingen die zich niet houden aan deze normen worden als (potentieel) risicovol beschouwd voor de samenleving of het milieu. Wanneer ondernemingen waarin wij beleggen negatieve impact hebben veroorzaakt c.q. daaraan hebben bijgedragen, verlangen wij dat zij herstelmaatregelen uitvoeren en/of benadeelden compensatie bieden c.q. daaraan bijdragen (Stap 6). Dit is een integraal onderdeel van het engagement proces. Zie ook stap 3.

Stap 3 – Stop, voorkom of beperk negatieve gevolgen
Wanneer ondernemingen in onze beleggingsportefeuille (potentieel) negatieve impact veroorzaken of dreigen te veroorzaken gebruiken wij onze invloed om deze negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en indien nodig om herstelmaatregelen en/of compensatie mogelijk te maken. Dit doen wij via engagement, waar nodig en mogelijk

³² Handreiking Prioriteiten Stellen in ESG Due Diligence. Zie: <https://www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/verzekeringssector/prioriteiten-stellen-in-ESG-due-diligence.pdf?la=nl&hash=C837DAE4C2D99A1E9B788C6BDC475569>

³³ <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>: "Responsible business conduct for institutional investors"

oefenen we extra invloed uit door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Stap 4 – Monitor praktische toepassingen en resultaten

De voortgang en impact van ons engagementbeleid ten aanzien van de geïdentificeerde negatieve impact wordt gemonitord via een halfjaarlijkse rapportage.

Stap 5 – Communiceer hoe gevolgen worden aangepakt

In het MVB Halfjaarverslag legt SPH verantwoording af over de maatregelen die worden genomen om de (potentiële) negatieve impact op samenleving en milieu die in dit proces zijn geïdentificeerd te mitigeren. Dit gebeurt via de toelichting op de MVB-instrumenten zoals engagement, stemmen en uitsluiten.

8.4. Uitsluitingslijsten

Uitsluitingslijst per 1 september 2021. Implementatie voor bedrijfsobligatieportefeuille staat de implementatie gepland voor de tweede helft van 2022.

Wapens

- AECOM
- Aerojet Rocketdyne Holdings, Inc.
- Airbus SE
- American Outdoor Brands Corporation
- AMETEK, Inc.
- Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.
- Babcock International Group Plc
- BAE Systems Plc
- Bayer AG
- Bharat Dynamics Limited
- Booz Allen Hamilton Holding Corporation
- Brookfield Asset Management Inc.
- BWX Technologies, Inc.
- CACI International Inc
- China Shipbuilding Industry Co., Ltd.
- Compagnie Financiere Richemont SA
- Daicel Corp.
- Elbit Systems Ltd.
- Fluor Corporation
- Fortive Corporation
- General Dynamics Corporation
- Hanwha Corp
- HANWHA CORPORATION PREF1
- Hitachi Zosen Corp.
- Honeywell International Inc.
- Huntington Ingalls Industries, Inc.
- ICL Group Ltd.
- Israel Corp. Ltd.
- Jacobs Engineering Group Inc.
- KBR, Inc.
- Kongsberg Gruppen ASA
- Kratos Defense & Security Solutions, Inc.
- L3Harris Technologies, Inc.
- LARSEN & TOUBRO GDR
- Larsen & Toubro Ltd.
- Leidos Holdings, Inc.
- Leonardo SpA
- LIG Nex1 Co., Ltd.
- Lloyds Banking Group plc
- Lockheed Martin Corporation
- Miroku Corp.
- Moog Inc.
- Morgan Sindall Group plc
- MTAR Technologies Ltd.
- NOF Corp.
- Northrop Grumman Corporation
- Olin Corporation
- Parsons Corporation
- Poongsan Corp
- Poongsan Holdings Corp
- Rolls-Royce Holdings plc
- S&T Dynamics Co Ltd
- S&T Holdings Co Ltd
- Safran SA
- Sandhar Technologies Ltd.
- Science Applications International Corp.
- Serco Group plc
- SGL Carbon SE
- Smith & Wesson Brands, Inc.
- Solar Industries India Ltd.
- Spirit AeroSystems Holdings, Inc.
- Sturm, Ruger & Co., Inc.
- TATA POWER CO GDR
- Tata Power Co Ltd
- TAURUS ARMAS ON
- Taurus Armas SA
- Textron Inc.
- Thales SA
- The Boeing Company
- TransDigm Group Incorporated
- Ultra Electronics Holdings plc
- Vista Outdoor, Inc.
- Walchandnagar Industries Ltd
- Wartsila Oyj Abp
- BROOKFIELD ASSET A (US)
- CHINA SHIPB IND A (HK-C)
- ELBIT SYSTEMS (US)
- ICL GROUP (US)
- LLOYDS BANKING GROUP ADR
- MOOG B
- Aerospace Long-March International Trade Co., Ltd.
- Arab Organization for Industrialization
- Aryt Industries Ltd
- Ashoka Manufacturing Ltd
- Avibras Industria Aeroespacial S/A.
- CBC Ammo LLC
- China Aerospace Science & Technology Corp.
- China North Industries Corp.
- China Poly Group Corp.
- Colt Defense LLC
- FGI Operating Co. LLC
- H&K AG
- Makina Ve Kimya Endustrisi Kurumu
- Motovilihinskie zavody PAO
- Nauchno-Proizvodstvennoe Obedinenie Splav OAO
- Ordtech Military Industries (OMI)
- Pakistan Ordnance Factories
- Premier Explosives Ltd
- Remington Outdoor Company, Inc.
- Reshef Technologies Ltd.
- Rostec Corporation
- SFTUE Belpetsvneshtekhnika
- The Day & Zimmermann Group, Inc.
- Verney-Carron SA

Tabak

- 22nd Century Group Inc
- Abu Dhabi National Oil Co. for Distribution PJSC
- Accor SA
- Aena S.M.E. SA

- Aeon Co., Ltd.
- AEON Hokkaido Corp.
- AEON Mall Co., Ltd.
- Aeroports de Paris SA
- Agile Group Holdings Ltd.
- Air Canada
- Airports of Thailand Public Co. Ltd.
- Alimentation Couche-Tard Inc.
- Altria Group, Inc.
- AMCON Distributing Co
- AMCOR CDI (AU)
- Amcor Plc
- Ampol Limited
- ANA HOLDINGS INC.
- Anhui Gujing Distillery Co., Ltd.
- Apollo Global Management, Inc.
- Arcs Co., Ltd.
- Ashland Global Holdings, Inc.
- Atacadao SA
- Atlantia SPA
- Auckland International Airport Ltd.
- Autogrill Spa
- Axfood AB
- Axial Retailing, Inc.
- Ayala Corp.
- Ayala Land, Inc.
- Azrieli Group Ltd.
- B&M European Value Retail SA
- Bally's Corporation
- Beijing Capital International Airport Co., Ltd.
- Belc Co., Ltd.
- Berkshire Hathaway Inc.
- Berli Jucker Public Co. Ltd.
- BGF Retail Co., Ltd.
- BJ's Wholesale Club Holdings, Inc.
- Bobst Group SA
- Bollore SA
- BP Plc
- Brilliant Circle Holdings Inte
- BRITISH AMERICAN TOB ADR
- British American Tobacco Malaysia Bhd
- British American Tobacco plc
- British American Tobacco Zimba
- Bulgartabac Holding AD
- Caesars Entertainment, Inc.
- Canadian Tire Corporation, Limited
- Carmila SA
- Carrefour SA
- Casey's General Stores, Inc.
- Casino, Guichard-Perrachon SA
- Cawachi Ltd.
- CCL Industries Inc.
- CCR SA
- Celanese Corporation
- Cencosud SA
- Cencosud Shopping SA
- Central Japan Railway Co.
- Central Retail Corp. Public Co. Ltd.
- Ceylon Tobacco Co
- Chevron Corporation
- China Eastern Airlines Corporation Limited
- China Evergrande Group
- China Jinmao Holdings Group Limited
- China Petroleum & Chemical Corporation
- China Resources Land Limited
- China Southern Airlines Company Limited
- China Tourism Group Duty Free Corp. Ltd.
- Chorus Aviation Inc.
- City Developments Limited
- CK Asset Holdings Limited
- Coles Group Ltd.
- Colowide Co., Ltd.
- Colruyt SA
- Compagnie des Alpes SA
- Compania de Distribucion Integral Logista Holdings SAU
- Core-Mark Holding Company, Inc.
- COSMOS Pharmaceutical Corp.
- Costco Wholesale Corporation
- CP All Public Co. Ltd.
- Crown Resorts Limited
- Daicel Corp.
- Daikokutenbussan Co., Ltd.
- Delek Group Ltd.
- Delek US Holdings, Inc.
- Dentsu Group, Inc.
- Deutsche Lufthansa AG
- DFDS A/S
- Dino Polska SA
- Distribuidora Internacional De Alimentacion SA
- Dollar General Corporation
- Dollar Tree, Inc.
- DS Smith plc
- Dufry AG
- Eastern Co. (Egypt)
- Eastman Chemical Company
- easyJet plc
- eBay Inc.
- Emaar, The Economic City
- Empire Company Limited
- Empresas Copec SA
- Eni SpA
- Essentra PLC
- Eurocash SA
- Exxon Mobil Corporation
- Falabella SA
- Fattal Holdings (1998) Ltd.
- Ferrovia SA
- Finnair Oyj
- Flughafen Zuerich AG
- Fomento Economico Mexicano SAB de CV
- Foshan Huaxin Packaging Co Ltd
- Fraport AG Frankfurt Airport Services Worldwide
- Fuji Co., Ltd.
- G-7 Holdings, Inc.
- Galaxy Entertainment Group Limited
- Galp Energia SGPS SA
- Gazprom PJSC
- Genting Malaysia Bhd.

- Getlink SE
- Glatfelter Corporation
- Godfrey Phillips India Ltd
- Greenlane Holdings Inc
- Grupo Aeroportuario del Pacifico SAB de CV
- Grupo Aeroportuario del Sureste SA de CV
- Grupo Carso SAB de CV
- GS Holdings Corp.
- GS Retail Co Ltd
- Guangzhou R&F Properties Co., Ltd.
- H2O Retailing Corp.
- Hakuodo DY Holdings, Inc.
- Halows Co., Ltd.
- HANWHA SOLUTIONS CORP.
- Hawaiian Holdings, Inc.
- Heilongjiang Agriculture Co., Ltd.
- HEIWADO CO., LTD.
- Hindalco Industries Limited
- Hm Sampoerna
- Holmen AB
- Hotel Shilla Co., Ltd.
- Huabao International Holdings Ltd
- Hyatt Hotels Corporation
- ICA Gruppen AB
- Imperial Brands plc
- Inageya Co., Ltd.
- Ingles Markets, Incorporated
- Isetan Mitsukoshi Holdings Ltd.
- ITC Limited
- ITOCHU Corp.
- ITOCHU-SHOKUHIN Co., Ltd.
- Izumi Co., Ltd.
- J Sainsbury Plc
- Japan Airlines Co., Ltd.
- Japan Airport Terminal Co., Ltd.
- Japan Tobacco Inc.
- Jardine Matheson Holdings Ltd.
- JCDecaux SA
- Jeronimo Martins SGPS SA
- Jet2 Plc
- Karella Tobacco Co Inc SA
- Keihan Holdings Co., Ltd.
- Keikyu Corp.
- Keio Corp.
- Keisei Electric Railway Co., Ltd.
- Kerry Properties Limited
- Kesko Oyj
- Kintetsu Department Store Co., Ltd.
- Kintetsu Group Holdings Co., Ltd.
- Kobe Bussan Co., Ltd.
- Koc Holding A.S.
- Koninklijke Ahold Delhaize NV
- Korean Air Lines Co., Ltd.
- KT&G Corp.
- Lagardere SA
- Lawson, Inc.
- Liberty Media Corp. Liberty SiriusXM
- Life Corp.
- Lifestyle International Holdings Limited
- Loblaw Companies Limited
- Loews Corporation
- Lojas Americanas SA
- LT Group Inc
- LVMH Moet Hennessy Louis Vuitton SE
- M. Yochananof & Sons (1988) Ltd.
- Macau Legend Development Ltd.
- Magnit PJSC
- Mahindra & Mahindra Ltd.
- Malaysia Airports Holdings Bhd.
- Marriott International, Inc.
- Marubeni Corp.
- Matthews International Corporation
- McColl's Retail Group PLC
- Melco International Development Limited
- Melco Resorts & Entertainment Ltd.
- Melia Hotels International SA
- MercadoLibre, Inc.
- Metcash Limited
- METRO AG
- Metro Inc.
- Metsa Board Oyj
- MGM Resorts International
- Minfeng Special Paper Co Ltd
- Minor International Public Co., Ltd.
- Miquel y Costas & Miquel, SA
- Mitsubishi Chemical Holdings Corp.
- Mitsubishi Corp.
- Mitsui & Co., Ltd.
- Monarch Casino & Resort, Inc.
- Mondi plc
- Morris (Philip)
- Mudanjiang Hengfeng Paper Co L
- Murphy USA, Inc.
- Neste Corp.
- New Toyo International Holding
- New World Development Co. Ltd.
- Nippon Paper Industries co., Ltd.
- Nippon Yusen KK
- Nolato AB
- Nolato AB
- Norwegian Cruise Line Holdings Ltd.
- NWS Holdings Limited
- Ocado Group plc
- Oil Co. LUKOIL PJSC
- Okuwa Co., Ltd.
- Onex Corporation
- Ozon Holdings Plc
- Pan Pacific International Holdings Corp.
- Par Pacific Holdings, Inc.
- Parkland Corporation
- Paz Oil Co. Ltd.
- Penn National Gaming, Inc.
- Performance Food Group Co.
- Petrobras Distribuidora SA
- Petronas Dagangan Bhd.
- Philip Morris International Inc.
- Pinduoduo, Inc.
- Playa Hotels & Resorts NV

- Polski Koncern Naftowy ORLEN SA
- President Chain Store Corp.
- PriceSmart, Inc.
- Prosus NV
- PT Gudang Garam Tbk
- PT Indah Kiat Pulp & Paper Tbk
- PTT Oil & Retail Business Public Co., Ltd.
- Publicis Groupe SA
- Rakuten Group, Inc.
- Rami Levi Chain Stores Hashikma Marketing 2006 Ltd.
- Red Rock Resorts, Inc.
- Reinet Investments SCA
- RETAIL PARTNERS CO., LTD.
- Rite Aid Corporation
- RLX Technology, Inc.
- Royal Holdings Co., Ltd.
- Ruentex Development Co., Ltd.
- SAN-A CO., LTD.
- Sands China Ltd.
- Sasol Ltd.
- Saudi Arabian Oil Co.
- Scandinavian Tobacco Group A/S
- Schweitzer-Mauduit International, Inc.
- Sega Sammy Holdings, Inc.
- Seibu Holdings, Inc.
- Seven & i Holdings Co., Ltd.
- Shaanxi Jinye Science Technolo
- Shanghai Bailian Group Co., Ltd.
- Shanghai Bairun Investment Holding Group Co., Ltd.
- Shanghai Industrial Holdings Ltd
- Shanghai International Airport Co., Ltd.
- Shanghai Shunho New Materials
- Shanghai Yuyuan Tourist Mart Group Co., Ltd.
- Shangri-La Asia Limited
- Sheen Tai Holdings Grp Co Ltd
- Sheng Siong Group Ltd.
- Shenzhen Overseas Chinese Town Co., Ltd.
- Shinsegae Co., Ltd.
- Shoprite Holdings Ltd.
- Shufersal Ltd.
- Siemens AG
- Singapore Airlines Ltd.
- Singapore Press Holdings Ltd.
- SK Inc.
- Sligro Food Group NV
- SM Investments Corp.
- Smoore International Holdings Ltd.
- Smurfit Kappa Group Plc
- Societe Ivoirienne des Tabacs SA
- Sojitz Corp.
- Sonae SGPS SA
- Sonoco Products Company
- Sotetsu Holdings, Inc.
- Spar Group Ltd.
- SpartanNash Company
- Stora Enso Oyj
- Stroeer SE & Co. KGaA
- Suncor Energy Inc.
- Suning.com Co., Ltd.
- Suzano SA
- Swedish Match Ab
- Swedish Match AB
- Swire Pacific Limited
- Sydney Airport
- Takasago International Corp.
- Takashimaya Co., Ltd.
- Tanzania Cigarette Co Ltd
- Tatneft PJSC
- Tejon Ranch Co.
- Tesco plc
- The Blackstone Group, Inc.
- The Interpublic Group of Companies, Inc.
- The Kroger Co.
- The Navigator Co. SA
- The North West Company Inc.
- The Star Entertainment Group Limited
- Tokmanni Group Oyj
- Tokyu Corp.
- Tong Yang Moolsan Co Ltd
- Toray Industries, Inc.
- TotalEnergies SE
- Trent Limited
- TSL Ltd/Zimbabwe
- Turning Point Brands, Inc.
- Ultrapar Participacoes SA
- Union Investment Corp PLC
- Union Tobacco & Cigarette Industries
- Uni-President Enterprises Corp.
- United Natural Foods, Inc.
- United Super Markets Holdings, Inc.
- Universal Corporation
- Universal Entertainment Corp.
- UOL Group Limited
- Valora Holding AG
- Vector Group Ltd.
- VICI Properties, Inc.
- Village Super Market, Inc.
- VST Industries Ltd
- Walgreens Boots Alliance, Inc.
- Wal-Mart de Mexico SAB de CV
- Walmart Inc.
- Wangfujing Group Co., Ltd.
- Weis Markets, Inc.
- WestRock Company
- WH Smith plc
- Wismilak Inti Makmur Tbk PT
- Wm Morrison Supermarkets plc
- Woolworths Group Limited
- WPP plc
- X5 Retail Group NV
- Yakuodo Holdings Co., Ltd.
- Yamazaki Baking Co., Ltd.
- Yaoko Co., Ltd.
- Yonghui Superstores Co., Ltd.
- Yunnan Energy New Material Co., Ltd.
- Z Energy Ltd.
- Zensho Holdings Co., Ltd.
- Zhejiang Expressway Co. Ltd.

- AHOLD DELHAIZE (DE)
- AHOLD DELHAIZE (IT)
- AHOLD DELHAIZE (MX)
- ALIMENTATION COUCHE A
- ANHUI GUJING A (HK-C)
- AUCKLAND INTL AIR (AU)
- BERKSHIRE HATHAWAY A
- BERKSHIRE HATHAWAY B(PE)
- BP ADR
- CANADIAN TIRE CORP
- CCL INDUSTRIES A
- CENCOSUD (CO)
- CHINA EAST AIR A (HK-C)
- CHINA EAST AIRLS H ADR
- CHINA EASTERN AIRLINES A
- CHINA PETRO & CH A(HK-C)
- CHINA PETRO & CHEM H ADR
- CHINA PETRO H ADR (GB)
- CHINA RES LAND (MX)
- CHINA TOURISM A (HK-C)
- CK ASSET HOLDINGS (MX)
- DIA CASH 2
- DIA RIGHT 2
- DOLLAR GENERAL CORP (PE)
- ENI ADR
- EXXON MOBIL (PE)
- FALABELLA SACI (CO)
- FEMSA UNIT UB
- FEMSA UNIT UBD ADR
- GALP ENERGIA SGPS B (CH)
- GALP ENERGIA SGPS B (MX)
- GAZPROM ADR
- GRUPO AEROP PACIFI B ADR
- GRUPO AEROPORTUARI B ADR
- GS HOLDINGS CORP PEF 1
- HANWHA SOLUTIONS PEF
- HEILONGJIANG AGR A(HK-C)
- HOLMEN A
- HOTEL SHILLA CO PEF
- KESKO A
- KOREAN AIR CO PEF
- LIBERTY SIRIUSXM A
- LIBERTY SIRIUSXM B
- LOJAS AMERICANAS ON
- LUKOIL HOLDING ADR
- MAGNIT (KZ)
- MAGNIT GDR
- MAHINDRA & MAHINDRA GDR
- MERCADOLIBRE (DE)
- MERCADOLIBRE (MX)
- METRO VORZUG (NEW)
- METSA BOARD CORP A
- OZON HLDGS ADR (US)
- PROSUS N (CH)
- PROSUS N (DE)
- PROSUS N (MX)
- PROSUS N (ZA)
- SASOL ADR
- SASOL BEE B
- SH YUYUAN TOURI A (HK-C)
- SHANGHAI BAILIAN A(HK-C)
- SHANGHAI BAILIAN GROUP A
- SHANGHAI BAIRUN A (HK-C)
- SHANGHAI INTL AI A(HK-C)
- SHANGRI-LA ASIA (SG)
- SHENZHEN OVERSEA A(HK-C)
- SK PEF
- SMURFIT KAPPA GROUP (GB)
- STORA ENSO A
- SUNCOR ENERGY (US)
- SUNING.COM CO A (HK-C)
- SUZANO ON ADR
- SWIRE PACIFIC B
- TATNEFT COMMON ADR
- TATNEFT PEF (RUB)
- TESCO (IE)
- THE NAVIGATOR CO (MX)
- TOTALENERGIES ADR
- ULTRAPAR PART ON ADR
- WALMART (PE)
- WANGFUJING GRP A (HK-C)
- WPP ADR
- X5 RETAIL GROUP GDR (RU)
- YONGHUI SUPERST A (HK-C)
- YUNNAN ENER NEW A (HK-C)
- A-1 Group Inc
- Al Eqbal Co for Investment PLC
- Al-Ekbal Printing & Packaging
- American Heritage Internationa
- AMVIG Holdings Ltd
- Arcis Resources Corp
- Argha Karya Prima Industry Tbk
- Asenovgrad Tabac AD-Asenovgrad
- Bellatora Inc
- Bright Packaging Industry Bhd
- Cat Loi JSC
- China Flavors & Fragrances Co
- Coka Duvanska Industrija AD Coka
- Duvanska Industrija AD Bujanov
- Duvanski Kombinat AD Podgorica
- Electronic Cigarettes International Group Ltd
- Fabrika Duhana Sarajevo DD Sarajevo
- Fabrika Duvana AD Banja Luka
- FamilyMart Co Ltd
- Gemini Group Global Corp
- Golden Tobacco Ltd
- Gotse Delchev Tabac AD-Gotse Delchev
- Harrys Manufacturing Inc
- Healthier Choices Management C
- Hrvatski Duhani DD
- IMA Industria Macchine Automat
- Jerusalem Cigarette Co Ltd
- Khyber Tobacco Co Ltd
- Kimree Inc
- Kothari Products Ltd
- Ngan Son JSC
- NTC Industries Ltd
- Pazardzhik BTM AD Pazardzhik

- Press Corp Plc
- PTFC Redevelopment Corp
- Pyxus International Inc
- Rapid Fire Marketing Inc
- Shiner International Inc
- Shumen-Tabac AD-Shumen
- Sinnar Bidi Udyog Ltd
- Slantse Stara Zagora- BT AD
- Smokefree Innotec Inc
- Standard Diversified Inc
- Strumica Tabak AD Strumica
- Tabak ad Nis
- Tutunski Kombinat AD
- Tvornica Duhana Zagreb DD
- Vapor Hub International Inc
- VaporBrands International Inc
- Veles Tabak Veles

Kolen, teerzandolie, schalieolie en -gas en Arctische olie en -gas

- ABOITIZ EQUITY VENTURES INC.
- ADANI TRANSMISSION LIMITED
- AFRICAN RAINBOW MINERALS LIMITED
- AGL ENERGY LIMITED
- ALBIOMA SA
- ALLETE, INC.
- ALLIANT ENERGY CORPORATION
- AMEREN CORPORATION
- AMERICAN ELECTRIC POWER COMPANY, INC.
- ANGLO AMERICAN PLC
- ANTERO RESOURCES CORPORATION
- APA CORPORATION
- ARC RESOURCES LTD.
- Arch Resources, INC.
- Banpu Public Company Limited
- BIRCHCLIFF ENERGY LTD.
- BLACK HILLS CORPORATION
- BONANZA CREEK ENERGY, INC.
- Bukit Asam Tbk Pt
- CABOT OIL & GAS CORPORATION
- CALIFORNIA RESOURCES CORPORATION
- CALLON PETROLEUM COMPANY
- Canadian Natural Resources Limited
- CAPITAL POWER CORPORATION
- Cenovus Energy Inc.
- CENTENNIAL RESOURCE DEVELOPMENT, INC.
- CEZ, a.s.
- CHESAPEAKE ENERGY CORPORATION
- CHINA LONGYUAN POWER GROUP CORPORATION LIMITED
- China Power International Development Limited
- China Resources Power Holdings Company Limited
- China Shenhua Energy Company Limited
- China Shenhua Energy Company Limited
- Chubu Electric Power Company, Incorporated
- CIMAREX ENERGY CO.
- CLP HOLDINGS LIMITED
- CMS ENERGY CORPORATION
- CNX RESOURCES CORPORATION
- COAL INDIA LTD
- Colbun S.A.
- COMPAGNIE PETROLIERE IMPERIALE LTEE
- COMSTOCK RESOURCES, INC.
- CONOCOPHILLIPS
- Consol Energy Inc.
- CONTANGO OIL & GAS COMPANY
- CONTINENTAL RESOURCES, INC.
- CONTOURGLOBAL PLC
- CORONADO GLOBAL RESOURCES INC.
- CRESCENT POINT ENERGY CORP.
- DEVON ENERGY CORPORATION
- DIAMONDBACK ENERGY, INC.
- Dominion Energy, Inc.
- DTE ENERGY COMPANY
- DUKE ENERGY CORPORATION
- EDP - Energias de Portugal, S.A.
- Electric Power Development Co., Ltd.
- ELECTRICITY GENERATING PUBLIC COMPANY LIMITED
- EMERA INCORPORATED
- Enel Chile S.A.
- Enerplus Corporation
- ENGIE BRASIL ENERGIA S.A.
- EOG RESOURCES, INC.
- EQT CORPORATION
- Evergy, Inc.
- EXTRACTION OIL & GAS, INC.
- Exxaro Resources Limited
- FIRSTENERGY CORP.
- Genesis Energy Limited
- GENTING BERHAD
- Geo Energy Resources Limited
- Global Power Synergy Public Company Limited
- GUANGDONG INVESTMENT LIMITED
- Guanghai Energy Co., Ltd.
- HESS CORPORATION
- HK ELECTRIC INVESTMENTS LIMITED
- Hokkaido Electric Power Company, Incorporated
- Hokuriku Electric Power Company
- Huadian Power International Corporation Limited
- HUANENG POWER INTERNATIONAL, INC.
- IDACORP, INC.
- Indo Tambangraya Megah Tbk Pt
- INNER MONGOLIA JUNZHENG ENERGY & CHEMICAL GROUP CO., LTD.
- Inner Mongolia Yitai Coal Co., Ltd
- INNER MONGOLIA YITAI H
- INTER RAO YEES PAO
- Japan Petroleum Exploration Co., Ltd.
- KINDER MORGAN, INC.
- KOREA ELECTRIC POWER CORPORATION
- Kyushu Electric Power Company, Incorporated
- Lubelski Wegiel Bogdanka Sa
- MAGNOLIA OIL & GAS CORPORATION
- MANILA ELECTRIC CO.
- MARATHON OIL CORPORATION
- MATADOR RESOURCES COMPANY
- MEG Energy Corp.

- MGE ENERGY, INC.
- MURPHY OIL CORPORATION
- NATIONAL FUEL GAS COMPANY
- New Hope Corporation Limited
- NISOURCE INC.
- NK ROSNEFT' PAO
- NORTHERN OIL AND GAS, INC.
- NORTHWESTERN CORPORATION
- NRG ENERGY, INC.
- NTPC LIMITED
- OASIS PETROLEUM INC.
- OCCIDENTAL PETROLEUM CORPORATION
- OGE ENERGY CORP.
- ORIGIN ENERGY LIMITED
- Otter Tail Corporation
- OVINTIV INC.
- PARAMOUNT RESOURCES LTD.
- PDC ENERGY, INC.
- Peabody Energy Corporation
- Perennial Energy Holdings Ltd
- PEYTO EXPLORATION & DEVELOPMENT CORP.
- PGE POLSKA GRUPA ENERGETYCZNA SPOLKA AKCYJNA
- PINNACLE WEST CAPITAL CORPORATION
- PIONEER NATURAL RESOURCES COMPANY
- PNM RESOURCES, INC.
- PORTLAND GENERAL ELECTRIC COMPANY
- Power Assets Holdings Limited
- PPL CORPORATION
- Pt Adaro Energy Tbk
- PT Astra International Tbk
- Pt Bumi Resources Tbk
- Pt Delta Dunia Makmur Tbk
- Pt Indika Energy Tbk
- Pt United Tractors Tbk
- RANGE RESOURCES CORPORATION
- RATCH GROUP PUBLIC COMPANY LIMITED
- Ressources Teck Limitee
- RWE Aktiengesellschaft
- SEMBCORP INDUSTRIES LTD
- Semirara Mining And Power Corporation
- Shaanxi Coal Industry Company Limited
- Shanxi Coking Coal Energy Group Co., Ltd.
- Shanxi Lu'an Environmental Energy Dev. Co., Ltd
- Shenergy Company Limited
- Shenzhen Energy Group Co., Ltd.
- Shikoku Electric Power Company, Incorporated
- SM ENERGY COMPANY
- SOUTH32 LIMITED
- SOUTHWESTERN ENERGY COMPANY
- TBEA CO., LTD.
- TELLURIAN INC.
- TENAGA NASIONAL BERHAD
- THE AES CORPORATION
- The Chugoku Electric Power Company, Incorporated
- The Kansai Electric Power Company, Incorporated
- The Okinawa Electric Power Company, Incorporated
- THE SOUTHERN COMPANY
- Tohoku Electric Power Company, Incorporated
- Tokyo Electric Power Company Holdings, Incorporated
- TOURMALINE OIL CORP.
- TransAlta Corporation
- VEDANTA LIMITED
- VISTRA CORP.
- Washington H. Soul Pattinson And Company Limited
- WEC ENERGY GROUP, INC.
- Whitehaven Coal Limited
- WHITING PETROLEUM CORPORATION
- Xcel Energy Inc.
- Yanzhou Coal Mining Co Ltd
- Yanzhou Coal Mining Company Limited
- AES CORP (PE)
- CANADIAN NAT RES (US)
- CENOVUS ENERGY (US)
- CHINA SHENHUA A (HK-C)
- CRESCENT POINT ENER (US)
- ENERPLUS (US)
- GUANGHUI ENER A (HK-C)
- HUADIAN POWER A (HK-C)
- IMPERIAL OIL (US)
- INNER MONGOL JUN A(HK-C)
- KEPCO KOREA ELEC PWR ADR
- OVINTIV(CA)
- ROSNEFT GDR
- SHAANXI COAL IND A(HK-C)
- SHANXI COKING A(HK-C)
- SHANXI LUAN ENV A (HK-C)
- SHENERGY CO A (HK-C)
- SHENZHEN ENERGY A (HK-C)
- TEBIAN ELEC APP A (HK-C)
- TECK RESOURCES B (US)
- TRANSALTA CORP (US)
- YANZHOU COAL A (HK-C)
- Alliance Resource Partners, L.P.
- Cloud Peak Energy Inc.

Normschendingen

- B Communications LTD
- Bank Hapoalim
- Bank Leumi Le-Israel
- Bezeq The Israeli Telecom Co
- CELLCOM ISRAEL
- CEMIG ON ADR
- CEMIG PN ADR
- Centrais Eletricas Brasileiras S.A. - Eletrobras
- Centrais Eletricas Brasileiras SA-Eletrobras Pfd B
- Companhia Energetica de Minas Gerais- CEMIG
- Companhia Energetica de Minas Gerais- CEMIG
- ELETROBRAS ON ADR
- ELETROBRAS PN A
- ELETROBRAS PN B ADR
- Enbridge, Inc.
- Harel Insurance Investments & Financial Services Ltd
- Marathon Petroleum Corp.
- Mizrahi-Tefahot Bank
- PARTNER COMMU ADR
- Partner Communications Co. Ltd
- Phillips 66

- POSCO
- POSCO ADR
- Power Construction Corporation of China, Ltd
- Raytheon Technologies
- Sumitomo Chemical Co
- VALE ON ADR
- Vale S.A.
- XPO Logistics
- ENBRIDGE (US)
- POWER CONSTR A (HK-C)
- Altice Europe A
- Altice Financing SA
- Altice Finco SA
- Altice Luxembourg SA
- Energy Transfer LP
- Energy Transfer Operating LP
- Export-Import Bank of India
- Phillips 66 Partners LP
- Station Casinos LLC
- Sunoco Logistics Partners Operations LP
- Syngenta AG
- Vale SA Pfd A

Staatsbedrijven

- Abu Dhabi National Oil Co. for Distribution PJSC
- AECC AERO-ENGINE CONTROL CO.,LTD.
- Agricultural Bank of China Ltd
- Agricultural Bank of China Ltd
- Air China Limited
- Air China Limited
- Airports of Thailand Public Co. Ltd.
- AK ALROSA PAO
- Aluminum Corp A (Hk-C)
- Aluminum Corp of China Ltd
- Angang Steel Co Ltd
- Anhui Gujing Distillery Co., Ltd.
- ANHUI GUJING DISTILLERY COMPANY LIMITED
- Avic Aviation High-Technology Co., Ltd.
- AVIC Electromechanical Systems Co., Ltd.
- AVIC Industry-Finance Holdings Co., Ltd.
- AVIC Jonhon Optronic Technology Co., Ltd.
- AVIC Shenyang Aircraft Co Ltd
- AVIC XI'AN AIRCRAFT INDUSTRY GROUP COMPANY LTD.
- AVICOPTER PLC
- BANK OF CHINA LIMITED
- BANK OF CHINA LIMITED
- BANK VTB PAO
- Baoshan Iron & Steel Co.,Ltd.
- BBMG Corp
- BBMG Corp
- Beijing Capital Development Co
- Beijing Capital International Airport Co., Ltd.
- BEIJING ENTERPRISES HOLDINGS LIMITED
- Beijing Tiantan Biological Products Corporation Limited
- Beijing Tongrentang Co Ltd
- Beijing Yanjing Brewery Co Ltd
- Beijing-Shanghai High Speed Railway Co Ltd
- BOC International (China) CO., LTD.
- CGN Power Co., Ltd.
- China Avionics Systems Co Ltd
- China CITIC Bank Corp Ltd
- China CITIC Bank Corp Ltd
- China Communications Construct
- China Communications Construct
- CHINA CONSTRUCTION BANK CORPORATION
- CHINA CONSTRUCTION BANK CORPORATION
- China CSSC Holdings Limited
- China Development Bank Financial Leasing Co Ltd
- China Everbright Ltd
- China Galaxy Securities Co Ltd
- China International Marine Con
- China Meheco Co Ltd
- China Merchants Energy Shipping Co., Ltd.
- China Merchants Port Holdings
- CHINA MERCHANTS SHEKOU INDUSTRIAL ZONE HOLDINGS CO., LTD.
- China Mobile Ltd
- China National Accord Medicine
- China National Chemical Engine
- China National Medicines Corporation Ltd.
- China National Nuclear Power Co., Ltd
- China Oilfield Services Limited
- CHINA OVERSEAS PROPERTY HOLDINGS LIMITED
- China Petroleum & Chemical Corporation
- China Petroleum & Chemical Corporation
- China Power International Development Limited
- China Railway Construction Cor
- China Railway Construction Cor
- China Railway Group Ltd
- China Railway Group Ltd
- China Railway Hi-tech Industry
- China Railway Signal & Communication Corporation Limited
- China Reinsurance Group Corp
- China Resources Beer (Holdings) Company Limited
- CHINA RESOURCES CEMENT HOLDINGS LIMITED
- China Resources Double Crane P
- CHINA RESOURCES GAS GROUP LIMITED
- China Resources Land Limited
- China Resources Power Holdings Company Limited
- China Resources Sanjiu Medical & Pharmaceutical Co., Ltd.
- China South Publishing & Media Group Co Ltd
- China Southern Airlines Co Ltd
- China Spacesat Co Ltd
- China State Construction Engineering Corporation Limited
- CHINA STATE CONSTRUCTION INTERNATIONAL HOLDINGS LIMITED
- China Tower Corporation Limited
- China Travel Intl
- China Unicom Hong Kong Ltd
- China Yangtze Power Co., Ltd.
- CITIC Ltd
- CNOOC LTD
- CRRC Corp Ltd
- CRRC Corp Ltd

- Daqin Railway Co Ltd
- DATANG INTL POWER A
- DATANG INTL POWER H
- Dongfang Electric Corporation Limited
- DONGFENG MOTOR GROUP COMPANY LIMITED
- Dongxing Securities Co Ltd
- EMIRATES NBD BANK (P.J.S.C)
- Emirates Telecommunications Group Company PJSC
- FAW Jiefang Group Co., Ltd.
- Gazprom PJSC
- GUANGDONG INVESTMENT LIMITED
- Guangzhou Automobile Group Co
- Guangzhou Automobile Group Co., Ltd
- Guangzhou Baiyun International
- Guangzhou Yuexiu Financial Holdings Group Co., Ltd.
- Guolian Securities Co., Ltd
- Guosen Securities Co Ltd
- GUOYUAN SECURITIES COMPANY LIMITED
- HANGZHOU OXYGEN PLANT GROUP CO., LTD.
- Hesteel Co Ltd
- HUAAN SECURITIES CO., LTD.
- Huaneng Power International In
- Huaxia Bank Co Ltd
- Huayu Automotive Systems Co Lt
- Hubei Energy Group Co Ltd
- INDUSTRIAL AND COMMERCIAL BANK OF CHINA LIMITED
- INDUSTRIAL AND COMMERCIAL BANK OF CHINA LIMITED
- Inner Mongolia Baotou Steel Union Co., Ltd
- Inner Mongolia MengDian HuaNen
- Jiangsu Expressway Co Ltd
- Jiangsu Yangnong Chemical Co L
- Jinduicheng Molybdenum Co Ltd
- Krung Thai Bank Public Company Limited
- KUNLUN ENERGY COMPANY LIMITED
- Kweichow Moutai Co., Ltd.
- Luzhou Laojiao CO.,LTD
- Mango Excellent Media Co Ltd
- Metallurgical Corp of China Lt
- Metallurgical Corp of China Lt
- NAURA Technology Group Co., Ltd.
- New China Life Insurance Co Lt
- New China Life Insurance Co Lt
- Ningbo Zhoushan Port Co Ltd
- NK ROSNEFT' PAO
- OFFSHORE OIL ENGINEERING CO.,LTD.
- PetroChina Company Limited
- PetroChina Company Limited
- Postal Savings Bank of China C
- PTT EXPLORATION AND PRODUCTION PUBLIC COMPANY LIMITED
- PTT Oil & Retail Business Public Co., Ltd.
- PTT PCL
- SABIC Agri-Nutrients Co.
- SAIC Motor Corp Ltd
- Saudi Arabian Mining Company SJSC
- Saudi Arabian Oil Co.
- Saudi Basic Industries Corporation SJSC
- Saudi Electricity Company SJSC
- Saudi Telecom Company SJSC
- SDIC Power Holdings Co Ltd
- Shanghai Electric Group Company Limited
- Shanghai Electric Group Company Limited
- Shanghai International Airport Co., Ltd.
- Shanghai Jin Jiang International Hotels Co., Ltd.
- SHANGHAI LINGANG HOLDINGS CO.,LTD
- Shanghai Lujiazui Finance & Trade Zone Development Co., Ltd.
- Shanghai Waigaoqiao Free Trade
- Shanghai Zhangjiang Hi-Tech Park Development Co.,Ltd
- Shanxi Taigang Stainless Steel Co., Ltd.
- SHANXI XINGHUACUN FEN WINE FACTORY CO., LTD.
- Shennan Circuits Co., Ltd.
- Shenwan Hongyuan Group Co Ltd
- Shenzhen Airport Co Ltd
- Shenzhen Expressway Co Ltd
- SHENZHEN INVESTMENT LIMITED
- Sichuan Road & Bridge Co., Ltd
- Sinochem International Corp
- Sinoma Science & Technology Co., Ltd
- Sinopec Engineering Group Co L
- Sinopec Shanghai Petrochemical
- Sinopec Shanghai Petrochemical Company Limited
- SINOPHARM GROUP CO. LTD.
- TangShan Port Group Co Ltd
- Thai Oil PCL
- The People's Insurance Company (Group) of China Limited
- The People's Insurance Company (Group) of China Limited
- The Saudi National Bank
- Tianma Microelectronics Co., Ltd.
- Transneft PJSC
- Unisplendour Corp Ltd
- Wuchan Zhongda Group Co., Ltd.
- Wuliangye Yibin Co., Ltd.
- Xinyu Iron & Steel Co Ltd
- Yunnan Aluminium Co., Ltd.
- Yunnan Tin Co Ltd
- Zhejiang Juhua Co., Ltd.
- Zheshang Securities Co., Ltd.
- AECC AERO ENGN A (HK-C)
- AGRI BANK OF CN A (HK-C)
- AIR CHINA A (HK-C)
- AIR CHINA H (GB)
- ALUMINUM CORP A (HK-C)
- ALUMINUM CORP CHIN H ADR
- ANGANG STEEL CO A (HK-C)
- ANGANG STEEL H
- ANHUI GUJING A (HK-C)
- AVIC AVIATION HI A(HK-C)
- AVIC ELECMECH A (HK-C)
- AVIC HELICOPTER A (HK-C)
- AVIC IND FIN A (HK-C)
- AVIC JONHON OPTR A(HK-C)
- AVIC SHENYANG A (HK-C)
- AVIC XI AN A (HK-C)

- BANK OF CHINA A (HK-C)
- BAOSHAN IRON A (HK-C)
- BBMG CORP A (HK-C)
- BEIJING CPTL DEV A(HK-C)
- BEIJING SHANGHAI A(HK-C)
- BEIJING TIANTAN A (HK-C)
- BEIJING TONGREN A (HK-C)
- BEIJING YANJING A (HK-C)
- BOC INTL A (HK-C)
- CGN POWER CO A
- CGN POWER CO A (HK-C)
- CHINA AVIONICS A (HK-C)
- CHINA CITIC BK A (HK-C)
- CHINA COMMU CON A (HK-C)
- CHINA CONST BK A (HK-C)
- CHINA CSSC HLDG A (HK-C)
- CHINA GALAXY SEC A
- CHINA GALAXY SEC A(HK-C)
- CHINA INTL MAR A (HK-C)
- CHINA INTL MARINE CONT H
- CHINA MEHECO A (HK-C)
- CHINA MERCH ENER A(HK-C)
- CHINA MERCH SHEK A(HK-C)
- CHINA NATL ACCOR A(HK-C)
- CHINA NATL ACCORD MED B
- CHINA NATL CHEM A (HK-C)
- CHINA NATL MED A (HK-C)
- CHINA NATL NUCL A (HK-C)
- CHINA OILFIELD A (HK-C)
- CHINA OILFIELD SVCS A
- CHINA PETRO & CH A(HK-C)
- CHINA PETRO & CHEM H ADR
- CHINA PETRO H ADR (GB)
- CHINA RAIL CONST A(HK-C)
- CHINA RAIL GRP A (HK-C)
- CHINA RAIL HI TE A(HK-C)
- CHINA RAIL SIGNA A(HK-C)
- CHINA RAILWAY SIGNAL COM
- CHINA RES BEER HLDG (CH)
- CHINA RES LAND (MX)
- CHINA RES SANJIU A(HK-C)
- CHINA RESOURCES A (HK-C)
- CHINA SPACESAT A (HK-C)
- CHINA STATE CON A (HK-C)
- CHINA STH AIRL A (HK-C)
- CHINA STH AIRLINES H ADR
- CHINA STH PUBL A (HK-C)
- CHINA TOWER CORP H (MX)
- CHINA UNICOM (CH)
- CHINA YANGTZE A (HK-C)
- CHINA YANGTZE A GDR (GB)
- CRRC CORP A (HK-C)
- DAQIN RAILWAY A (HK-C)
- DATANG INTL PWR A (HK-C)
- DONGFANG ELECTR A (HK-C)
- DONGXING SEC CO A (HK-C)
- FAW JIEFANG GRP A (HK-C)
- GAZPROM ADR
- GUANGZHOU AUTO A (HK-C)
- GUANGZHOU BAI IN A(HK-C)
- GUANGZHOU YUEXI A (HK-C)
- GUOLIAN SEC A (HK-C)
- GUOLIAN SECURITIES H
- GUOSEN SEC CO A (HK-C)
- GUOYUAN SEC CO A (HK-C)
- HANGZHOU OXYGEN A (HK-C)
- HESTEEL CO A (HK-C)
- HUAAN SECURITIES A(HK-C)
- HUANENG POWER A (HK-C)
- HUANENG POWER INTL A
- HUANENG POWER INTL H ADR
- HUAXIA BANK A (HK-C)
- HUAYU AUTO SYS A (HK-C)
- HUBEI ENERGY A (HK-C)
- ICBC A (HK-C)
- INNER MONGOL BAO A(HK-C)
- INNER MONGOL MEN A(HK-C)
- JIANGSU EXPRESS A (HK-C)
- JIANGSU EXPRESSWAY A
- JIANGSU YANGNONG A(HK-C)
- JINDUICHENG MOL A (HK-C)
- KRUNG THAI BANK FGN
- KWEICHOW MOUTAI A (HK-C)
- LUZHOU LAOJIAO A (HK-C)
- MANGO EXCELLENT A (HK-C)
- METALLURGICAL A (HK-C)
- NAURA TECH GRP A (HK-C)
- NEW CHINA LIFE A (HK-C)
- NINGBO ZHOUSHAN A (HK-C)
- OFFSHORE OIL A (HK-C)
- PEOPLE'S INS A (HK-C)
- PETROCHINA CO A (HK-C)
- PETROCHINA CO H ADR
- POSTAL SAVINGS A (HK-C)
- POSTAL SAVINGS BANK A
- ROSNEFT GDR
- SAIC MOTOR CORP A (HK-C)
- SDIC POWER A GDR (GB)
- SDIC POWER HLDGS A(HK-C)
- SHANGHAI ELEC A (HK-C)
- SHANGHAI INTL AI A(HK-C)
- SHANGHAI JIN HTL A(HK-C)
- SHANGHAI LINGANG A(HK-C)
- SHANGHAI LINGANG HLDGS B
- SHANGHAI LUJIAZ A (HK-C)
- SHANGHAI LUJIAZUI F&T A
- SHANGHAI WAIGAOQ A(HK-C)
- SHANGHAI WAIGAOQIAO B
- SHANXI TAIGANG A (HK-C)
- SHANXI XINGHUAC A (HK-C)
- SHENNAN CIRCUITS A(HK-C)
- SHENWAN HONGY A (HK-C)
- SHENWAN HONGYUAN GROUP H
- SHENZHEN AIRPORT A(HK-C)
- SHENZHEN EXPRES A (HK-C)
- SHENZHEN EXPRESSWAY A
- SICHUAN ROAD A (HK-C)
- SINOCEM INTL A (HK-C)

- SINOMA SCIENCE A (HK-C)
- SINOPEC SHANG PETR H ADR
- SINOPEC SHANGHAI A(HK-C)
- TANGSHAN PORT A (HK-C)
- TIANMA MICROELE A (HK-C)
- UNISPLENDOR CO A (HK-C)
- VTB BANK (KZ)
- VTB BANK GDR
- WUCHAN ZHONGDA A (HK-C)
- WULIANGYE YIBIN A (HK-C)
- XINYU IRON & STL A(HK-C)
- YUNNAN ALUMINIUM A(HK-C)
- YUNNAN TIN CO A (HK-C)
- ZHANGJIANG HI A (HK-C)
- ZHEJIANG JUHUA A (HK-C)
- ZHESHANG SEC A (HK-C)
- China Chengtong Holdings Group
- China Great Wall International Holdings III Ltd
- China Huaneng Group
- China Jiayin Investment Ltd
- China Minmetals Corp
- China National Travel Service HK Group Corp
- China Orient Asset Management International Holding Ltd
- China Petrochemical Corp
- China Three Gorges Corp
- CNPC HK Overseas Capital Ltd
- COFCO Corp
- Development Bank of Kazakhstan JSC
- KazAgro National Holding JSC
- Kazakhstan Temir Zholy JSC
- KazMunaiGas Exploration Production JSC
- KazMunayGas National Co JSC
- Power Construction Corp of China
- Power Construction Corp of China Ltd
- PTT Oil and Retail Business PCL
- Rosselkhozbank JSC
- Russian Railways JSC
- Samruk-Energy JSC
- SCF Capital Ltd
- Sinochem Corp
- State Grid Corp of China
- Vnesheconombank
- Yanbu National Petrochemicals Company SJSC

Landen

- Afghanistan
- Belarus
- Burundi
- Central African Republic
- Chad
- China
- Congo Republic
- Democratic Republic of the Congo
- Cuba
- Djibouti
- Egypt
- Equatorial Guinea
- Guinea Bissau
- Eritrea
- Eswatini
- Ethiopia
- Gabon
- Haiti
- Iran
- Kazakhstan
- Kyrgyzstan
- Laos
- Libya
- Myanmar
- North Korea
- Russia
- Rwanda
- Saudi Arabia
- Somalia
- South Sudan
- Sudan
- Syria
- Tajikistan
- Thailand
- Turkmenistan
- United Arab Emirates
- Uzbekistan
- Venezuela
- Vietnam
- Yemen
- Zimbabwe

8.5. Lijst van ondernemingen: Normatieve Dialogen

	Onderneming	Dialogoog geïnitieerd	Normschending
1	Acc Ltd	15-1-2021	Arbeidsnormen
2	Accenture Plc	15-7-2021	Arbeidsnormen
3	Acciona SA	15-1-2021	Mensenrechten
	Acciona SA	15-1-2021	Milieu
4	Ackermans & van Haaren NV	15-10-2021	Corruptie
5	Aecon Group Inc	15-1-2021	Mensenrechten
	Aecon Group Inc	15-1-2021	Milieu
6	Alibaba Group Holding Ltd.	15-7-2021	Corruptie
7	Almirall SA	15-10-2021	Corruptie
8	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Corruptie
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Mensenrechten
9	ALROSA PJSC	15-4-2021	Milieu
10	AmerisourceBergen Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
11	Banglalink Digital	15-10-2021	Arbeidsnormen
12	BASF SE	15-10-2021	Milieu
13	BHP Group PLC	15-4-2018	Milieu
	BHP Group PLC	15-1-2021	Milieu
14	boohoo group Plc	15-10-2020	Arbeidsnormen
15	Bunge Limited	15-10-2019	Milieu
16	Cardinal Health, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
17	Cargill, Inc.	15-10-2021	Milieu
18	CCR SA	15-7-2020	Corruptie
19	Chevron Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
20	China Yangtze Power Co., Ltd.	15-10-2019	Milieu
21	Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2019	Arbeidsnormen
22	Companhia de Saneamento do Parana	20-12-2021	Milieu
23	Daqo New Energy Corp.	15-7-2021	Arbeidsnormen
24	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
25	Deutsche Bank AG /New York Branch/	15-7-2021	Corruptie
26	Deutsche Telekom AG	15-7-2020	Arbeidsnormen
27	Ecopetrol SA	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Ecopetrol SA	15-7-2021	Milieu
28	Elsewedy Electric Co.	15-4-2021	Milieu
29	Empresas Copec SA	15-1-2020	Mensenrechten
	Empresas Copec SA	15-1-2020	Milieu

	Onderneming	Dialog geïnitieerd	Normschending
30	Endo International Plc	15-1-2020	Mensenrechten
31	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
	ENGIE SA	15-1-2017	Milieu
32	Facebook, Inc.	28-3-2019	Mensenrechten
	Facebook, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Facebook, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
33	FirstEnergy Corp.	15-4-2021	Corruptie
34	Freeport-McMoRan, Inc.	15-1-2020	Milieu
	Freeport-McMoRan, Inc.	15-4-2020	Mensenrechten
35	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
36	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
37	G4S plc	15-1-2020	Arbeidsnormen
38	General Dynamics Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
39	Glencore plc	15-7-2020	Arbeidsnormen
	Glencore plc	15-7-2020	Corruptie
	Glencore plc	15-7-2020	Mensenrechten
40	Golden Agri-Resources Ltd	15-4-2021	Mensenrechten
	Golden Agri-Resources Ltd	15-4-2021	Mensenrechten
41	Halliburton Co.	15-1-2020	Milieu
42	Hangzhou Hikvision Digital Technology Co., Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
43	Hankook Tire & Technology Co., Ltd.	15-1-2020	Arbeidsnormen
44	Hon Hai Precision Industry Co., Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen
45	HUGO BOSS AG	15-1-2021	Arbeidsnormen
46	Hyundai Heavy Industries Holdings Co., Ltd.	15-1-2020	Arbeidsnormen
47	Iberdrola SA	15-4-2021	Mensenrechten

	Onderneming	Dialogoog geïnitieerd	Normschending
	Iberdrola SA	15-4-2021	Milieu
48	Iflytek Co., Ltd.	15-10-2019	Mensenrechten
49	JBS SA	15-7-2017	Arbeidsnormen
	JBS SA	15-7-2017	Corruptie
	JBS SA	15-7-2017	Milieu
50	Johnson & Johnson	15-1-2020	Corruptie
51	Kobe Steel, Ltd.	15-1-2020	Milieu
52	Korea Electric Power Corp.	15-7-2021	Mensenrechten
	Korea Electric Power Corp.	15-7-2021	Milieu
53	Korea Shipbuilding & Offshore Engineering Co Ltd	15-1-2020	Arbeidsnormen
54	Korian SA	15-10-2020	Mensenrechten
55	Lens Technology Co., Ltd.	15-7-2021	Arbeidsnormen
56	LG Chem Ltd.	15-10-2020	Mensenrechten
57	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	16-10-2021	Corruptie
58	Lonza Group AG	15-7-2021	Milieu
59	MAXIMUS, Inc.	15-4-2020	Arbeidsnormen
60	McDonald's Corp.	15-10-2020	Arbeidsnormen
61	McKesson Corp.	15-1-2020	Mensenrechten
62	Mitsubishi Electric Corp.	15-4-2020	Arbeidsnormen
63	Mitsui & Co., Ltd	15-1-2020	Mensenrechten
	Mitsui & Co., Ltd	15-1-2020	Milieu
64	MMC Norilsk Nickel PJSC	15-7-2020	Milieu
65	NIKE, Inc.	15-7-2018	Mensenrechten
66	Pegatron Corp	15-1-2021	Arbeidsnormen
67	Petróleo Brasileiro (Petrobras)	15-10-2021	Milieu
68	Petroleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu
69	Petróleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu
70	POSCO	15-7-2021	Arbeidsnormen
	POSCO	15-7-2021	Arbeidsnormen
	POSCO	15-7-2021	Mensenrechten
	POSCO	15-7-2021	Milieu
71	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Mensenrechten
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Mensenrechten
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Milieu
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2018	Milieu

	Onderneming	Dialog geïnitieerd	Normschending
	Power Construction Corporation of China, Ltd.	15-10-2021	Milieu
72	PT Astra International Tbk	15-4-2021	Mensenrechten
73	Ratch Group Public Co. Ltd.	15-10-2021	Mensenrechten
74	Rheinmetall AG	15-4-2020	Mensenrechten
75	Rio Tinto plc	15-10-2020	Milieu
	Rio Tinto plc	15-10-2021	Mensenrechten
76	Rosneft Oil Co.	15-10-2019	Milieu
77	SAIC Motor Corp. Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen
78	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Mensenrechten
	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Milieu
79	SAP SE	15-10-2021	Corruptie
80	Serco Group Plc	15-7-2021	Mensenrechten
81	Sienna Senior Living, Inc.	15-10-2020	Mensenrechten
82	SK Inc.	17-1-2020	Corruptie
	SK Inc.	15-10-2021	Mensenrechten
83	SK Innovation Co., Ltd	15-1-2020	Corruptie
84	SNC-Lavalin Group, Inc.	15-1-2021	Mensenrechten
	SNC-Lavalin Group, Inc.	15-1-2021	Milieu
85	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Mensenrechten
	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Milieu
86	Sumitomo Corporation	15-4-2017	Arbeidsnormen
87	Swedbank AB	15-10-2021	Corruptie
88	Teck Resources Ltd.	15-1-2021	Milieu
89	TENMA Corp.	15-10-2021	Corruptie
90	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
91	The AES Corporation	15-7-2020	Milieu
92	The Boeing Co.	15-10-2019	Mensenrechten
	The Boeing Co.	15-10-2019	Mensenrechten
93	The Coca-Cola Co.	15-4-2020	Arbeidsnormen
94	T-Mobile US, Inc.	15-7-2020	Arbeidsnormen
95	Top Glove Corp. Bhd.	15-4-2021	Arbeidsnormen
96	Total SA	15-7-2020	Arbeidsnormen
97	Tyson Foods, Inc.	15-10-2020	Arbeidsnormen
98	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Mensenrechten
99	UBS Group AG	15-10-2021	Mensenrechten
100	United States Steel Corp	15-1-2021	Milieu

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
101	Verizon Communications, Inc.	15-7-2020	Arbeidsnormen
102	Vestas Wind Systems A/S	4-12-2019	Arbeidsnormen
	Vestas Wind Systems A/S	15-7-2021	Mensenrechten
103	Victory City International Holdings Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen
104	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsnormen
	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsnormen
105	Westpac Banking Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
106	Wilmar International Limited	15-1-2020	Milieu
107	Youngor Group Co., Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen
108	Zhejiang Dahua Technology Co. Ltd.	15-10-2019	Mensenrechten
109	Zhejiang Huayou Cobalt Co., Ltd.	15-1-2021	Arbeidsnormen

8.6. Lijst van ondernemingen: Thematisch Dialogen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	AbbVie, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
2	Amcor Ltd	Basismaterialen	Australië	Plastics
3	Anglo American Platinum Ltd.	Materialen (NL)	Zuid-Afrika	Afbouw blootstelling steenkolen
4	Aurobindo	Gezondheidszorg	India	Goede en Beschikbare Medicijnen
5	Bayer AG	Gezondheidszorg	Duitsland	Goede en Beschikbare Medicijnen
6	Berry Plastics Group Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
7	BHP Group PLC	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Afbouw blootstelling steenkolen
8	Biogen Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
9	BMW	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Dialogo Klimaattransitie
10	C.H. Robinson Worldwide, Inc.	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
11	Carnival plc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Human Capital
12	Carrefour SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Leefbaar Loon
13	Casino, Guichard-Perrachon SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Leefbaar Loon
14	Conagra Brands, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
15	Costco Wholesale Corporation	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
16	Covestro AG	Basismaterialen	Duitsland	Industriële Energie-efficiëntie
17	Deutsche Post AG	Industrie	Duitsland	Klimaat en transport
18	DTE Energy Company	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Afbouw blootstelling steenkolen
19	Endesa S.A.	Nutsbedrijven	Spanje	Afbouw blootstelling steenkolen
20	Enel SpA	Nutsbedrijven	Italië	Afbouw blootstelling steenkolen
21	Exxon Mobil Corp.	Energie	Verenigde Staten	Dialogo Klimaattransitie
22	Fortescue Metals Group Ltd	Basismaterialen	Australië	Industriële Energie-efficiëntie
23	Gilead Sciences, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
24	Greif Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
25	Home Depot, Inc.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
26	HUGO BOSS AG	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Leefbaar Loon
27	Huhtamaki Oyj	Basismaterialen	Finland	Plastics
28	Industrias Penoles SAB de CV	Basismaterialen	Mexico	Klimaatadaptatie en water
29	Infineon Technologies AG	Informatietechnologie	Duitsland	Klimaatadaptatie en water
30	Jardine Matheson Holdings Limited	Industrie	Hong Kong	Afbouw blootstelling steenkolen
31	Johnson & Johnson	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
32	Kellogg Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
33	Kroger Co.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
34	LyondellBasell Industries NV	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
35	Marathon Oil Corporation	Energie	Verenigde Staten	Dialogo Klimaattransitie
36	McDonald's Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
37	METRO AG	Niet-duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Leefbaar Loon
38	Mondi plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Plastics
39	Nestle S.A.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Zwitserland	Access to Nutrition
40	Newcrest Mining Limited	Basismaterialen	Australië	Klimaatadaptatie en water
41	Novartis AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
42	Nucor Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
43	OMV AG	Energie	Oostenrijk	Dialogo Klimaattransitie
44	PPG Industries, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
45	Ralph Lauren Corporation Class A	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
46	Renault SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Dialogo Klimaattransitie
47	Rio Tinto plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Klimaatadaptatie en water
48	Roche Holding AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
49	Royal Ahold Delhaize N.V.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Leefbaar Loon
50	Royal Caribbean Cruises Ltd.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
51	Royal Mail plc	Industrie	Verenigd Koninkrijk	Klimaat en transport
52	RWE AG	Nutsbedrijven	Duitsland	Afbouw blootstelling steenkolen
53	Sealed Air Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
54	Sika AG	Basismaterialen	Zwitserland	Industriële Energie-efficiëntie
55	Sodexo SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Human Capital
56	South32 Ltd.	Basismaterialen	Australië	Afbouw blootstelling steenkolen
57	Southern Company	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Afbouw blootstelling steenkolen
58	Starbucks Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
59	Subaru Corp	Duurzame consumptiegoederen	Japan	Dialogo Klimaattransitie
60	Suntory Beverage & Food Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
61	Sysco Corporation	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
62	Tesco PLC	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Leefbaar Loon
63	The Coca-Cola Co.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
64	TJX Companies Inc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
65	Tyson Foods, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
66	Umicore	Basismaterialen	België	Industriële Energie-efficiëntie
67	Unilever NV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Access to Nutrition
68	United Parcel Service, Inc. Class B	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
69	V.F. Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
70	Vanguard International Semicon	Industrie	Taiwan	Klimaatadaptatie en water
71	WEC Energy Group Inc	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Afbouw blootstelling steenkolen

8.7. Begrippen- en afkortingenlijst

Begrip	Uitleg
CO ₂ -voetafdruk	Met behulp van een CO ₂ -voetafdruk verkrijgt een organisatie inzicht in de totale uitstoot van broeikasgassen, veroorzaakt door de organisatie, een proces of een product.
Asset management	het professionele beheer van vermogens van particulieren en instituten gericht op het realiseren van een optimaal beleggingsresultaat.
Best in-class	De best in class-benadering voor sustainable investing betekent beleggen in ondernemingen die binnen hun sector vooroplopen op het gebied van voldoen aan ESG-criteria.
Corporate Governance	Het geheel van regels, praktijken en processen op basis waarvan een onderneming wordt bestuurd en het management wordt gecontroleerd. Corporate governance heeft betrekking op goede bestuurspraktijken en de basisprincipes, rechten, verantwoordelijkheden en verwachtingen van de directie van een organisatie. Een goed gestructureerd corporate governance-systeem stemt de belangen van alle belanghebbenden binnen een onderneming, zoals aandeelhouders, het management, klanten, leveranciers, financiers, de overheid en de gemeenschap, op elkaar af. Zo'n systeem ondersteunt de langetermijnstrategie van een onderneming.
Engagement	Een actieve dialoog tussen beleggers en ondernemingen op het gebied van milieu, maatschappij en corporate governance. Het aangaan van de dialoog met ondernemingen in de beleggingsportefeuille is een belangrijk instrument om financiële-, sociale en milieu risico's te beheersen, kansen te benutten en daarnaast positieve maatschappelijke impact te behalen.
ESG-integratie	De structurele integratie van informatie over factoren op het gebied van ESG in het besluitvormingsproces voor beleggingen. Duurzame beleggers geloven dat duurzaamheid een materiële impact heeft op het resultaat van ondernemingen. Rekening houden met financieel relevante duurzaamheidsinformatie leidt dan ook tot betere beleggingsbeslissingen.
Fiduciair management	Uitbesteding van werkzaamheden op het gebied van vermogensbeheer.
Leefbaar loon	Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing.
Normatieve dialoog	Het Normatieve Engagement heeft als doel structurele schendingen van UN Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden.
Proxy voting	Stemmen op Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen. Proxy voting betekent stemmen bij volmacht. In Angelsaksische landen gebruikelijk systeem waarbij aandeelhouders op de vergadering van aandeelhouders kunnen stemmen zonder naar de vergadering toe gaan. Vaak wordt via online platformen een stem uitgebracht.
Remuneratiecommissie	Commissie die is samengesteld uit leden van de RvC die voorstellen doet aan de RvC over beloning en de overige arbeidsvoorwaarden van het bestuur (en soms ook het hogere management) van een onderneming. De commissie kan zich laten adviseren door externe deskundigen.
Stranded Assets	Stranded Assets zijn activa op de balans van ondernemingen die snel hun waarde verliezen als gevolg van gedwongen afschrijvingen door klimaatverandering. Dit komt doordat het vinden en opwekken van energie met fossiele brandstoffen onder druk staat door regelgeving om het klimaat te beschermen.
Thematische dialoog	De thematische dialoog wordt gericht op het beheersen van risico's en het benutten van kansen op specifieke thematiek die binnen een sector of een keten speelt. Beter beleid, transparantie en optimalisatie van bedrijfsprocessen worden rondom specifieke thema's centraal gesteld.
Uitsluiten	Het uitsluiten van sectoren of ondernemingen uit een beleggingsportefeuille als ze niet voldoen aan specifieke ESG-criteria. Beleggers kunnen ervoor kiezen een lijst van controversiële landen of ondernemingen uit te sluiten die niet voldoen aan internationale overeenkomsten of verdragen, zoals producenten van controversiële wapens.

Afkorting	Uitgeschreven afkorting	Toelichting
AVA	Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders	Stemmen op de AVA is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen.
CDP	Carbon Disclosure Project	De CDP is een organisatie die bedrijven en steden ondersteunt om de milieu-impact van grote bedrijven bekend te maken. Het doel is om van milieurapportage en risicobeheer een bedrijfsnorm te maken en openbaarmaking, inzicht en actie naar een duurzame economie te stimuleren.

ESG	Environmental Social Governance	Criteria op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur die worden gebruikt binnen verantwoord beleggen om ondernemingen te analyseren en beoordelen.
ISS ESG		Een onafhankelijk onderzoeksbureau
KPI	Key Performance Indicators	Key Performance Indicators (KPI's) zijn meetbare indicatoren die aantonen hoe de onderneming presteert en of het organisatorische doelstellingen gaat halen. Organisaties gebruiken KPI's op alle niveau's van de organisatie om prestaties en resultaten te evalueren. KPI's helpen de aandacht te richten op zaken die belangrijk zijn.
OESO Richtlijnen	Richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling	De OECD Guidelines for Multinational Enterprises of en zijn één van de belangrijkste internationaal erkende richtlijnen voor Corporate Social Responsibility, alle 34 OECD lidstaten en 10 andere landen hebben deze richtlijnen geaccepteerd. De OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie.
PRI	Principles for Responsible Investing	Mondiale vereniging van pensioenfondsen, vermogensbeheerders en ondernemingen die verantwoord beleggen willen bevorderen.
SBT's	Science Based Targets	SBT's zijn de wetenschappelijke kaders of doelstellingen, die nodig zijn om een transitie naar een koolstofarme economie te maken, waarin binnen de 2 graden opwarming van de aarde wordt gebleven. De ambitie van de dat ondernemingen deze SBT's onderdeel maken van hun korte- of langetermijn klimaatstrategie.
SDG	Sustainable Development Goal	Een reeks duurzame ontwikkelingdoelstellingen, in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties ter vervanging van de Millenniumdoelstellingen. 193 landen hebben samen afgesproken de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen te realiseren vóór 2030. De doelen zijn gericht op het aanpakken van maatschappelijke en milieu-uitdagingen, zoals klimaatverandering, het stimuleren van schone energie, extreme armoede, gendergelijkheid en duurzame landbouw. De doelen doen een beroep op zowel de publieke als de private sector om nauw samen te werken met de overheden van de landen die hebben ondertekend.
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures	TCFD is een vrijwillige en consistente rapportagemethode voor ondernemingen over klimaatgerelateerde financiële risico's. De taskforce structureert haar aanbevelingen rond vier thema's: bestuur, strategie, risicobeheer en doelstellingen. TCFD is ontwikkeld door de Raad voor Financiële Stabiliteit. Ondernemingen kunnen deze aanbevelingen gebruiken om investeerders, kredietverstrekkers, verzekeraars en andere belanghebbenden van relevante informatie te voorzien.
TPI	Transition Pathway Initiative	Een initiatief van investeerders die de transitie naar een koolstofarme economie monitoren.

Disclaimer

SPH heeft de hier getoonde informatie met zorg samengesteld. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die SPH van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies. SPH raadt u af een (beleggings)beslissing te baseren op de informatie in dit document. SPH is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname. SPH heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen.

Uitsluitingsproces

Uitsluitingslijsten worden jaarlijks (landenbeleid) of halfjaarlijks (overige thema's) door Achmea IM opgesteld. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van ESG-informatie van onafhankelijke dataleveranciers zoals ISS ESG en MSCI ESG-Research. Om tot een uitsluitingslijst te komen worden de door ons gebruikte marktbrede benchmarks gescreend op naleving dan wel overtreding van de ESG-normen zoals opgenomen in het MVB-beleid. Voldoet een land of ondernemingen op basis van de beschikbare ESG-informatie niet aan onze ESG-normen, dan komt deze in aanmerking voor uitsluiting van het relevante beleggingsuniversum. Zowel interne als externe portefeuille beheerders worden gevraagd te controleren of er posities in deze landen of ondernemingen in hun beleggingsportefeuilles voorkomen. Indien dit het geval is, worden zij gevraagd deze binnen een redelijke termijn te verkopen. Mutaties in de beleggingsportefeuilles, door bijvoorbeeld corporate actions, beleggingen buiten de reguliere benchmark of wijzigingen in de benchmark, worden tussentijds niet aan de uitsluitingslijsten getoetst. Ook wordt de beschikbare ESG-informatie niet getoetst op volledigheid. Hierdoor is het mogelijk dat er wordt belegd in landen en ondernemingen die op de uitsluitingslijst staan of die conform de in het MVB-beleid opgenomen ESG-normen, uitgesloten hadden moeten worden. Op het eerst volgende moment van het opstellen van de uitsluitingslijst wordt het proces, zoals hierboven geschetst weer gevolgd. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingslijsten en aanvaardt daarvoor geen aansprakelijkheid.